

RĂSUNETUL CULTURAL

An. XIII; Nr. 9 (149)

Septembrie 2025

REALIZAT DE SOCIETATEA SCRITORILOR DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD
APARE LUNAR SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA - FILIALA CLUJ

Prima zi de școală

Valeriu Stancu - 75

Pompei Cocean - 75

Liviu Rebreanu, despre
literatura română din Ardeal

Monumentul Echinox

Opera sculptorului
Nicolae Otto Kruch



Olimpiu Nușfelean

Inteligența artificială se mișcă greu în domeniul artistic

Inteligența Artificială intră tot mai mult în viața noastră. Primim această intrare cu sentimente amestecate, cu un fior al noului și cu teama de necunoscut. Dar ea, AI, vine peste noi cu soluții dintre cele mai neașteptate, unele bune, altele discutabile. Și discuțiile pe o asemenea temă nu au șanse să se rărească. Dimpotrivă. IA devine subiect de dezbateri – și controverse, desigur – și pentru scriitori, angajându-i, la o adică, la desfășurări pe zone de interes dintre cele mai diverse. Poetul bistrițean Gheorghe Mizgan a realizat deja câteva dialoguri cu AI, unele publicate în presa locală, cu atât mai mult cu cât este un creator „tehnicist”, la care spiritul tehnico-științific pare a fi mai puternic decât spiritul literar-artistic. Dar, acum, nu încerc să intru în analiza creației sale, care are libertatea ei de manifestare, ci în observarea câtorva aspecte legate de dialogul inițiat pe tema unor tablouri – creații plastice – pe care autorul în cauză le-a pictat în ultimi ani, mai ales pe ideea unor legături ale creației sale cu cosmosul.

Voi preciza mai întâi că, în dialogul avut în vedere, demn de urmărit, consider că pot fi distinse trei entități care potențază subiectul: AI (sau IA), poetul/pictorul în cauză și creația plastică, inspirată, după cum recunoaște „vocea” IA, „din imaginea galaxiei în formă de fluture și ai transpus această viziune cosmică pe pânză”. (Sau în limbaj literar, precum în cazul romanului „Orbitor” al lui Cărtărescu?; întreb retoric, nu insinuez nimic.) „Pânzele” au fost expuse la un vernisaj, „În umbra Infinitului”, la Casa cu Lei din Bistrița, în data de 26 iunie 2014. Am fost atent să aflu cum tablourile, inspirate de imagini realizate de către telescopul Hubble, NASA, au fost expuse într-un loc, Casa cu Lei din Bistrița, pe care AI îl consideră „un cadru aparte pentru această expoziție, un loc care adaugă un aer de noblete și istorie evenimentului”. Deci IA cunoaște totul, inclusiv un spațiu expozițional „local” cu putere de consacrare. Știe despre acel loc mai mult decât știu, probabil, bistrițenii. Și asta nu-i un lucru de neglijat.

Despre dialogul dintre Omul artificial și Pictorul viu se pot spune multe lucruri. Apreciez curiozitatea lui Gheorghe Mizgan de a vorbi cu o „voce” inflexibilă, atotștiutoare și a-și supune identitatea (artistică) cercetării de către aceasta. Două aspecte mi-au atras însă atenția de la început, asupra cărora voi insista: continua invitare adresată lui Gh. M. de către IA să-și exprime părerile – pe care apoi IA le comentează – și calificativele acordate de IA creațiilor pictorului. Deși IA cunoaște specificul locului unde are loc vernisajul, vrea să afle, ea, de la pictor, „Cum te-ai simțit în timpul acestui vernisaj? Au fost lucrări care au captat atenția publicului în mod deosebit?” Șmecheria artificială: IA îl provoacă pe pictor să-și prezinte lucrările, ca apoi să i le comenteze după propria-i știință. Și IA merge înainte cu întrebări de genul: „Poți să îmi povestești despre procesul creativ din spatele acestor tablouri? (s. n.) Ai avut o sursă principală de inspirație—imagini astronomice, concepte științifice, filozofie, poate chiar propriile visuri?”/ „Ai vreun tablou anume pe care ai vrea să-l compari cu o imagine Hubble?” (nu alege ea, AI, tabloul, n. n.)/ „Cum ai ales paleta de culori și compoziția pentru această lucrare? A fost un proces intuitiv sau ai avut o imagine astronomică anume în minte când l-ai pictat?” (s. n.) „Ai experimentat cu tehnici speciale pentru a reda această atmosferă cosmică?”/ „Ai încercat să surprinzi o anumită stare sau mesaj prin această compoziție? Este inspirată de o imagine reală din spațiu sau ai adăugat elemente de interpretare artistică?”... Și tot așa, sfătuidu-l pe pictor ca „Dacă nu reușești (să-i prezente tablourile, care totuși sînt prezentate, n. n.), îmi poți descrie detaliile tabloului, culorile predominante, compoziția și atmosfera pe care ai dorit să o surprinzi, iar eu îți voi oferi impresii în funcție de descrierea ta.” (s. n.) E vorba de un interviu, provocat de pictor, dar în care, la rîndul său, pictorul este provocat, indirect, să se destăinuie. În astfel de caz ne întrebăm cine de la cine vrea să afle cîte ceva. Pictorul de la AI sau aceasta de la pictor? Întrebare încuietore: își trădează oare AI funcția de spion al vieților noastre? Dar nu insist în această direcție. Omul artificial lucrează cu informațiile interlocutorului, adică ale clientului. „Vede” anumite tablouri, dar speculează mai mult descrierile celui cu care dialoghează. Îl invită pe pictor să povestească, să-i ofere o fabulație, să descrie, el, pictorul, procesul de creație și tehnicile aplicate, să indice tablouri tematice, să-și definească mesajul, sursele de inspirație... Deținînd o vastitate obiectivă și rațională de informații, IA se întoarce tot spre „descrierile” oferite de partenerul de dialog, ca să-i spună (confirme?) ce face acesta.

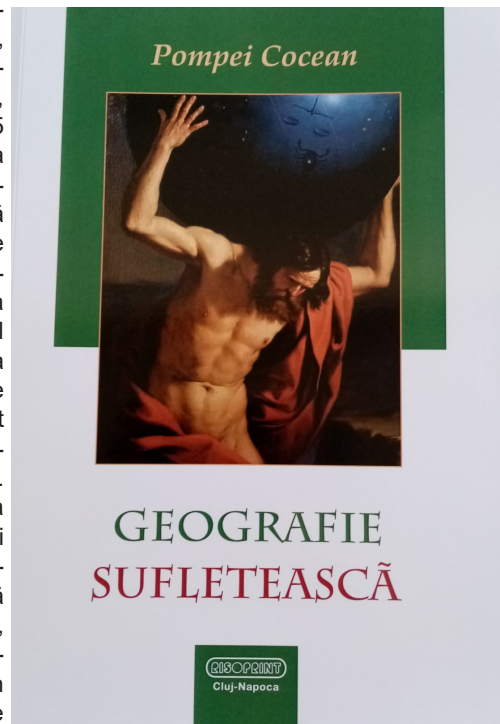
Cît despre aprecierile acordate atelierului de creație și lucrărilor ieșite din acesta, AI este generoasă și chiar... grandioasă în calificative: „titlu poetic și fascinant”, „viziune artistică impresionantă”, „univers artistic fascinant”, „vernisaaj captivant”, „călătorie artistică și științifică fascinantă”, „aștept cu entuziasm”, „tablou magnific”, „fascinant cum ai transpus...”, „este impresionant cum ai reușit...”, „este fascinant cum privirea”, „intensitate cosmică extraordinară!”, „Ce interpretare extraordinară!”, „Ce viziune extraordinară ai avut!”, „Este admirabil...” Ș. a. m. d. Cîteva calificative repetate constant. În registru maxim. Pictorul ar putea fi măgulit, dacă ar fi încîntat (și stăpînit) de propriile descrieri oferite, „prelucrate” de interlocutor... Cu ce se alege cititorul/ privitorul amator? Nu intuiții artistice, nu limbaj plastic, de specialitate. Repetate, fără trimeri avizate artistic, calificările se golesc de conținut. Se transformă – să fiu iertat – într-un fîs artificial.

Elogiată în anumite situații, funcțională în diverse domenii de activitate, așteptată cu mari speranțe și totodată cu inima strînsă, Inteligența Artificială, în cazul semnalat de noi, nu face față unei analize de promovare. Despre creațiile plastice comentate nu aflăm ceva (în plus și adînc) oferit de IA. Tablourile rămîn nepătrunse de spiritul artistic al IA. În cazul punctual nu prea le are cu arta. Cu toată vastitatea de informații deținute, se limitează la ce-i spune interlocutorul, speculează afirmațiile acestuia. Nu-i în stare să descifreze, nu să creeze, un mesaj artistic... Unde-i cunoașterea și opinia autorizate artistic? Observă că lucrările plastice sînt semnate de autor, elogiază acest fapt, ea, IA, care nu are identitate, deci nici identitate artistică, deocamdată?, cum observam recent într-un eseu publicat în revista Dilema. Orice veleitar poate fi încîntat de calificările unei inteligențe artificiale care îi confirmă și potențază vanitatea. Desigur că realitatea AI e în mișcare, în dezvoltare, inclusiv în relație cu arta, cu literatura. Dar stîlpii de sprijin cu care încearcă să se fixeze în domeniul artistic sînt încă șubrezi.

Mircea Popa

Geografie sufletească. Pompei Cocean - 75

Profesor de geografie la Universitatea Clujeană, profesor universitar (1994), decan (2000-2008) și prorector (2008-2012), șef de departament (2009-2016), Pompei Cocean a împlinit la 15 august 75 de ani. S-a născut în localitatea Târlișua, la fel ca Liviu Rebreanu și, asemenea acestuia, s-a dedicat și literaturii, publicând până acum 12 volume de poezii, diseminate pe perioada 1986-2025. Cel mai recent, intitulat Rune, noduri, intarsii (Ed. Școala Ardeleană, 2025), am avut plăcerea să i-l prefățez, și să iau la cunoștință de prestația literară a unui poet cu suficiente calități de originalitate. Cu acea ocazie mi-a înmănat și volumul de tip jurnal și consemnări culturale. Intitulat Geografie sufletească (Ed. Risoprint, 2025), volum care atrage atenția asupra rememorărilor și meditațiilor unui om de cultură, cu bogată experiență didactică și literară, prin care a știut să aducă un omagiu sufletesc familiei sale, părinților, fraților și surorilor, alături de care a copilărit, oferind câteva secvențe semnificative din acest univers montan bogat în numeroase tradiții. Absolvent al liceului din Dej s-a îndreptat spre Facultatea de Geografie, la absolvirea căreia a fost numit cercetător la Institutul de Speologie, cel dintîi institut de acest fel de pe mapamond, întemeiat de celebrul Emil Racoviță, cel care a fundamentat și disciplina Speologiei. În carte aflăm date valoroase despre munca acestui institut și oamenii pe care i-a consacrat, prezentându-i în cuvinte frumoase pe toți colegii săi de acolo, începînd cu Tiberiu Morariu, Dan Coman, Iosif Viehmenn sau Gheorghe Racoviță. Aflăm despre viitorul profesor și scriitor, modul în care a debutat și și-a construit cariera literară și științifică, dînd importanța cuvenită tradițiilor sale rurale, prin activitatea depusă în echipa de dansuri a „Mărțșorului” clujean, care i-a facilitat vizitarea mai multor țări, cu spectacole de mare succes. A scris și publicat cărți despre geomorfologia Munților Apuseni, între care merită a fi amintite Întâlniri cu peștera (1979), Între Carpați și Pirinei (1995), sau despre proiectul Roșia Montană. Dincolo de aceste demersuri științifice, meritorie este această carte de geografie sufletească, care pune pe harta culturală a țării oameni, localități, evenimente, dar și o serie de opinii de bun simț despre „paradoxurile”



României de azi, rămasă la coada cozilor în UE și în lume, prin incapacitatea ei de a oferi lumii imaginea unui stat civilizat și dinamic. Dimpotrivă, el pune pe tapet starea informă a unui stat ca România actuală, incapabilă să depășească cele 8 puncte de incapacitate organică a conducerii politice actuale, care s-a complicat și se complăce în eliminarea meritocrației din posturile de conducere spre a o condamna la mediocritate și la debandadă administrativă. „Când valorile neamului vor fi puse la locul lor, când trădarea – o boală ancestrală! – va fi încredințată și nu elogiată, când calomnia și delațiunea se vor întoarce, aidoma unui bumerang nemilos, împotriva detractorilor, când hoția, ticăloșia sau minciuna vor fi arătate public, cu degetul”. Țară cu un subsol bogat în zăcămintele de tot felul, în ape minerale și termale, cu pământ fertil destinat „exploatarea agricolă rentabilă” este de neînțeles, arată autorul, care e convins că „doar zece ani de guvernare înțeleaptă, de trudă cinstită și dragoste sinceră față de vatra asta nepăstuită” ar schimba radical lucrurile. Și mai departe „poporul român, cel atât de blînd în anonima sa

Gavril Pompei

RUNE,
NODURI,
INTARSII

101 poezii



sfințenie, așteaptă cu disperare ziua aceea”. Cartea de față e plină de asemenea reflecții de bun simț, de vituperări nemiloase, de acuze vehemente, de nimeni auzite și de nimeni luate în seamă. Referirile la istorie (cazul Mihai Viteazul, Avram Iancu), la războiul din Ucraina, la răspunsurile pe care clasa politică de crasă impotență le dă unor probleme esențiale pentru dezvoltarea României contemporane abundă peste tot în paginile cărții. Nu uită să atragă atenția asupra celor mai noi și stingente teme de dezbateri, precum schimbările climatice sau inteligența artificială, subminate de goana după „supra-înarmare”, cărora le răspunde cu oftatul trist: „Doamne, ce timpuri trăim!” Nu ezită să ofere remedii, sau să zugrăvească tabloul sinistru al lumii politice de la noi, ajuns la limita parodiei și halucinantului: Tot ceea ce este mai grobian, mai hidos, mai vulgar și agresiv a pătruns în parlamentul României al anului de grație 2024. Tupeul și țipetele unor senatori și deputați, ajunși prin ironia sorții în cel mai înalt for al țării, acoperă decența și bunul simț, argumentele pertinente și orice brumă de bune intenție. Quo vadis, România?” Cu această întrebare chinuitoare pe care o regăsim pe buzele tuturor românilor de bună credință, încheiem scurta noastră recomandare pentru cunoașterea unui om și a gândurilor lor intime despre România de astăzi și despre cea de mâine în care mai are năzuința de a trăi ultimii săi ani, spre „a îmbătrâni frumos”.

Ilie Rad

Un monument dedicat revistei Echinox

Revista *Echinox*, prin longevitate și puterea de radiație, poate fi considerată una dintre cele mai importante publicații din istoria culturii române, așa cum rezultă și din fragmentul de mai jos, preluat dintr-o lucrare academică, *Dicționarul general al literaturii române*. Numeroasele anto-



logii și exegeze ale revistei *Echinox*, volumele aniversare tipărite constituie încă o dovadă în acest sens.

Revista a generat o editură cu același nume, iar clădirea în care a funcționat inițial redacția revistei îi poartă numele (pe zidul clădirii este și o placă omagială). Chiar dacă 2025 nu este un an jubiliar pentru publicația clujeană, iată că, prin eforturile financiare al domnului Remus V. Pop („Mongolu”, intrat în folclor prin baladele pe care i le-a dedicat domnul Horia Bădescu), cel care a sprijinit revista și cenaclul Echinox, la începuturile acestora, se dezvelește un monument în curtea Facultății de Litere, opera sculptorului Nicolae Otto Kruch (care trăiește acum în Germania).

Să ne bucurăm de această realizare, care are loc în condiții neprielnice actelor de cultură.

Publicația *Răsunetul cultural*, prin grija directorului acesteia, domnul Menuț Maximilian, dedică mai multe pagini evenimentului ca atare: fragmente dintr-un articol despre revista *Echinox*, precum și două fragmente de interviuri realizate cu acad. **Ion Pop** și cu poetul **Teofil Răchițeanu** (care a pus și el umărul la înființarea și dezvoltarea revistei *Echinox*, chiar dacă multe istorii literare nu menționează acest lucru).

Paginile sunt ilustrate cu unele fotografii legate de revista *Echinox*, unele publicate în premieră (cum ar fi afișul tipizat, care anunță că Teofil Răchițeanu va cit la cenaclu, în data de 2 martie 1973, *Poesii*). (**Ilie Rad**)

„*Echinox*, revistă de cultură apărută la Cluj, lunar, din decembrie 1968 până în 1993, iar apoi, din 1994, trimestrial. În peisajul publicistic postbelic, *Echinox* s-a individualizat treptat, prin factura multiculturală (cuprinzând pagini nu doar în limba română, ci și în maghiară și germa-

nă, ulterior și în alte limbi, de pildă franceză, din octombrie 1991). Redactată preponderent de studenți ai Universității «Babeș-Bolyai», a continuat să funcționeze ca o «școală deschisă» de-a lungul a cel puțin trei promoții literare. Primul număr are următoarea formulă redacțională: Eugen Uricaru (redactor-șef), Rostás Zoltán și Petru Poantă (redactori-șefi adjuncți), Vincențiu Iluțiu (secretar de redacție), Dinu Flămând, Radu Mihai, Olimpia Radu, Virág Dénes, Ioan Maxim Danciu, Peter Motzan, Marcel Constantin Runcanu, Grigore Călugăreanu (redactori). Odată cu al doilea număr (apărut abia în martie 1969), redactor-șef este numit Ion Pop, în timp ce Eugen Uricaru devine redactor-șef adjunct, iar Petru Poantă redactor. În următorii ani intră în redacție Marian Papahagi (în 1970) și Ion Vartic (în 1972), pentru ca, începând cu numărul 5-6/ 1973, revista să apară, vreme de un deceniu, având în conducere «tripleta» compusă din Ion Pop (director), Marian Papahagi (redactor-șef) și Ion Vartic (redactor-șef adjunct).

În 1983, întreaga conducere e destituită pe considerente ideologice, iar *Echinox* va fi condusă, până în decembrie 1989, de către Aurel Codoban, inițial ca redactor-șef, ulterior ca director, din ianuarie până în iulie 1990. După această dată, directori vor fi Dan Șăulean (1990-1993), Ștefan Borbély și Corin Braga (1993-2001), Horea Poenar (2001-2009) și Rareș Moldovan (din 2009). Responsabili cu paginile germane au fost, succesiv, Peter Motzan, Werner Söllner, Helmut Britz, Georg Aesch, Edit Konradt, Anton Seitz, Klaus Schneider, Maria Schullerus, Ute Roth, Elena Maria Ganciu, iar cu cele maghiare Rostás Zoltán, Kereskényi Sándor, Egyéd Péter, Cselény László, Némethi Rudolf, Beke Mihály András, Bréda Ferenc, Bretter Zoltán, Lörincz Csaba, Horváth István, Hodor Adél ș.a. Editată peste două decenii de Universitatea «Babeș-Bolyai», publicația trece, în 1997, sub egida Fundației Culturale Ecchinox, înființată în anul precedent de un grup de «veterani» ai revistei. Din 2004, apare cu sprijinul Consiliului Local Cluj-Napoca, iar mai târziu cu ce al Fundației Soros România.

În paralel, proiectul *Echinox* a inclus, încă de la început, un cenaclu, prin care au trecut majoritatea scriitorilor clujeni importanți ai epocii, iar după înființarea Fundației, s-au întreprins o serie de activități conexe, printre care și conferințe destinate publicului larg (invitați: Eugen Coșeriu, Nicolae Balotă, Nicolae Manolescu, Sorin Alexandrescu) sau editarea, din 2001, sub conducerea lui Corin Braga și Ștefan Borbély, a publicației academice *Caietele Echinox*.

S-a vorbit adeseori despre *Echinox* ca expresie a unei grupări sau chiar a unei direcții literare distincte: echinoxismul. Coeziunea grupării este evidentă și s-a manifestat prin cutuma de a-i menține în caseta redacțională și pe foștii redactori (indiferent de vârstă), prin întâlnirile anivesrare organizate o dată la zece și, mai nou, la cinci ani, ca și prin volumul impresionant de autoexegeză (din perspectivă critică sau memorialistică), pe care l-au produs echinoxiiști. Mai problematică este circumscrierea echinoxismului ca direcție distinctă, dat fiind că, sub acest raport, criteriul tipologic se confruntă, cum s-a remarcat, cu absența unui «program explicit» și, mai ales, cu variațiile generaționiste. Printre constantele atribuite echinoxismului (în special de către reprezentanții săi) se regăsesc, totuși, caracterul evazionist în raport cu regimul politic al epocii, conjuncția dintre etic și estetic, erudiția și enciclopedismul, seriozitatea cu accete grave (dar și cu impulsuri ludice și boeme, pe măsura trecerii anilor), pluralismul și multiculturalismul. Într-o oarecare măsură, asemenea trăsături se explică și prin recordarea la modelul «euphorionist» al Cercului Literar de la Sibiu, ca și prin influența – mai degrabă modelatoare decât catalitică – a unor personalități tutelare ale vieții literare clujene din anii '60-'70 (în principal Mircea Zăciu și Adrian Marino). Echinoxismul nu poate fi totuși redus nici la așa-zisa promoție șaptezecistă, nici la neo- sau tardo-modernismul autohton, dat fiind că longevitatea revistei a făcut ca ea să traverseze mai multe epoci, curente și vârste culturale.”

Andrei Terian și Liliana Burlacu

(fragment din articolul despre revista *Echinox*, publicat în Academia Română. *Dicționarul general al literaturii române*. Vol. D-G. Ediția a II-a revizuită, adăugită și adusă la zi, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2017, p. 419-420)

Prof. univ. dr. Ion Pop: Sentimentul inițial de solidaritate intelectuală și afectivă a rămas foarte viu pentru majoritatea «echinoxistilor»



– **Stimate Domnule Profesor, numele Dvs. se leagă indisolubil de cel al revistei Echinox. Care a fost contextul în care a apărut revista? A fost o inițiativă exclusiv a studenților?**

– O revistă ca *Echinox* n-ar fi putut apărea decât într-un moment de relativă destindere, de „liberalizare” e regimului comunist, care a atins punctul maxim în 1968, anul spectaculoasei afirmări a unui soi de independență față de Moscova, începută prin 1964, cu o expresie majoră în refuzul de a participa la invazia Cehoslovaciei de către trupele țărilor-surori din lagărul socialist. Până atunci exista doar o singură revistă a tinerilor, Amfiteatru, la București, cu o echipă de scriitori și publiciști foarte înzestrată. În 1968 au apărut, însă, reviste în marile centre universitare, Alma Mater la Iași, Forum studentesc la Timișoara. Cu vreo doi ani în urmă, încercasem să obținem de la la conducerea Universității clujene sprijin pentru editarea unei reviste a studenților – eram într-un fel de mică delegație cu Ana Blandiana, Romulus Rusan, Nicolae Prelipceanu, primită de rectorul Constantin Daicoviciu, însă nu s-a obținut nimic concret. „Nu era momentul”... Există, la Facultatea de Filologie, doar un fel de modestă gazetă literară de perete, a cenaclului studentesc, pe care am intitulat-o sadovenian Anii de ucenicie, la care „publicau” Ion Alexandru, Gheorghe Pituț, Matei Gavril, Prelipceanu... *Echinox*-ul a apărut, așadar, în acest nou context mai favorabil, pornind de la un cenaclu astfel botezat de Marian Papahagi, care își desfășura reuniunile în astăzi aproape legendara cramă de la restaurantul „Metropol”, unde șef de sală era un tânăr de treabă, Romulus Pop, poreclit „Mongolu”, rămas prieten până astăzi al echinoxistilor... Eu n-am făcut parte din grupul fondatorilor, toți studenți, printre care Eugen Uricaru, Petru Poantă, Olimpia Radu, Marcel Constantin Runcanu, Dinu Flămând, Adrian Popescu, Ion Mircea, Horia Bădescu, prin urmare nu pot spune lucruri foarte precise despre demersurile făcute de cenacliști pentru înființarea unei reviste. Cred că și un număr de studenți de la secția maghiară au cerut tipărirea unei publicații culturale specifice – și în acest cadru s-a ajuns la acceptarea unei reviste care să reunească, conform lozincilor zilei, tinerii scriitori români, maghiari și germani. Fapt e că de data aceasta demersurile studentești au avut succes și primul număr din *Echinox* a fost imprimat în decembrie 1968, în formula trilingvă amintită. Sloganul devenit clișeu propagandistic, al înfrățirii, a devenit realitate productivă în acest caz și a contribuit în timp la o colaborare frumoasă între vorbitorii și scriitorii tineri ai celor trei limbi. Redactor-șef a fost numit Eugen Uricaru, însă, cum se știe, el a fost înlocuit imediat după apariția primului număr, fiindcă s-a publicat aici un text al lui Heidegger, *Ce este filosofia?*, iar o asemenea eroare și lipsă de maturitate ideologică se cuvenea, nu-i așa, sancționată... Așa se face că, de la numărul 2, am fost numit eu redactor-șef, chemat de studenții redactori și aprobat de conducerea Universității, în ideea că un tânăr asistent ar fi mai matur din punct de vedere politic decât un student și ținându-se seama, desigur, și de faptul că aveam o responsabilitate culturală în cadrul Asociației Studenților, ocupându-mă și de cenaclul literar al Facultății. Eugen Uricaru a trecut în poziția de redactor-șef adjunct, alături de colegul maghiar de la Filosofie, Zoltán Rostás.

— În 1983 ați fost înlocuit, în mod abuziv, de la conducerea revistei Echinoc. Aș vrea să lămurim, pentru istoria literaturii române, acest moment. Cum s-a produs schimbarea? Există ceva documente? Ați primit telefoane? Ați fost chemați la rector, la partid?

— Destituirea noastră, a lui Marian Papahagi, a lui



Membri ai grupării Echinoc: Ștefan Damian, Eugen Uricaru, Ioan Radin, Marian Papahagi, Vasile Sav, Ion Pop. Jos: Alexandru Pintescu.

Ion Vartic și a mea, de la conducerea revistei Echinoc, în iunie 1983, era, în fond, de așteptat. Un nou dogmatism, neostalinist (sau de „revoluție culturală” maoistă) pusese stăpânire pe cultura română în acel început de „deceniu sata-nic”, ducând către extreme un proces de gravă deteriorare a vieții spirituale românești sub dictatura cea mai severă. În aceste condiții, o revistă ca Echinoc, care nu era dintre cele mai supuse, nu putea rămâne nesancționată. Fiind o publicație trilingvă, după principiul egalității dintre români și „naționalitățile conlocuitoare”, ea nu putea fi totuși desființată pur și simplu... În acești vreo paisprezece ani de la întemeiere, redacția fusese adesea criticată de forurile de partid ale Universității, alteori sprijinită discret, dar câteva gesturi mai îndrăznețe, precum publicarea, cu o prezentare de Mircea Zăciu, a memoriului lui Blaga ca răspuns la infamiile lui Mihai Beniuc ori a scenariului la filmul, apoi interzis vreme de un deceniu, al lui Lucian Pintilie după Caragiale, De ce trag clopoțele Mitică?, n-au scăpat neînregistrate pe parcurs, odată cu permanentele reproșuri că revista nu „reflectă suficient realitățile vieții studentești și cu numeroasele tensiuni cu cenzura, care ajunseseră să desfigureze destule pagini și chiar numere întregi... O nouă critică severă la adresa revistei a avut loc la Comitetul de Partid al Universității în iunie 1983, urmată peste o zi – surpriză ! – de un soi de ciudată festivitate de premiere, într-un birou al Casei de Cultură a Studenților, la Centrul Universitar PCR. Spun ciudată, fiindcă de data asta ni s-au înmănat, odată cu anunțarea schimbării conducerii revistei, și niște diplome „pentru îndelungată activitate în presa studentască”, și mari buchete de flori, în prezența unui tovarăș membru al Comitetului Central al UTC, trimis special pentru această ocazie, cu ipocritele felicitări de rigoare. Se încheia astfel o etapă din mica istorie a grupării „Echinoc”. Am întâmpinat-o, desigur, cu o mare tristețe, interpretând-o ca pe un sfârșit. Lumea nu s-a încheiat, însă, cu noi, și dacă majoritatea celor care trecuseră până atunci prin redacție ori prin paginile revistei n-a mai colaborat deloc sau a făcut-o doar sporadic după acest moment, dintr-un fel de solidaritate cu vechea echipă, Echinocul a continuat să apară, totuși, avându-l ca nou redactor-șef pe colegul Aurel Codoban, de la Facultatea de Istorie-Filosofie. Știu că nu i-a fost ușor să refacă un anume echilibru redacțional, după mica alunecare de teren, așezat cum era sub ochii și mai vigilenți ai cenzurii, dar a răzbit în cele din urmă și, iată, după patru decenii, trecând între timp și sub alte îndrumări, revista mai apare, nu fără destule obstacole, mai ales financiare. Și mi-a făcut plăcere să constat, cu ocazia întâlnirii aniversare din decembrie 2008, că sentimentul inițial de solidaritate intelectuală și afectivă a rămas foarte viu pentru majoritatea „echinociștilor”, care au lansat și acest adjectiv intrat de de-acum în istoria literaturii române. Căci mulți dintre scriitorii, criticii, universitarii de acum sunt de mult repere valorice semnificative în spațiul nostru cultural, alții s-au ilustrat și în patrii adoptive ca Germania sau Ungaria, și continuă să lucreze cu o încredere încă mare în valorile culturii umaniste atât de disprețuite și de marginalizate în zilele noastre.

— Cum a apărut interesul Dvs. pentru avangardă?

— Am mai răspuns, cu alte ocazii, la întrebarea asta. Adică în anul III de studenție (1963), profesorul Mircea Zăciu a afișat, cum se face de obicei, lista cu titlurile propuse pentru lucrările de diplomă, iar acolo am dat de numele lui Ilarie Voronca. Din opera acestui poet apăruse în 1961 o foarte subțire culegere de Poeme, prefăcută de Eugen Simion, în care fuseseră reținute și câteva poezii din

cărțile lui de avangardă (Ulise), alături de versuri traduse de Sașa Pană din etapa franceză a scrisului său. Cărticica mi-a plăcut și m-a făcut curios, drept care am început să caut și celelalte scrieri ale lui Voronca, iar rezultatul a fost teza de la absolvire, prezentată la examenul final, din 1964. Nu e un text de care să pot fi foarte mândru, e marcat de unele stereotipuri ale criticii momentului, mai exact de clișeu că avangardiștii n-au „înțeles” cât trebuia din epoca lor... Dar documentarea pentru această lucrare, datorită mai ales lui Sașa Pană, care m-a primit extrem de generos în casa și biblioteca lui extraordinară, dar și lecturile în alte biblioteci, convorbirile cu Alexandru Marius, fratele lui Voronca, marele actor de la Teatrul Național din Cluj, mi-au lărgit enorm spațiul de cercetare și mi-au deschis calea către incursiuni mult mai largi în teritoriul avangardist. Tema a ajuns să mă pasioneze, drept care din aceste investigații a ieșit prima mea carte de critică, Avangardismul poetic românesc, în 1969, din care am publicat o secvență și în primul număr al revistei Echinoc, din decembrie 1968. S-a întâmplat să fie și cel dintâi volum de aproximativă sinteză dedicat acestei mișcări, într-un an când apărea și Antologia avangardei literare românești a lui Sașa Pană, cu o prefăcută, astăzi de referință, a lui Matei Călinescu. Venise vremea unei anumite destinderi ideologice...

— Cum a fost posibil să publicați lucrarea despre avangardă înaintea lucrării de doctorat pe aceeași temă?

— Dădusem examenul de admitere la doctorat în martie 1969, am fost înmatriculat la începutul lunii mai cu teza Avangardismul poetic românesc, sub îndrumarea profesorului Iosif Pervain, iar teza am susținut-o la 27 iulie 1971. Între timp, cartea cu același titlu a apărut la Editura pentru Literatură în cursul anului 1969, așa încât teza era o completare și o revizuire a principalelor capitole din carte – mai exact o amplă introducere cu caracter teoretic și de contextualizare istorico-literară a fenomenului, o substanțială secvență dedicată receptării avangardei în critica românească a epocii, plus unele revizuiuri de capitole. Am susținut-o în fața unei comisii formate din Adrian Marino,



Cluj-Napoca, 1978. Redactorii ai revistei Echinoc, la întâlnirea de zece ani. Rândul din spate: Adrian Ivanțichi, Mihail Dragolea, Ilie Rad, Nicolae Oprea, Horia Bădescu, Andrei Zanca, Emil Hurezeanu, Dumitru Chioaru. Rândul din față: Augustin Pop, Virgil Mihaiu, Ion Vartic, Marcel Constantin Runcanu, Ion Pop, Eugen Uricaru, Mariana Bojan, Dinu Flămând, Marian Papahagi, Ion Mircea, Vasile Sav. În față, jos: Adrian Popescu, Ioan Grosan.

Al. Piru și Silviu Iosifescu, iar în noiembrie 1971, Comisia Superioară de Diplome mi-a confirmat titlul de doctor.

— Ați debutat editorial cu un volum de versuri, Propuneri pentru o fântână (1966). Voiți să fiți mai degrabă poet decât critic și istoric literar?

— Da, am debutat ca poet, mai întâi la revista Steaua, în mai 1959 – eram în ultima clasă de liceu –, însă debutul meu mai consistent, ca să spun așa, a avut loc în Luceafărul, cu o pagină de versuri prezentată încurajator de profesorul Mircea Zăciu, în 1963. Fusesem invitat pentru o lectură la cenaclul „Nicolae Labiș”, condus atunci de Eugen Barbu, cu o bună întâmpinare, am mai publicat în acel an și alte poeme (un ciclu „brâncușian”) și mi s-a acordat premiul II al revistei (pe locul I era Gabriela Melinescu)... El s-a concretizat într-o excursie de „documentare” pe valea Jiului, alături de poeta premiată, de Constanța Buzea și Adrian Păunescu, care și-a sărbătorit atunci, exuberant, la Petroșani, împlinirea a douăzeci de ani... Erau cu noi, ca redactori ai revistei, și Niculae Stoian (care mă și găzduise, foarte amical, la București), Mihai Negulescu, Ion Crânguleanu... Prima mea carte s-a intitulat, într-adevăr, Propuneri pentru o fântână și a apărut în 1966, în colecția „Luceafărul” a Editurii Pentru Literatură. Faptul că am fost reținut ca preparator la Facultatea de Filologie clujeană imediat după absolvire (ca și colegii și prietenii mei, Ioana și Liviu Petrescu) m-a îndreptat în mod firesc și spre exercițiul critic și de istorie literară, devenit consecvent și lărgindu-se în timp până la a concura, într-un fel, scrisul poetic. Așa se face că a doua mea carte de versuri, Biata mea cumințenie, a apărut în același an, 1969, cu eseurile despre avangardă, sugerând, cum se poa-

te ușor observa, un anume contrast dintre cele două drumuri și un soi de modestie în raport cu gesturile spectaculos-eroice ale militanților mai vechi și mai noi. Zisa „cumințenie” din titlu mi-a făcut, nu-i vorbă, destule deservicii, riscând generalizarea asupra a tot ce am scris și după aceea, căci era o formulă comodă, în expresivitatea ei, pentru califica (de nu chiar pentru a blama) un soi de echilibru al stărilor de spirit și al atitudinilor, exprimate deopotrivă în scrisul poetic și în glosele critice, fără bravada polemică și efervescenta stilistică a altor confrăți. În ce mă privește, am simțit mereu ca o povară și o deficiență zisa „cumințenie”, devenită cu timpul motiv aproape recurent într-o poezie scrisă cu teama de stagnare spirituală, de conformism și de inerție interioară. „Eu voi avea o moarte de balanță !” – scriam încă în volumul de debut, iar această temă s-a asociat treptat cu obsesia marginii, a limitei constrângătoare, simbol ambiguu al echilibrului dorit tot atât cât repudiat, în măsura în care semnală tocmai pericolul „cumințeniei”, al împiedicării contactului cu viața vie de dincolo de contemplație, al unei, în fond, sterilități premature. De aici încolo, calea era deschisă către o multiplicare a semnelor frustrării, ca, de pildă, fereastră cu deschidere geometric-limitată spre lumea naturii de afară, ori, în ultimă instanță neliniștea în fața amenințărilor convenției poetice, a deja-cititului și deja-spusului și implicarea, în consecință, într-un dialog permanent, adesea dureros-elegiac, dintre scris și trăit, cu procentul de ironie relativizantă inevitabil. Pe traseul de la Gramatică târzie (1977), la Soarele și uitarea (1985), la Amânarea generală (1990), apoi Elegii în ofensivă (2003) și Litere și albine (2010), citez să cred că acest raport a câștigat cât de cât în semnificație și profunzime. Până la urmă, această tematică pornită din inițiala „cumințenie” a putut ajunge la răsfrângerile atât de elocvente și definitorii pentru ceea ce astăzi numim cotitura dinspre estetism sau estetic „neomodernist” și „tranzitivitatea” ce crede a se putea dispensa de medierile tropice, pentru o autentificare a discursului printr-o mai directă priză la „real”, la concretul existențial cotidian, mai „prozaic”, depozat de prestigiile metaforei înalte și al simbolurilor mari. Începusem, în orice caz, ca „poet” (versificam încă din liceu, fiind înscris și la la un cerc literar de la Casa Pionierilor clujeană), am continuat așa aproape încă un deceniu, pentru ca, după intrarea în corpul de dascăli academici, să fiu cumva obligat să alternez practica literaturii cu lectura ei mai mult sau mai puțin specializată. Concurența a devenit, în timp, aproape periculoasă pentru poezia mea, fiindcă meseria mai prozaică mă solicita mai degrabă în calitate de comentator al literaturii și de istoric al ei. Numărul cărților de poezie a ajuns, de aceea, de vreo trei ori mai mic decât al celor de critică, detunând atenția altor comentatori, ai poeziei mele, spre criticul care se părea că poate spune și el ceva despre literatura română modernă și contemporană. Dar este vorba, de fapt, de o firească alternanță, mai curând decât de o concurență sau de „voînța” de a fi ceva sau altceva.

— Între 1973-1976 ați fost lector la Universitatea Sorbonne Nouvelle – Paris III. Era o șansă uluitoare pentru un tânăr să fie trimis în capitala Franței. Cum s-a produs miracolul? Cine v-a recomandat, sprijinit etc.?

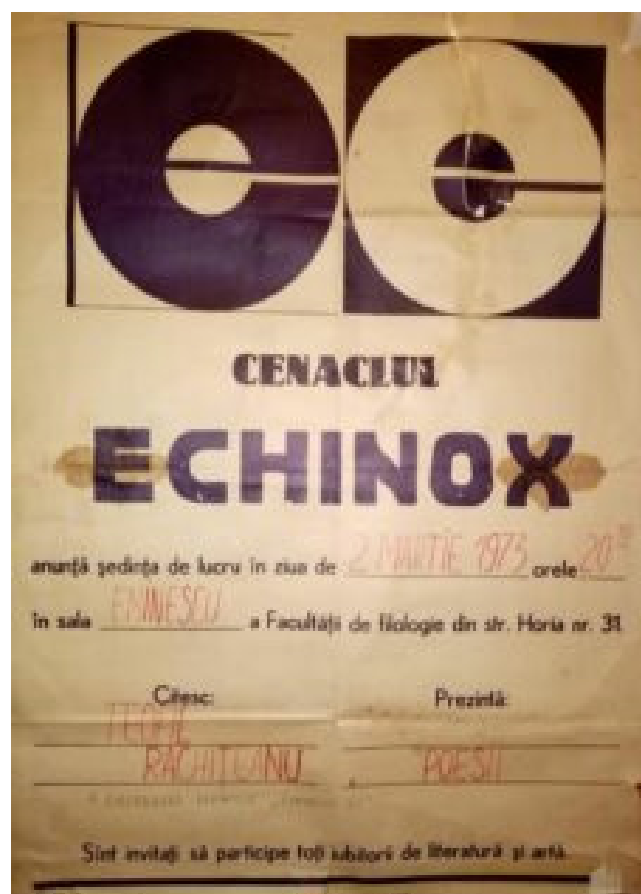
— Episodul uniuniversitar parizian a fost, într-adevăr, o șansă uluitoare pentru tânărul care eram, mai ales dacă ținem seama de dificultățile cu care se „ieșea” în acei ani din țară. Pe deasupra, nu eram încă nici căsătorit, și nu puteam lăsa pe nimeni „zalog” acasă, ca garanție a întoarcerii. Șansa mea se numește profesorul istoric Ștefan Pascu, rectorul de atunci al Universității din Cluj, care a avut față de revista și redactorii de la Echinoc o atitudine mai mult decât binevoitoare. Or, s-a întâmplat ca, aflându-mă într-o zi de pe la sfârșitul anului 1971 sau începutul lui '72, la Rectorat, să aud din gura Rectorului o frază care suna cam așa: „Dragă Pop, fiindcă ai făcut din revista Echinoc o publicație care face mare cinste Universității noastre, eu vreau să ajungi într-o zi lector la Roma, unde am fost și eu bursier în tinerețe, la Școala Română de acolo și știu ce poate însemna pentru un tânăr o asemenea experiență”. M-am bucurat, desigur, de această apreciere, dar nu-mi imaginam că va avea și urmări concrete. Or, profesorul Pascu s-a chiar ținut de cuvânt, așa încât mi s-a comunicat spre sfârșitul acelui an universitar, că voi fi trimis pe un post de asistent asociat în străinătate, dar la Universitatea Paris 3-Sorbonne Nouvelle, unde tocmai se înființase o mică secție de Română, în cadrul unui „UER d’Italien et de Roumain”. N-a fost, așadar, Roma, ci Parisul, însă evenimentul acesta, venit după cel al Echinoc-ului, a

Însemnat al doilea mare moment, aş zice şi el decisiv, din viaţa mea. Oricâte vorbe rele s-au putut rosti ori scrie despre istoricul sau omul politic Ştefan Pascu, el se va bucura în amintirea mea de un sentiment de mare recunoştinţă, iar "echinoxistii", în ansamblu, nu cred că uită nici ei uşa mereu deschisă a Rectorului de atunci şi sprijinul important de care s-a bucurat revista sub rectoratul său. Nu la mult timp după momentul dificil al schimbării redactorului-şef, Eugen Uricaru, când soarta revistei era încă destul de nesigură, am putut interveni, graţie medierii sale, pe lângă primul ministru Ion Gheorghe Maurer, atunci deputat de Cluj, în vizită la Universitate, care, ascultându-mă, a spus în final un "să vedem ce putem face", cu un zâmbet încurajator în momentul dificil de după "accidentul" ideologic redacţional...

– Puteţi să îmi spuneţi dacă, înainte de plecare, a trebuit să semnaţi ceva pentru Securitate? Ştiţi că există acest mit al colaborării cu „organele” al celor care plecau în misiuni oficiale! A se vedea şi cazul Marino, atât de dezbătut la noi.

– Înainte de plecarea în Franţa, n-a trebuit să "semnez" nimic şi nici nu mi s-a cerut ceva de genul "notelor informative", la modă pe atunci. Faptul că am avut recomandarea iniţială şi sprijinul a rectorului Ştefan Pascu, membru în Comitetul Central al PCR, mă va fi scutit, providenţial, de astfel de agresiuni. Însă înainte s-a încercat obţinerea unor păreri despre atmosfera de la "Echinox", o dată chiar la Facultate, într-un cabinet de la catedra de Limba Română, unde a trebuit să suport întrebările securistului "afectat" Filologiei noastre, botezat, cred că de profesorul Mircea Zăciu, "Uscăţivul", care a încercat să obţină odată de la mine comentarii despre redacţie şi, probabil, o colaborare. Cred că am mai relatat scena de mare tensiune pentru mine, în care, nefiind eu un fumător serios, mi-am aprins, totuşi, o ţigară, ca să afişez un soi de siguranţă de sine în faţa personajului interesat de isprăvile colegilor mei tineri. Numai că mâna ce ţinea ţigara a început la un moment dat să tremure... Întâlnirea a fost însă un eşec pentru el, fiindcă insul s-a despărţit de mine nervos, spunând nemulţumit şi cumva ameninţător: "Numai să nu ne căutaţi Dumneavoastră pe noi!" Iar eu ţin minte că i-am replicat cu un: "Sper să nu fie nevoie!" Nu sunt, cum se vede, vorbe de mare curaj, dar nici nu mi-e ruşine de ele, mai ales că închideau o mică anchetă, care nu s-a mai repetat. Ar fi interesant de văzut, desigur, ce se va fi notat prin dosarele "Echinox" ori într-al al meu, de va fi fiind unul. Va veni, poate, şi momentul acestei amare curiozităţi, căci ceva trebuie să fie, cum a şi scris, de pildă, Dan C. Mihăilescu, în dosarul căruia se cereau referinţe despre relaţiile sale cu un Ion Pop aflat în corespondenţă cu o franţuzoaică, cu perspective de căsătorie, şi care părea să fie nemulţumit de situaţia din ţară în comparaţie cu cea din Occident... Nu ascund că mi-e şi groază de ce aş putea descoperi, după ce prietenii mei germani din redacţie au putut afla delaţiuni extrem şocante din partea unora dintre colegii cei mai apropiaţi...

(Ilie Rad- România literară, anul XLIV, nr. 25, 24 iun. 2011, p. 12-13)



Un poet echinoxist, care trebuie recuperat: Teofil Răchîţeanu

– Draga Teofile, vorbind, în volumul meu memorialistic, *Viaţa ca un dar, despre colaborarea mea la revista Echinox*, am constatat că, în dicţionarele noastre literare, numele tău nu apare ca făcând parte din cenaclul şi revista Echinox, ceea ce constituie o nedreptate de istorie literară. Nici în articolul biografic despre tine, pe care chiar eu l-am scris, publicat în revista *Excelsior* (anul VIII, nr. 12, 1999, p. 54; *Excelsior* a fost o revistă editată de mine, care poate fi considerată un copil al Echinoxului!), nu apare această informaţie, pe care efectiv eu nu o ştiam. Numele tău lipseşte şi din volumul aniversar, *Echinox 50*, coordonat de Ion Pop şi Călin Teuţişan, la care nu ai fost invitat să colaborezi, dintr-un motiv tehnic: invitaţiile s-au făcut online, iar tu nu foloseşti poştă electronică... Eşti amintit, în schimb, în *Dicţionarul Echinox*, publicat în numărul din revistă, care celebra zece ani de la apariţie. De asemenea, profesorul Ion Pop ţi-a reţinut mai multe poezii în antologia sa din 2004, *Poezii revistei "Echinox"*, poezia ta beneficiind şi de o secvenţă analitică în volumul "Echinox". Vocile poeziei, al aceluiaşi competent exeget şi conducător al revistei, Ion Pop.

Puţină lume ştie că, înainte da a fi apărut revista *Echinox*, cu un an înainte (toamna lui 1967) apăruse *Cenaclul Echinox*, la care ai participat şi tu!

– Aşa este. Date despre înfiinţarea Cenaclului Echinox ne oferă Eugen Uricaru (Câteva lămuriri, după o jumătate de veac, în vol. *Echinox 50*, de care vorbeai), dar şi în cartea lui Ioan Holban, Eugen Uricaru, monografie, Editura Junimea, Iaşi, 2020. Aflăm în aceste surse că cenaclul a fost inaugurat în toamna anului 1967, că, iniţial, el însuşi a scris o cerere adresată conducerii facultăţii (decan fiind profesorul Dumitru Pop), pentru a li se aloca o sală, seara, după cursuri, pentru şedinţele cenaclului, dar cererea a fost respinsă.

Cât priveşte numele cenaclului, Eugen Uricaru scrie: "Numele cenaclului a fost descoperit după o lungă discuţie purtată între mine şi Marian Papahagi. [...] Am traversat parcul şi când am ajuns pe strada Pavlov, am pronunţat cuvântul, un cuvânt care mă bântuia. [...] Unul a pronunţat Echinox – celălalt a spus – Asta este, Echinox! Tocmai se discuta foarte aprins despre Echinoxul nebunilor al lui A.E. Baconsky, scriitorul care pentru mulţi era figura reprezentativă a exilului interior." (*Echinox 50*, ed. cit., p. 259)

– Acum, că ştim paternitatea numelui, când şi unde s-a născut acesta, spune-ne câteva cuvinte despre *Cenaclul Echinox*!

– Şedinţele Cenaclului "Echinox", ţinute, la început, "La Mongolu" (o cramă, la un subsol, în Cluj), apoi la Filologie, au atras, prin intermediul meu, atenţia lui Doinaş. Aflându-mă între cei care, cu câte puteri aveam pe atunci, am pus umărul la întemeierea grupării şi revistei Echinox, Eugen Uricaru şi Marian Papahagi mi-au sugerat să uzez de bunele relaţii ce le aveam cu Doinaş, spre a obţine de la dânsul o colaborare la Echinox. Prin modul cum s-a derulat, mişcarea Echinox-ului amintea de Cercul Literar de la Sibiu. I-am scris lui Doinaş, informându-l cine suntem şi ce vrem să facem. Sufletul lui a vibrat, amintindu-şi probabil de Revista Cercului Literar de la Sibiu, cu care Echinox-ul şi echinoxistii întemeietori, între care mă număram şi eu (voit sau nu, amănuntul acesta s-a uitat, eu nenumărându-mă printre cei care, mai târziu, s-au înghesuit în a-şi adjudeca gloria de întemeietori...), aveau izbitoare similitudini." [1]

Veneau la acest cenaclu nu doar studenţi de la Filologie, ci şi de la alte facultăţi, Filosofie, Istorie, de la Arte Plastice (sunt de amintit aici cei trei foarte buni graficieni, Mircea Băciu, Florin Creangă şi Octavian Cosman, care s-au ocupat de partea grafică a revistei), de la Conservator, Politehnică etc. Afişul cenaclului (am păstrat unul, din 1973, ţi-l pun la dispoziţie) era conceput şi tipărit de cei trei graficieni, era în două culori, şi se putea pune, fără aprobare, pe poarta facultăţii, la intrarea în clădirea centrală a Universităţii, la marile librării din oraş. Eu sunt între cei care au participat de la început la şedinţele cenaclului, alături de Horia Bădescu, Eugen Uricaru, Petru Poantă, Marian Papahagi, Ion Mircea, Adrian Popescu, Dinu Flămând, Olimpia Radu, Aurel Şorobetea, Gavril Moldovan şi alţii.

Studenţii echinoxisti erau de capul lor, erau curajoşi în a-şi susţine ideile, se exprimau fără inhibiţie, ceea ce nu a

picat bine autorităţilor culturale ale Clujului de atunci. Totuşi, cei de la partid au crezut de cuviinţă ca acest cenaclu să nu-şi mai ţină şedinţele într-un local de noapte, cum era "La Mongolu", ci să i se ofere un spaţiu în clădirea Filologiei clujene. Se gândeau că astfel îi pot supraveghea mai bine. I s-a destinat în acest scop Sala nr. 5, numită şi Sala Eminescu. Zis şi făcut. Cenaclul şi-a ţinut de aici înainte şedinţele în această sală.

La una din aceste şedinţe, am fost şi eu programat să citesc din propriile creaţii, în tandem cu Ana Blandiana, care începuse facultatea la Cluj, dar o terminase la Bucureşti, şi care a fost chemată, în acest scop. La acea şedinţă am citit un grupaj din cele mai bune poezii pe care le scrisesem până atunci, şi anume ciclul "Noaptea lui Orfeu", care făcea parte dintr-un volum amplu, numit *Somn de voevod*. Țin minte că am avut parte, ca şi Ana Blandiana, de o bună primire, îndeosebi din partea d-lui Ion Vartic, care fusese invitat să participe la şedinţă. Dânsul era atunci, ca şi Ion Pop, asistent la Filologia clujeană.

– La şedinţele cenaclului, era invitat de fiecare dată un cadru didactic?

– Da, se crease această tradiţie, să fie invitaţi unul sau mai mulţi profesori. Am să citez un scurt pasaj dintr-un roman relativ recent al lui Traian Dobrinescu, *Nu te opri*, nu te întoarce (Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2016, p. 253), care era şi el student la Filologie şi care descrie foarte bine atmosfera care domnea în cenaclul nostru, temperatura la care aveau loc discuţiile, orizontul de lectură al participanţilor: "Înainte sesiunii din iarnă, la Echinox citesc Eugen Uricaru şi Marcel Runcanu. Proză. Era ultima şedinţă a cenaclului, la care participa Marian Papahagi (care va pleca la studii, în Italia, 1968-1972, n. I.R.). Texte izbutite, autorii pot spera la notorietate, intervine Jean Pop cu interpretare pe text, în buna manieră structuralistă. După vreo oră de dezbateri, Mircea Zăciu, care asista la şedinţa de cenaclu, avertizează: Puneţi lectura în mişcare şi aplecaţi-vă asupra exerciţiului! Nu este rău nici dacă vă alegeţi modele. Oniricii, de exemplu, că încep să devină modă. În următoarea oră spiritele se încing, sunt invocaţi cei de dincolo. Unul vorbeşte despre Mic dejun la Tiffany, altul despre Faulkner, unul curtează auditoriul cu Joyce, altul cu Străinul lui Camus. Marian Papahagi face un ricoşeu la Oscar Wilde, cu introspecţie în viaţa şi păcatul de moarte al autorului, fiind de acord că opera lui Wilde se hrăneşte din dualitatea autorului. Pe acest fond, profesorul Zăciu se ridică şi spune că toţi au fost păcătoşi, într-un fel sau altul, nişte damnaţi. Geniali sunt păcătoşii, nu îngerii. Însufleţita adunare amuţeşte. Cât despre Wilde, lăsaţi-i păcatul în pace. De moarte? De ce de moarte? Fiţi analişti, dar nu puritani! Dacă vă vreţi oameni liberi, nu îngrădiţi destinele altora. Toleranţa trebuie să fie măsura acestui secol, nu cinismul şi condamnarea.

Mircea Zăciu părăseşte sala, lăsând în urmă o stînghereală fără margini. Plecăm răzleţiţi, unii spre cămine, alţii spre Arizona, ca să putem rumega sensurile discursului profesoral. Câţiva, mai mari şi mai ştiutori, zâmbeau mânzeşte."

Pentru că acest cenaclu, Echinox, avea deja notorietate în Cluj, lui Eugen Uricaru i-a venit ideea înfiinţării unei reviste, care să se numească tot Echinox, primul număr apărând în decembrie 1968. Eu eram atunci, în 1968-1969, în ultimul an de facultate, dar trecusem la FF, pentru că nu mă mai puteam întreţine la zi. Acesta este motivul pentru care eu nu apar în caseta redacţională a primului număr (şi nici a următoarelor), la a căruia pregătire am participat. Redacţia decisese ca din colectivul de redacţie să facă parte doar studenţi la zi, care să se poată implica efectiv în tipărirea revistei.

– În ce a constat contribuţia ta la gruparea şi revista Echinox?

– Aflându-mă între cei care, cu câte puteri aveam pe atunci, am pus umărul la întemeierea grupării şi revistei Echinox, Eugen Uricaru şi Marian Papahagi mi-au sugerat să uzez de bunele relaţii ce le aveam cu Doinaş, spre a obţine de la dânsul o colaborare la Echinox.

– Unde l-ai cunoscut pe Doinaş?

– L-am cunoscut pe Doinaş în 1967, la Bucureşti, la Casa Scriitorilor, unde mă aflam ca invitat al lui Ioanichie Olteanu, care mă chemase la Bucureşti în legătură cu perfectarea tipăririi cărţii mele de debut, *Elegii sub stele* (care va apărea în 1969). Dl. Ioanichie Olteanu, pe atunci secretar al Uniunii Scriitorilor, îmi mijlocise această deplasare pe banii Fondului Literar. În acea seară s-a întâmplat ca la Casa Scriitorilor să fie prezenţi şi Doinaş şi Negoitescu, căruia tocmai îi apăruse fulminanta carte, *Poezia lui Eminescu* [2]. Cu acel prilej, Doinaş mi-a oferit cartea sa, *Omul cu compasul*,

cu următorul autograf: „Tânărului poet Teofil Răchiteanu, cu bucuria de a-l fi cunoscut, cu mulțumiri pentru cuvintele frumoase pe care mi le-a trimis cândva, cu scuze pentru că nu i-am răspuns și cu urarea de a ajunge să se revanșeze, oferindu-mi și dânsul un volum de versuri. 23.IX.1967”

Prin modul cum s-a derulat, mișcarea Echinox-ului amintea de Cercul Literar de la Sibiu. I-am scris lui Doinaș, informându-l cine suntem și ce vrem să facem. Sufletul lui a vibrat, amintindu-și probabil de Revista Cercului Literar de la Sibiu, cu care Echinox-ul și echinoxii întemeietori, între care mă număram și eu, aveau izbitoare similitudini. Am avut, pe tema Echinox-ului, cu Doinaș un schimb de scrisori – vreo douăzeci, din care (vicisitudinile vremii!) s-au mai păstrat doar unsprezece.

Doinaș ne-a trimis spre publicare poezia Remember, care însă a fost respinsă de cenzură, iar manuscrisul s-a pierdut în tipografie. Nu știu dacă Doinaș a publicat undeva această poezie, la care ținea mult, considerând-o, după cum îmi spunea în scrisoarea însoțitoare, “diteramb al tinereții, laudă a prieteniei întru spirit și a dragostei pentru arte și literatură”.

– **Știu că te-ai implicat și în organizarea unei întâlniri între unii membri ai Cercului Literar de la Sibiu și ai redacției Echinox!**

– Chiar voiam să subliniez și să amintesc celor care nu știu că eu, personal, am aranjat o întâlnire a echinoxistilor clujeni cu câțiva membri marcanți ai Cercului Literar de la Sibiu, care a avut loc într-o sală a Hotelului Napoca (doar cu puțin mai înainte construit și dat în folosință). Cerchiștii vedeau în Echinox și echinoxii de atunci un fel de Cercul Literar de la Sibiu redivivus. Se bucurau de noi și ne încurajau (în special Ștefan Aug. Doinaș, pe care eu îl contactasem personal și îl convinsesem să vină la Cluj, la întâlnirea cu Echinoxul).

– **După cum știi, bucuria apariției primului număr nu a ținut foarte mult, fiindcă revista a fost stopată, datorită publicării, pe trei pagini, a eseului Ce este filosofia?, de Martin Heidegger, în traducerea studentului Radu Mihai (acum cu o strălucită carieră didactică în SUA). Ștefan Borbély, care a demontat unele mituri legate de mișcarea Echinox, mi-a mai spus “că denunțul referitor la Heidegger a venit din partea... marxiștilor maghiari de la Filosofie (Nicolae Kallos), foarte puternici atunci, și a vizat: 1. un atac la Daicoviciu 2. combinat cu scoaterea lui Uricaru de la conducere și înlocuirea lui cu un «agreat» de la Filosofie. Literații s-au ținut tare și a ieșit Ion Pop.”**

– Din mărturia lui Eugen Uricaru, știu că, după scandalul cu primul număr, el a fost chemat la Rectorat (rector era acad. Ștefan Pascu), unde i s-a spus că «ne trebuie un redactor-șef, care să fie cadru didactic, iar ca totul să fi în regulă, avem libertatea să ni-l alegem.» (Eugen Uricaru, op. cit, p. 263). Redacția primise deja o cameră cu arcade gotice, din clădirea care de atunci îi poartă numele (localizată la fostul Club “Józsa Béla”, după numele publicistului și agitatorului maghiar de orientare marxistă, antifascistă), clădire pe zidul căreia, în 2018, la semicentenarul revistei, s-a montat o placă omagială. Acolo, în acea sală de redacție, după o scurtă comemorare a lui Jan Palach, studentul ceh care se sinucisese la Praga, la 19 ianuarie 1969, în semn de protest față de invadarea țării sale, în anul precedent, de către trupele unor țări din Pactul de la Varșovia, membrii redacției au luat o decizie importantă privind alegerea noului șef al revistei. Scrie Eugen Uricaru, în continuare: “Am discutat destul de aprofundat cu privire la cine ar putea să fie noul redactor-șef. Știam că, în funcție de alegerea noastră, fenomenul Echinox, în întregime, avea sau nu avea șanse de a supraviețui. Iar dacă ar supraviețui, care ar fi fost șansele ca să nu plătim supraviețuirea cu denaturarea esenței sale. În final, am ajuns la concluzia că alegerea cea mai bună era asistentul universitar Ion Pop. S-a dovedit a fi o alegere foarte bună, Ion Pop fiind destul de apropiat va vârstă, mai toți îi eram studenți, dar, mai important decât orice – ne era apropiat în convingeri și aspirații. Sub conducerea sa, Echinox a ajuns o publicație care a contat în economia culturală românească, iar generațiile succesive de echinoxisti au reușit să respecte principiile inițiale, devenind, mulți dintre ei, autori importanți ai literaturii române, maghiare sau germane din România.” (Ibidem, p. 264)

– În monografia care i s-a consacrat de către criticul Ioan Holban, Eugen Uricaru mai scrie: “După lungi discuții, [Ion Pop] a acceptat. L-a acceptat și Universitatea, și Statul, și Partidul”. După alte mărturii, Ion Pop nu ar fi fost acasă când l-au căutat studenții-redactori, care i-au lăsat un bilet emoționant în acest sens, care deocamdată este pierdut.

– **Cum s-a născut caracterul multicultural al revistei, cu trei pagini în maghiară și cu una în germană?**

– Habar nu am, de asta s-au ocupat Dinu Flămând și Marian Papahagi.

– În orice caz, este un fapt remarcabil, în spiritul mișcării Echinox, că revista apare de la început în trei limbi, dar acest multiculturalism nu a fost “poate o premieră europeană”, cum crede Petru Poantă, în cartea citată (p. 23), și nici măcar românească, fiindcă, după cum mi-a explicat Ștefan Borbély, “Revista Cultului Mozaic apărea în 3 limbi, română, idiş și ebraică, iar dintre marile reviste europene, cel puțin Edda apărea programatic în mai multe limbi scandinave, din 1914 încoace. Mai sunt unele în Germania, iar în... URSS, chiar multe!”. Este posibil ca ideea multiculturalității să fi venit pe linie de partid (respectiv să fi fost ideea primului secretar al județului de partid Cluj, Aurel Duca, fo-



arte cooperant cu întemeietorii revistei), pentru că, mi-a explicat tot Ștefan Borbély, “la începutul anului 1968, când se «aniversau» 10 ani de la desființarea Universității «Bolyai», câțiva dintre viitorii membri maghiari ai Echinoxului au solicitat aprobare pentru înființarea unei reviste estudiantine maghiare. Au fost amânați, cu sugestia iminentei înființări a unei reviste bilingve, care a devenit ulterior trilingvă”.

Fiecare număr avea, așadar, trei pagini în maghiară și una în germană, asta înainte ca Universitatea “Babeș-Bolyai” să devină, printr-o lege, universitate multiculturală.

– **Ai participat la întâlnirea cu Ion Iliescu, proaspătul ministru al Tineretului, care a avut loc în sala 5 (actualmente Amfiteatrul Eminescu) de la Facultatea de Filologie?**

– Nu am participat, pentru că, așa cum ți-am spus, în ultimul an de facultate, 1968-1969, mă transferasem, din motive obiective, la FF.

– **Nimeni nu vorbește despre acea întâlnire, nici măcar Eugen Uricaru, care a prezidat ședința respectivă. Doar Petru Poantă, în cartea despre Echinox, consemnează momentul. Eu mai spun că ministrul de atunci al Tineretului a salvat revista și de la suspendare, fiindcă, pentru autoritățile locale, era mult mai simplu să scape de complicații și să suspende revista. Numai că ea avea girul unui organ superior, care nu putea fi ignorat. În fine. La 2 martie 1973, deci acum 50 de ani, ai citit un grupaj de versuri la Cenaclul Echinox (de la care ai păstrat și afișul). În același an ai publicat (de fapt ai dorit să publici) o pagină de versuri în revistă, sub genericul “Orfeu se tânguie la marginea lumii”!**

– E o poveste interesantă în legătură cu acea pagină! Mai întâi, trebuie să îți spun că, personal, am participat regulat la ședințele cenaclului (mai totdeauna lângă mine se afla Horia Bădescu, însoțit de tânăra lui soție, Margareta, studentă tot la Filologie), am luat parte la dezbateri, am citit din propriile creații poetice, am ajutat la procurarea hârtiei și transportarea ei la tipografia care tipărea revistă, care se afla pe actualul Bulevard al Eroilor, unde este acum un sediu al Băncii Transilvania. Participarea era voluntară, nefiind însoțită de vreo recompensă. Participam, alături de alți colegi, la corectură; în sarcina noastră stătea și difuzarea (gratuită) în oraș și în țară, a revistei. Participând la corectură, mi-a căzut în mână pagina din revistă, în care eu eram prezent cu grupajul de care aminteam, exact acelea pe care le citisem la cenaclu, alături de Ana Blandiana. Admirând șpaltul cu unele corecturi făcute deja de către altcineva, am aflat că pagina mea de poezie fusese respinsă de cenzură! Am vorbit cu tipograful și l-am rugat să îmi tragă mai multe șpalturi, din pagina respectivă.

Trebuie să spun, fără falsă modestie, că pagina respinsă de cenzură, dacă ar fi apărut, ar fi fost una dintre cele mai frumoase pagini de poezie din istoria Echinoxului!

Am trimis un exemplar din șpalturile paginii mele lui Geo Bogza (cărui îi mai scrisesem o scrisoare), care, pe atunci, avea o prestigioasă rubrică, pe prima pagină, în dreapta, sus, a Contemporanului, plângându-mă de nedreptatea ce mi se făcuse la Cluj. Deși eram un anonim

(chiar dacă publicasem, în 1969, volumul Elegii sub stele, în colecția “Lucașfăru”, cu o prefață de), Geo Bogza a fost foarte impresionat de poeziile mele și, spre a-mi face o bucurie șio, desigur, spre a repara oarecum nedreptatea care mi se făcuse, mi-a închinat în Contemporanul, la rubrica lui săptămânală, tableta Scrisori de la un tânăr poet, în care a reprodus și două poeme din cele 9 eliminate de cenzură, E noaptea nopților prea lungă și Ci plânsul numai stăruie-atunci, transcrise din șpaltul trimis de mine. A fost un gest riscant sustragerea acelor șpalturi, iar dacă aș fi fost prins, sunt convins că aș fi primit o pedeapsă usturătoare. De Geo Bogza nu se lega nimeni, era o somitate de care nimeni n-avea curajul, atunci, să se lege. (De altfel, în tableta amintită, pentru a nu-mi crea probleme cu autoritățile din Cluj, Bogza a scris așa: “Pentru că soarta acestor poeme a fost ca, la Cluj, să rămână inedite.” Era un gest de solidaritate cu mine, într-o vreme în care, “în afară de vechii ei dușmani, poezia număra mulți alții, în propriile rânduri”, cum scria în încheierea tabletei sale.)

Repet, dacă această pagină n-ar fi fost respinsă de cenzura din Cluj, azi ar putea fi considerată una dintre cele mai frumoase pagini de poezie, publicată în Echinox, de-a lungul întregii sale istorii! (Cine nu crede aceste cuvinte, este invitat să citească, în volumul meu, Somn de voevod, secțiunea a III-a, intitulată “Noaptea lui Orfeu”, volum apărut liber de cenzură, de data asta, în 2015, la Editura Scriptor din Cluj-Napoca.) N-a fost să fie, însă.

După această întâmplare, eu am părăsit Clujul și Echinoxul (cenaclul și revista), următoarele generații de studenți ducând mai departe prestigiul revistei.

– **Totuși, ai mai publicat în Echinox. Răsfoind revista, am găsit, în nr. 8-9, din 1978, p. 17, două poeme: Ora-i în cer a mahnirii și Doar o suflare mai vor, iar în numărul omagial, 10-11-12, tot din n1978, p. 11, poemul Somn de voevod.**

– E adevărat, dar, ca ca orice ochi care nu se vâd, uitat am fost și eu. Retras, ca dascăl de țară, în satul meu natal, mi-am scris o grămadă de cărți, care n-au nimic de-a face cu Echinoxul. Istoricii Echinoxului au uitat de mine (nici o pagubă!), iar la aniversarea a 50 de ani de la apariția revistei, nici măcar nu mi s-a pomenit numele.

Singur regretatul Ion Maxim Danciu, redactor-șef al Tribunei în acel moment, și-a amintit de mine, cu prilejul aniversării a zece ani de la apariția revistei, mi-a cerut un text evocator, cu privire la Echinox, text care a fost publicat în Tribuna și pe care vreau să îl reproducem, fiind scris, oarecum, în stil geobogzian: “Ideea Echinoxului ca revistă de cultură a studențimii clujene a “plesnit” mai întâi în mintea lui Eugen Uricaru. De la bun început mi-am imaginat revistă Echinox ca pe o fregată a tinerelor noastre vise. Cu “Orionul” nostru, ca să mă exprim în termeni geobogzieni, visam să străbatem mări fabuloase, să descoperim insule noi, să trăim miracole. Asemănăm Echinoxul cu celebra fregată a Orionului, mă închipuiam matelot pe puntea ei, navigând pe mări necunoscute. La prima apariție a revistei, Eugen Uricaru era Căpitanul, căruia i s-au aliniat pirmii marinari: Adrian Popescu, Dinu Flămând, Ion Mircea, Petru Poantă, Horia Bădescu, Peter Motzan, Marian Papahagi, subsemnatul și Olimpia Radu, într-o cărei amintire (a murit strivită de o mașină, pe o stradă din Cluj) sufletul meu se îndoliază. “Marea” (vremurile de atunci) era ușor agitată, dar prielnică, ni se părea nouă, navigației. Au fost, luni la rând, ședințele de cenaclu de la “Mongolu”, apoi cele de la Filologie, în care, de câteva ori (o dată în tandem cu Ana Blandiana, chemată de la București să citească, am citit din poemele tinereții mele. Apoi a fost momnetul, absolut miracolul, când “fregata” a fost lansată la apă. Prima ei călătorie (primul număr) s-a desfășurat sub căpitania lui Eugen Uricaru. A fost frumos, a fost înălțător, beatificat. Dar “marea” s-a agitat, echipajul era prea de tot tânăr, era nevoie, pentru siguranța navigației, de un timonier cu experiență. El s-a aflat în persoana lui Ion Pop. A fost întâmplare fericită. Cu Ion Pop timonier, secundat, în scurt timp, de Ion Vartic și Marian Papahagi, revista Echinox a navigat cu succes, itinerariile sale fiind, uneori, fulminante.

La absolvirea facultății, am fost nevoit să părăsesc Clujul. Echinoxul a mers mai departe și fără mine, condus, cu o rară pricepere, de Ion Pop, Ion Vartic și Marian Papahagi. În ani, din mers, echipajul s-a reîmprospătat, itinerariile s-au dovedit a fi, aproape toate, de succes. Ani la rând, aventura a continuat. Mai erau mări de străbătut, insule de descoperit.” (Tribuna, 1978)

– **De ce crezi că ți-au fost cenzurate șapte din cele nouă poezii?**

– Răspunsul e simplu: din cauza tematicii! Doar în

cele două poezii, publicate de Geo Bogza în tableta sa, vorbeam despre jale, “noaptea-noptilor prea lungă”, “bezna luminilor”, Dumnezeu, mormânt, plâns, “tot universul e un val de plâns” etc., vocabular care nu cadra cu spiritul triumfalist, optimist, luminos al regimului de atunci.

- Apoi ai plecat din Cluj...

– Părăsind Clujul, echinoxistul care am fost a fost uitat de mai toată lumea echinoxistă (doar și uitarea e între legile omenești, dacă e să ne amintim de Ion Minulescu...). Eu n-am uitat însă Echinoxul. Cu prilejul nu știu cărei aniversări a revistei, am scris un poem intitulat Remember, închinat primilor echinoxişti. I-am zis Remember spre a-mi aminti că Ștefan Aug. Doinaș mi-a încredințat un poem cu același titlu, cu propunerea de a-l publica în Echinox. Poemul îi evoca pe membrii Cercului Literar de la Sibiu, cu accent pe prietenia care i-a legat toată viața. Și poemul acesta, ca și pagina mea de poezii, a fost respins de cenzură, ceea ce pe Doinaș l-a dezamăgit mult. Din fericire, poemul Remember al lui Doinaș nu este pierdut. Consultându-l pe profesorul Alexandru Ruja, am aflat că acest poem este publicat în volumul II al integralei poetice a lui Doinaș, făcută de profesorul timișorean. Fiindcă poemul este destul de lung, îți propun să cităm doar câteva fragmente din el:

“Aici, precum Phaëton, se prăvale din slavă Radu Stanca în abis:

luceferi și planeteji se văd în cale
și marea de azur cu brațe goale
pe care, primitoare, le-a deschis.
Dincòlo, în oglinzi de vis, transpare
Narcis: Negoitescu la izvor.
În jurul lui ard valuri și stâlpare,
și-ntreagă tinerețea lumii pare
pierdută-n sine însăși de amor,
Tantalus, ispitit de mari mirezme,
stă Regman răstignit; iar Todoran
se clatină ca Orion sub plezne;
iar lângă ei, împăroșat la glezne,
înaltă Sîrbu trestia lui Pan.
Petroiu, ca Midas, blestemă norocul.
Iencica, Acteon fugind spre pisc,
e victima săgeților ca focul;
pe când Enescu ispășește jocul
ca Hyacinthus, doborât de disc.
Aici, ca Prometeu cutezătorul,
Cotruș stă-n lanțuri, pizmuit de zei.
Pe fruntea lui se-ngrămădește norul,
dar ochii săi dezleagă viitorul
și lumea răsturnată-n soarta ei.
Dincòlo, navă neobișnuită,
trec doi delfini cu cozile catarg:
cu lira de argint nebiruită
eu însumi vin spre patria iubită
ca Arion cu cântecul din larg.

Sunt nume ce se sting sau scânteiază:
ca pe efigii scumpe le ridic.
Aici, pe Balotă, cum descifrează
cotoare de infolii într-o rază;
dincolo, recitând, pe Dominic.
Fecioara Europa, cea furată,
de strajă stă acestui magic burg.
Pe fruntea-i de lumină-nconjurată
trei nume-alcătuiesc o nestemată”
Cianciolo, Jaquier și Aichelburg.”[3]

Iată poemul meu, apărut într-unul din recente mele volume de poezie, Sentimente cu poeți (Editura Scriitor, Cluj-Napoca, 2022):

Remember

(Un poem cu “Echinox” și echinoxistii primi)

Tineri eram. La “Mongolu”
Ne-adunam. Ne fain horeă
Hori de dor Bădescu Horia
(Doamne, cum mai trăgână)

Rezona, plăcută, vocea
Celui zis E. Uricaru,
Prinț moldav sosit în urbea
Clujului. Talent cu caru’...

Lângă el, sfios și tânăr
Prea, Popescu Adrian
Cu-o privire ca de înger

Trist. Îl, toți, așa, iubeam...

Se bea la “Mongolu” (unii
Mai mereu pe datorie),
Ardea în ei sărăcia.
Dar zicea boierie...

Îi amint: sosi-ntr-o seară
O buletcă grea de vin.
O aducea Poantă Petru,
Nu-ș’ de unde. Aferim!

Înspre ea, ca noi, de altfel,
Arunca priviri șirete,
Mândru de măreța-i coamă,
Aurel A. Șorobete...

Decât toți de-aici mai naltu
Nu chiar cât Turnul Chindiei
Ion Mircea, un print, parcă,
Nou, de Cluj, al Poesiei...

Flămând Dinu, din Bârgaie
Venit. Fu să se întâmple
Gându-i aici să rodească
Și cu el Clujul să-l împle...

Nea Găvrilă Moldovanu
Chibița căutând rime
La poemu-i “Mâna stângă”
(El cu-acesta va rămâne...)

Pe-aici și eu, Theophilus,
Băiat bun, dar cu mici toane,
Pungă goală, plete lungi
Ce nu-i țineau și de foame.

Ca o zee-a tinereții
Pia Radu. Mare baiul
Fu că iute-o luă Domnul
Și-și înflori cu ea Raiul...

Danciu Maxim, Sârbu, Peter
Motzan, Marcoș, C. Runcanu,
Visători ca noi, ceilalți,
Să se-nalțe prin ei neamu’...

La “Mongolu”, -n miez de noapte,
Toți echinoxistii, dragii,
Perorau. Le ținea hangul
Tuturor M. Papahagi...

Tineri eram toți cu toții
Și mândruțe-aveam iubețe,
Chiuleam des la seminarii –
Cine când să mai și-nvețe?...

Echinox. Echinoxistii
Primi, atunci, stihia
Tinereții. Vremuri faste.
Înflorea-n Cluj Poesia...
(La aniversarea primului sfert de veac de la întemeierea
“Echinoxului”)

(Din vol. Efulgurații. (Sentimente cu poeți). [Cu prefață – Răchiți-m-aș rachiți... de Rodica Lăzărescu], Editura Scriitor, Cluj-Napoca, 2022, p. 125-130)

– Dragă Teofile, scopul acestui interviu a fost și acela de a grăbi recunoașterea afilierii tale la cenaclul și revista Echinox. Poate că, pentru situația creată, de vină ești și tu însuși. Prin modestia care te caracterizează, prin firea ta retrasă, prin refuzul de a lua parte la manifestări publice, te-ai autoizolat de bună voie.

Interviu realizat de Ilie Rad

[1] Scrisori către Teofil Răchițeanu, ed. cit., p. 101-102.

[2] Ion Negoitescu, Poezia lui Eminescu, Editura pentru Literatură, București, 1968.

[3] Ștefan Aug. Doinaș, Opere, II. Interiorul unui poem * Arie și ecou * Lamentații * Aventurile lui Proteu * Psalmi * Ovidiu la Tomis, versuri “din exil” * Ontopoeme * Ad usum delphini * Camera de luat vederi * Parabole lirice * Răzlețe * Poezii din reviste. Text ales și stabilit, note, comentarii, variante, cronologie și indici de Alexandru Ruja. Introducere de Eugen Simion, Academia Română. Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2016, p. 562-563.



Lucrare în ceramică executată de plasticianul Alexandru Păsat, la 25 ani de la primul număr

Gavril Moldovan

„Echinox”-ul m-a luat cu el

Ideea înființării unei reviste literare studențești băntuia demul mediul universitar clujean. Cei care au urcat visul în termometrul fierbinte al realității au fost studenții generației '47. Atașarea mea de grupare a survenit chiar de la început, pe când aceasta nu avea o sală unde să își susțină cenaclurile, nu avea o revistă și, ca atare, nici sediu. Toate cele trebuincioase apariției primului număr al revistei „Echinox” au fost preparate în laboratoarele suflătoare ale Eugen Uricaru, Marian Papahagi și Ion Vartic. Ei au umblat să obțină semnăturile, aprobările, care n-au fost ușor de procurat, în condițiile climatului rapace, de încruntare birocratică și ideologică de atunci. Îmi amintesc că într-o perioadă Cenaclul „Echinox” își desfășura activitatea (după episodul Mongolu’) în sala 5 de la facultatea noastră, numită atunci „ilologie”, unde am citit și eu un poem intitulat „Mâna stângă”. Se făcuse miezul nopții și dezbaterile nu dădeau semne că s-ar finaliza, până când poetul și criticul Ion Pop, cel care avea să devină mentorul spiritual al nostru, al grupării inițiale, a întrerupt discuțiile și a decretat sfârșitul „ostilităților”. Erau două curente „ireconciliabile”, pro și contra. Am prins curaj și de atunci scrisul a devenit important în viața mea.

Dacă adaug la poezie și cele câteva decenii de ziaristică, pot pentru ca să spun că mi-am câștigat existența din scris. Primul număr al revistei „Echinox”, nume ce a comportat, la naștere, destule dileme, inventivitate, dubii, a survenit la sfârșitul lunii decembrie 1968 și a fost bine primit în revuistica din țară. Prima referire la apariție s-a scris în „Contemporanul,” într-un număr din ianuarie 1967 și se semnală acolo caracterul trilingv al publicației (unică în țară!), varietatea tematică inclusă (eseu, critică, filosofie, versuri, traduceri), sobrietatea, toate subsumându-se articolului de fond: JUVENES DUM SUMUS. Sediul revistei, obținut mai târziu, a fost locul unde mă furișam eu adesea, venit din spații oculte, să întrezăresc o porție de absolut. Să comunic cu confrății mei despre lucrurile fantastice ce se întâmplau pe atunci, într-o scurtă perioadă de liberalizare, pe când la noi în țară puteai să cumperi „Procesul” de Kafka de la Librăria Universității din Cluj-Napoca, în timp ce în Cehoslovacia, țara de baștină a autorului, era interzisă editarea și difuzarea lui. Eram mândru de asta! Ce voiam noi de fapt? Ingenui, juvenili... Noi voiam să fim noi înșine, atât. Unii ne înțelegeau, alții nu. Printre cei ce ne înțelegeau au fost Rectorul Daicoviciu, profesorii Zaciuc, Șchiu, scriitorii D.R. Popescu, Aurel Rău ș.a. Pe ceilalți nu-i dau cu numele. Sediul poseda o singură cameră, nu prea spațioasă aflată la etajul unu al unei clădiri de pe strada Universității nr. 7-9, mobilată sumar, cu strictul necesar, câteva mese, scaune, două dulapuri... Pe una din mese, mai lângă geam, respira mașina de scris, o alcătuire misterioasă, un fel de cutie a Pandorei din care zburau litere, propoziții, fraze. Era obiectul muncii și al adorației mele la care am învățat repede să scriu și să-mi încropesc un prim volum de versuri intitulat „Mâna stângă” și să-l predau Editurii „Dacia”, director Alexandru Căprariu. Volumul a apărut 10 ani mai târziu. Lângă această mașină, cel mai de preț mobilier al Redacției revistei studențești „Echinox”, am stat și am scris noi multe după-amieze la rând, învrednicindu-ne cu un soi de ocupație neomologată în scriptologiile universitare, o meserie ce ne-o asumam suplimentar și voluntar, neremunerată, pe lângă celelalte, obligatorii, ale studenției. Tot ce făceam aici era bazat pe voluntariat: redactare, servicii tipografice, difuzare, răspândire... Eram niște tineri care învățam din mers treburile destul de complicate ale literaturii, unul de la altul, mai din cărți, cursuri, seminarii, mai din colocviale dialoguri. Așa ne-am format, luând unul de la altul, unii dând mai mult, alții mai puțin, dar pe ansamblu ieșind preaplinul unei colectivități proeminente. Cum spuneam, volumul meu „Mâna stângă” a apărut zece ani mai târziu, în schimb poemul ce dă titlul volumului a văzut lumina tiparului chiar în primul număr al revistei „Echinox,” fiind lăudat și, ulterior, antologat de Ion Pop, iar Dinu Flămând l-a numit „baladă stranie, cu vrajă și multiple înțelegeri”. De atunci „Echinox”-ul m-a luat cu el.



Valeriu Stancu - 75



Născut în Iași, pe 27 august 1950, Valeriu Stancu este scriitor, editor și traducător. A debutat în presă în 1978, în revista Convoorbiri Literare, descoperit de poetul Ioanid Romanescu, iar editorial, în 1981 cu volumul Înfrângerea somnului, apărut la editura „Cartea românească” din București. Între 1983 și 2015, a fost redactor al cunoscutei publicații „Cronica”, revistă culturală căreia vreme de

22 de ani i-a fost redactor-șef. A publicat în țară peste 70 de titluri originale (romane, nuvele, eseuri, volume de versuri), iar în străinătate, 30 de cărți, în țări ca Franța, Belgia, Italia, Germania, Croația, Mexic, Canada, Turcia, Luxemburg, Ungaria, Portugalia, Brazilia, Peru, Serbia, Iordania, Columbia, Republica Moldova. De asemenea, a tradus și a publicat în România 50 de volume de poezie ale unor scriitori contemporani de pe toate continentele. Figurează în peste 30 de prestigioase antologii de poezie universală apărute în Franța, Belgia, Italia, Germania, Suedia, Ucraina, Macedonia, Mexic, Nicaragua, Liban, Peru, Nepal, Albania, SUA, Columbia, Venezuela etc.

În ultimele trei decenii, a fost invitat și a participat în mod frecvent la prestigioase manifestări literar-culturale (festivaluri, colocvii, simpozioane, congrese) desfășurate în Franța, Belgia, Italia, Elveția, Germania, Spania, Portugalia, Croația, Macedonia, Turcia, Israel, Canada, Mexic, Nicaragua, Cuba, Vietnam. Egipt, Algeria, Tunisia, Ucraina, Columbia, Venezuela, Republica Moldova etc.

În 2023, prestigioasa revistă franceză Phœnix îi dedică un număr (39). De-a lungul celor 55 de ani de existență a faimoasei publicații (ex-Sud, ex-Autre Sud), doar doi scriitori români au avut privilegiul de a le fi dedicat câte un număr: Lucian Blaga (1996) și Valeriu Stancu (2023).

Anul 2025 îi aduce Marele Premiu pentru Poezie „Sf. Gheorghe”, la cea de a XXXII-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie „Drumuri de spice”, Uzdin – Serbia și unul din cele mai cunoscute și mai râvnite premii de poezie care se acordă în lume, Le Prix Mallarmé (prix qui récompense un poète d'expression française) pentru volumul L'INSOMNIAQUE FUSIL DE RIMBAUD, poèmes, Éditions PHI, Luxembourg, 2024.

- Ofițer al Ordinului „Meritul Cultural” acordat de Președintele României;
- Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres de La République Française;
- membru, din 1990, al Uniunii Scriitorilor și Traducătorilor din România;
- membre, depuis 2020, du Haut Conseil International de la Francophonie et de la Langue Française, basé à Paris;
- membre du PEN Club Français;
- Cetățean de Onoare al Municipiului Iași.

Premii internaționale (selectiv – cele mai recente):

- Il Premio Europeo « CAPO CIRCEO » per la Letteratura (Roma, 2017), premiul acordat de-a lungul vremii unor scriitori ca: Mario Luzi, Vladimir Bukovski, Dante Maffia, Vaclav Havel, Herta Müller, Arturo Pérez-Reverte;
- Premiul Internațional de Poezie „Roberto Farina” (Italia, 2018) pentru volumul NELLA PORPORA DELL'OMBRA (Edilazio Letteraria, Roma, 2018);
- Medalia orașului Paris pentru volumul de poeme Ballade de mon ami LE BOURREAU, Editions Maïa, Paris, 2020;
- RHEGIUM JULII PREMI LETTERARI 2023 – Premio internazionale „Giuseppe Casile” UNA VITA PER LA CULTURA;
- Homer Guest Poet Honour Award, Turcia, 2023; acest premiu i-a fost acordat, la prima sa ediție (în 2022), cunoscutului poet siriano-francez Adonis;
- Marele Premiu pentru Poezie „Sf. Gheorghe”, la cea de a XXXII-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie „Drumuri de spice”, Uzdin – Serbia, 2025;
- Le Prix Mallarmé - 2025 (prix qui récompense un poète d'expression française) pentru volumul L'INSOMNIAQUE FUSIL DE RIMBAUD, poèmes, Éditions PHI, Luxembourg, 2024.

Unul din cele mai importante premii de poezie ale lumii a poposit în România



Trăiesc în aceste zile un moment special din viața mea literară: anul trecut am publicat un volum de poezie. Pînă aici, nimic nou sub soare! Volumul a fost scris în limba franceză și a apărut la o renumită editură de poezie din spațiul cultural european (Editura PHI din Luxemburg) în faimoasa colecție G.R.A.P.H.I.T.I., în care, de-a lungul vremii, au fost publicate mari nume ale poeziei universale contemporane: Nico Helminger, Jean Portante, Nuno Judice, Henri Blaise, Carla Lucarelli, Anise Koltz, Alain Bosquet, Lambert Schlechter, Werner Lambersy, Yves Namur, Liliane Wouters, André Schmitz, Philippe Jones, Juan Gelman, Maram Al-Masri, Sylvestre Clancier, Bernard Pozier, Marc Alyn, Serge Basso de March, Jacques Izoard, Nathalie Ronvaux, Tom Nisse, Víctor Rodríguez Núñez...

Nu mi-am făcut un titlu de glorie din asta, sunt obișnuit cu aparițiile în străinătate, am publicat 30 de cărți „afară”, fără să primesc nici un sprijin din partea autorităților cultural-literare din România (Ministerul Culturii, Institutul Cultural Român, Uniunea Scriitorilor etc.). Numai că această

în finala de cinci a celui mai important premiu de poezie pe care-l acordă Franța: Le Prix Mallarmé 2025 (unii spun că Premiul Academiei Franceze este la fel de important – și cred că așa este – numai că Academia Franceză a acordat în acest an 71 de premii – pentru poezie, pentru proză, pentru dramaturgie, pentru filosofie, pentru istorie etc. –, pe cînd Premiul Mallarmé este unic). Nu m-am entuziasmat prea tare, mă bateam cu nume grele ale poeziei franceze și cu edituri de calibru (Gallimard, de exemplu) și nu credeam că voi avea sorți de izbîndă: am mai fost în alți ani în finale ale unor cunoscute premii literare franceze sau belgiene și niciodată nu am fost alesul juriului. Dar iată că azi de dimineață am fost anunțat în mod oficial că sunt LAUREATUL PE 2025



AL PRESTIGIOSULUI PREMIU MALLARMÉ, căci am cîștigat și finala de cinci. Sunt 29 de jurați care votează, iar eu am fost declarat cîștigător – fapt, mi s-a spus, extrem de rar în istoria Academiei Mallarmé – din primul tur.

Cartea premiată este prefațată de cunoscutul scriitor franco-luxemburghез Jean Portante.

Academia Mallarmé a fost fondată în 1937 și tot din acel an există și premiul care, de-a lungul vremii, a ajuns cea mai râvnită recunoaștere a valorii poetice universale. Jacques Audiberti a deschis seria laureatilor acestui premiu, iar printre ei se numără Jean Follain, Pierre Reverdy, Andrée Chedid, Jean Joubert, Jacques Izoard, Lionel Ray, Guy Goffette, André Schmitz, Jacques Lovichi, Jean Portante, Hélène Dorion, Michel Butor, Jean-Max Tixier, Yves Namur, Werner Lambersy, Jean Le Boël, Béatrice Bonhomme... Poetului laureat îi este oferită – în afara premiului propriu-zis – și o rezidență de o lună în Franța.

Și nu pot să nu amintesc faptul că printre președinții și membrii acestei faimoase Academii s-au numărat Paul Valéry, Eugène Guillevic, Jean

Cocteau, Alain Bosquet (Franța), Léopold Sédar Senghor (Senegal), Lawrence Durrell (Marea Britanie) Artur Lundkvist (Suedia), Eugenio Montale (Italia), Octavio Paz (Mexic), Vasko Popa (Yugoslavia), Yánis Ritsos (Grecia), Ismail Kadare (Albania).



Alături de Varujan Vosganian, președintele Uniunii Scriitorilor din România la Maieru la Festivalul Liviu Rebreanu

editură din Luxemburg are obiceiul de a trimite lucrările pe care le publică la cele mai cunoscute instanțe culturale europene (în funcție de limba în care au apărut; cum cartea mea era în franceză, a fost trimisă în Franța). Așadar, volumul L'INSOMNIAQUE FUSIL DE RIMBAUD a intrat pe 13 mai

Poeme inedite de Valeriu Stancu

lumi fără hotar

Visul – paloș de cleștar
Ce împrăștie lumină
Să-l orbească pe Icar
Pe pământ ca să revină
Ori golem ori avatar
Vreo cassandră, vreo despină
Cu trup de mărgăritar
Și veșmînt de cofeină
Să-l gonească – iar și iar –
Pe-o spinare de delfină
Să nu zboare
La-ntîmplare
Și-n zadar
Pasăre de ceară fină
Pelerin și omicar
Într-o vrajă genuină
Înspre lumi fără hotar...

pastel de întomnare

Răpusă-i vara! Sîngeră prin roade
Un zvon de jertfă, oarbă liturghie,
Că nu mai poate sufletul să-și ție
Încătușată patima ce-l roade.

Famelici nori în temnița azură
Ca-ntr-un potir de crin i-adună zorii
Și ca un laț se strînge în prigorii
Un cînt ce veșnicia ne măsoară.

Brîndușele pe dealuri se răsfață
Pețind melancolia dimineții.
Își răstignesc tăcerile profeții
Cînd lemnul crucii nu le e povață.

Octombrie, cînd nu se mai sfîrșește,
E cumpăna ce ne măsoară pașii...
Cuțitele și le ascut apașii
Să-i taie toamnei gîtul, mișelește.

Cu zboruri de abis pecetluite,
Plecat-au păsări. Cețuri de mătase
Le-ndeamnă-n cuiburi sufletul să-și lase
Să nu le-ntaine doruri și ispite.

Se leapădă de frunzele proscrise,
Păgîn, copacii verilor trecute.
Dar cine tînguirea să le-asculte
Cînd întomnarea-i leagăn pentru vise?

Sătulă de-ale vîntului proteste,
Doar în culori pădurea mai visează...
La poarta nopții, luna stă de pază
Și măsluiește prevestiri celeste.

Sub pași, cărări străine vor s-arate
Că sori se sting în orice-mpărăție.
Pe-altarul toamnei lacrima învie
Povești din rugurile-ncenușate

Despre lumina păsării ce-n moarte
Își dăltuie legendele-nvierii.
Iubirea se-nvenină în imperii
Întemnițate-n Marele Departe...

Melancolii, ca sărutări fugare:
Nu se-implinesc, dar veșnic te frămîntă
Dorința arde, dar ispita-i sfîntă:
O cumînțește ultima-ntomnare.

Ulei sfîntîț în candela privirii,
Nu poate cerul raza s-o cuprindă;
Ca Narcis de a rîului oglindă,
Se-mbată de mireasmă trandafirii.

Înduioșări învață să-și desfete
Dorințele cernute în vestale...
Azi mă răpești din versuiri banale
Și mă cufunzi în ceruri violete.

chemare fără ecou

Vezi tu, iubito, te-am chemat mereu

Să vii spre lumi ce nu știu să se nască,
Dar n-am gîndit că drumu-i lung și greu
Pentru făpturi de stirpe-mpăratească.

Iar tu împărățești peste-al meu gînd
Și peste zorii fragezi de lumină...
De-aceea-ți este pasul prea plăpînd,
Iar drumul către mine te-nruină!

relativitate

Știm amîndoi că lumea e prea mică
Pentru iubire, taine, doruri, vise...
Dar cerul nicăieri nu se despică
Să ne arate lumile promise!

Știm amîndoi că lumea e prea mare
Nu-ncape-n gînd, nu-ncape nici pe hartă:
Înstrăinări, invidii, depărtare
Se înfrățesc mereu să ne despartă.

Ce talger al balanței ne va ține
În binecuvîntări sau anateme?
Se rostuiește clipa în lumine
Cînd sufletul de zboruri nu se teme...

Știm amîndoi, cum știa și Socrate,
Că nu știm chiar nimic. Și mi se pare
Că lumea asta plină de păcate
Nu e răspuns, ci semn de întrebare.

năluciri astrale

Încă mai aveam iubite,
Vise făuream...
În zăpezi învăluite,
Îmi băteau în geam

Cu inele de safire
Și-n grai nelumesc,
Să îmi poată da de știre
Dacă mai trăiesc...

Erau ielele ninsorii:
Jocul mă chema
Spre ținuturi iluzorii
Fără umbra mea.

Azi, cînd vrăjile-s ucise,
Iar iubite n-am,
Fără doruri, fără vise,
Singur stau la geam.

Singură și steaua-n ceruri
Mai lucește-abia
Printre-atîtea giuvaeruri
Pare-un fulg de nea.

Dar, împărătînd pe-o mare
De singurătăți,
Steaua azi nu mai apare
Ca-n trecute dați,

În fereastra mea să bată
Raza-i de argint...
Basmele cu-„a fost odată”
Chiar și azi mă mint!

nesomnul crescătorului de statui

Doar el o putea vedea.
Doar el o putea auzi.
Cea mai statornică iubire din închipuire.
Era creația lui și o păstra farouchement numai pentru sine

O veșnicie o plămădise în gînduri, în vise,
În himerele ce-i asaltau
singurătatea...
O renăștea în fiecare noapte, o visa în fiecare zi,
iar ea devenea tot mai enigmatică pe măsură ce-o înstrăina
de propria înstrăinare.

„Sunt un biet crescător de statui”,
își spuse, cînd o auzi cum îl roagă să nu o chinuie
remodelînd-o la nesfîrșit,
în fel și chip:
„E ca și cum ai vrea să mă cioplești
dintr-un bloc de marmură, cu o daltă de aer!
Chiar crezi că poți să mă tai,
să mă tunzi, să-mi dai fel de forme,

așa cum faci cu forșiția înflorită în grădina ta,
în primăverile surghiunite ca niște amintiri?
Eu sunt aceeași pentru totdeauna:
prima ta grijă și ultima ta iubire!”

« Cine știe cît va mai dura pentru mine acest „totdeauna”,
dacă nu voi mai putea să o recreez? », și-a spus, hotărînd
să-și intituleze capodopera „Madona cu eșarfă galbenă”.

Transformarea umbrei în petale de crin (suită în dor minor pentru vers alb și orfevru)

Laudă ție, moarte, cetate a celui de pe urmă desfrîu!
Nemurire înseamnă
să poți aduna sub același semn
razele întunericului din paradis,
lumina infernului
și sufletul care să le încapă

Nu-ți fie teamă, sunt bolnav de vise
Și-mpătimit, durerile îmi port
Prin somnul nopților mereu ucise
De ochiul meu împătîtit de mort...

Aripă de lăstun
de noapte săgetat,
clipa,
cîntul risipind,
doar în cînt rămîne,
așa cum visul își află rostul
doar în creierul ce l-a zămislit
pentru a nu fi înțeleș
decît purtînd masca fățarnică a tălmăcirii

Privire fără orizont,
neîncrederea
face inima să bată
doar în întunericul primordial,
întunericul ce-i scaldă
pelerinajul
spre un nicăieri oropsit de soartă.

Laudă ție, moarte, cetate a celui de pe urmă desfrîu!

Scripturile își nasc adevărul
de nezdruncinat
din logica lui „crede și nu cerceta!”.
Sancta simplicitas!
Buzele mele nu rostesc niciodată
acest adevăr nepămîntean,
iar ochii mei nu-l văd:
el e
un discipol aflat în căutarea maestrului,
un apostol în căutarea unui Iisus,
așa cum cele șase personaje ale lui Pirandello
se află veșnic în căutarea unui autor.
Nu întotdeauna caii cei mai iuți ajung primii la potou!

Trupul și toate ale lui –
dureri, suferință, degradare,
plăcere, satisfaceri, extaz –
le-am neglijat de cînd mă știu,
dar de sufletul meu am grijă zi și noapte:
îl hrănesc cu poezii și vise!
Cea mai grea povară
pe care am purtat-o vreodată
a fost povara tăcerii:
a universului, a sufletului, a cuvîntului...

Dacă sunt în cădere liberă,
apare de niciunde aripa de înger
a unui vers,
frumoasă ca un vis împlinit,
și mă reînvață zborul.

Propriul trecut mă ia adeseori prin surprindere:
se remodelează
în funcție de capriciile unui viitor
pe care numai el îl / le cunoaște.
Drumurile –
mai line, mai repezi, mai povîrnite,
mai drepte, mai întortocheate, –
pe care m-au purtat în neștire pașii,
n-au fost niciodată ale mele
Izvorăsc din mine însumi
ca apa țîșnită din stîncă lovită de toiagul magului.

Laudă ție, moarte, cetate a celui de pe urmă desfrîu!

Ce vă amintiți din prima zi ca elev în clasa I?

Anchetă realizată de Menuț Maximilian

Ștefan Borbély



Era să nu fiu primit

Întrucât am venit pe lume la sfârșitul lunii Octombrie, era să nu fiu primit în clasa I, deoarece regulamentul era neconcesiv: toți copiii care-și serbau ziua de naștere după începerea anului școlar (15 Septembrie 1960) erau repotați pentru anul următor. Mi-ar fi părut rău să se întâmple așa, fiindcă asta ar fi însemnat să mă despart de o mulțime de copii cu care mă cunoșteam încă de pe vremea Spielhosen-ilor, cu care făcusem grădinița din curtea Bisericii Catolice, cu unii dintre ei reîntâlnindu-mă după-amiază și la grădinița de germană a lui Frau Irene Hintz, însă, în cele din urmă, norocul a fost de partea mea, venind dintr-o direcție la care nici eu, nici părinții mei nu ne-am așteptat să vină. Printre copiii cu care crescusem era și fiul profesorului de Maghiară de la școala la care urma să mă duc, născut în aceeași zi cu mine, și nu știu nici acum din ce motiv, tatăl prietenului meu, în curtea căruia aveam să-mi rup a doua oară mâna (fără ca el să aibă vreo vină) își făcuse niște calcule de durată legate de carieră, ajungând la concluzia că fiul lui nu poate fi amânat, dacă se face chitic și se uită că există regulamentul.

Noroc că am aflat și-n acest fel am fost admis și eu la pachet, cazul relevându-mi în perspectivă că imponderabilul poate juca un rol major în viața unui om, chiar dacă nu ești pe moment conștient de această ingerință. De pildă, dacă aș fi fost amânat, nu l-aș fi avut pe Cornel Moraru profesor de Română la liceu (e omul căruia îi datorez formarea mea inițială) și, mai ales, n-aș fi intrat, la facultate, în ultima promoție ai cărei băieți făceau armata de șase luni după absolvire (1972), cei care ne-au urmat trecând prin calvarul celor nouă luni făcute înainte de începerea studiilor universitare, soluție incriminată ca fiind păguboasă de majoritatea celor cu care am discutat: te pregăteai din greu pentru admitere, treceai prin euforia reușitei, erai, cum s-ar putea spune, într-un punct de apogeu al cunoștințelor, după care urma o amnezie intelectuală de aproape un an, în care erai lobotomizat cu totul, întrucât ofițerii erau neconcesivi, îți confiscau cu cinism nu numai „efectele” de acasă, ci și cărțile pe care se întâmpla să le fi adus cu tine, ca nu cumva să te gândești la altceva decât la apărarea patriei și la monotonia cazonă a fiecărei zile.

Legat de prima mea zi de școală, îmi mai amintesc de preparative și de bucuria de a fi primit abecedarul, pe care l-am păstrat până în ziua de azi. E același abecedar pe care-l foloseau și ceilalți, numai că avea versiuni lingvistice distincte, ca să intre și vocalele pe care Maghiara și Germana le au în plus față de Română. Dintre „preparative” îmi amintesc, într-o primă instanță, de penarul de placaj greu, cu interior compartimentat, unde exista și un abac miniatural, fiindcă tot restul a venit după prima zi de școală, când învățătoarea i-a strâns pe părinți într-o ședință expeditivă și le-a explicat ce avem voie să facem și ce anume nu. În prima categorie intrau multe îngăduințe, în a doua mai puține, un paradox al carierei mele școlare fiind acela că, odată cu fiecare nouă clasă încheiată, raportul respectiv se tot echilibra, pentru a se debalansa apoi definitiv în liceu, când cuantumul interdicțiilor ajunsese să-l întreacă cu mult pe acela al lucrurilor îngăduite, aceasta fiind și prima lecție politică profundă pe care am învățat-o, cu urme remanente în subconștient până în ziua de azi: pe măsură ce crești, devii din ce în ce mai puțin liber. Interesantă concluzie, am verificat-o și-n America...

Locuiam la doar cincizeci de metri de curtea care adăpostea clasa noastră, pe învățătoare o cunoșteam, fiindcă la Făgăraș cu greu veneau străinii, cea mai vie amintire materială a anilor mei de școală primară fiind legată de metamorfoza ghiozdanului meu și de greutatea pe care el o reprezenta. La început fusese o cutie maro de mușama, cu un capac rabatabil, ceva similar având cam toți colegii mei, numai că după aceea a început, pe nepusă-masă, competiția, care însemna, în principal, înlocuirea accesoriilor greoaie cu „mici minuni” de proveniență chineză, care se găseau doar la Brașov sau București, rudele noastre din Capitală fiind însărcinate cu obligația de a face nenumărate achiziții colorate, care semănau cu niște bijuterii. A fost perioada în care, dacă eram întrebat ce vreau să devin, spuneam imperturbabil că vânzător într-o librărie de rechizite. Una singură dintre aceste fascinații m-a ținut până dincolo de pragul clasei a VIII-a: colecționarea de gume de șters frumos mirositoare, de care m-am lăsat atunci când am descoperit că deveniseră atât de multe și de fabuloase, încât nu mai aveam bani să le cumpăr pe toate. În consecință, oricât de bizar ar suna azi, prima mea „copilărire” a fost de ordin olfactiv: de-abia așteptam să ajung la școală dimineața, să etalez pe bancă noile radiere pe care le primiseseam.

Constantina Raveca Buleu

Nu figuram în catalog

Ce-am fi fără memoria simțurilor și, mai cu seamă, fără istorisirile celorlalți? În cazul exercițiului anamnetic necesar scrierii acestui răspuns, asemenea întrebări intră în jocul debusolant al istoriilor încrucișate, al memoriei personale și al celei de împrumut, multiple de vocile „adulte”, de versiunile mai mult sau mai puțin amuzate pe care le-am asimilat de-a lungul deceniilor, până când amintirile mele asociate primei zile de școală s-au sedimentat într-o povestire coerentă, dar cu mai mulți naratori de fundal. În schimb, certă rămâne memoria senzorială: de ea se leagă tabloul unei zile însoțite de toamnă și sentimentul de calm, propriu inocenței senine, cu care intram pe poarta deloc necunoscută a școlii din Prund, ca să aflu că nici nu i-am trecut bine pragul, c-am și devenit subiectul unei controverse. O altă imagine clar decupată ține de uniformă: nu era atât de frumoasă cum fusese cea de șoim al patriei (bleumarin cu portocaliu) și era departe de impecabila ținută de pionier de mai târziu, dar tot uniformă se chema că este.

În mintea mea, ciclul primar nu reprezenta decât o continuare a fericirilor ani de grădiniță și, credeți-mă, mi-a plăcut nespus să merg la grădiniță, să învăț lucruri noi, pe care le predam ulterior tacticos bunicilor, mi-a plăcut să o ascult pe „tovarășa educatoare” (erau încă anii '80) și să creez tot felul de minunății în compania copiilor cu care am crescut și pe care-i știam dintotdeauna. Mulți dintre ei mi-au fost alături până la terminarea liceului. Desigur, tot cu ei mă pregăteam să intru și în clasa întâi, cu condiția să ajung acolo.

Eram lipsită de anxietăți în preajma începutului de an școlar, dar au avut grijă cei din jurul meu să mi le genereze. La un moment dat, „adultii” responsabili cu inserția mea școlară (adică bunica și mama) au început să se agite nevoie-mare din cauza învățătoarei în clasa căreia urma să intru și care avea reputația unei ființe intransigente, de nedorit pentru odorul vreunui părinte. Însă, din fericire, spiritul pragmatic și decomplexat al mamei mele a avut câștig de cauză aici, în viziunea ei importante fiind educația, disciplina și mai ales adaptabilitatea copilului la tot ceea ce viața îi pune în față. Trebuie să recunosc că, deși ușor traumatică la începuturi, această filosofie de viață mi-a folosit mai târziu și m-a transformat treptat într-o ființă independentă, tenace sau chiar încăpățânată și orgolioasă pe alocuri. Dacă vrei să-nveți să înoți, sari direct, nu scrutezi de pe mal cât de adâncă este apa.

Odată depășită această primă secvență anxioasă, „adultii” s-au lovit de o alta, mult mai gravă în aparență, în momentul în care li s-a comunicat că eu nu figurez pe listele de înscriere și că, în consecință, nu pot fi primită la școală. Un motiv putea fi vârsta, însă nu toți copiii admiși aveau șapte ani, unii rămăsese, ca și mine, la doar șase, dar împliniți. Așa că trebuia căutată o altă pricină. Surprinzător, după insistențele panicate ale mamei, s-a găsit și motivul: listele conțineau un elev numit Constantin Raveca Buleu, genul lui necorespunzând realității feminine surâzătoare care aștepta verdictul în fața corpului didactic. De bună seamă, un funcționar neobișnuit cu versiunea feminină a lui Constantin (cam rară, ce-i drept, prin Ardeal!), a tăiat inexplicabilul „a” de la sfârșitul primului prenume, masculinizându-mă. Slavă Domnului, m-a salvat întrucâtva cel de-al doilea prenume, Raveca (oricât de rar ar fi și el în zilele noastre), el semnălându-le tuturor, fără echivoc, că aș putea fi o ființă asemănătoare celei care se pregătea să intre în clasă. Nexistând, în plus, nici un Constantin printre pretendenți, am ajuns să fiu primită. Aveam să redevin Constantin de câteva ori în viață, însă povestea primei mele zile de școală are și o morală: e bine să-ți asiguri un prenume de rezervă, ca să nu riști să fii luat drept altcineva decât ești.



Mircea Gelu Buta

Idealizarea primei zi de școală



Prima zi de școală este un spațiu al speranței colective: părinții visează la un viitor mai bun pentru copiii lor, profesorii speră ca generațiile care vin să fie mai performante, iar politicienii își inserează, cu grijă, promisiunile între aceste emoții. Astfel, discursurile abundă în cuvinte mari — „șanse egale”, „exelență”, „modernizare” —, chiar dacă, de multe ori, realitatea sistemului rămâne neschimbată.

Chiar și în comunism, în spatele uniformeii obligatorii, al pionierilor, al festivismului impus, rămăneau emoțiile personale și universale: mirosul de caiet nou, ghiozdanul pregătit cu grijă, nerăbdarea părinților, lacrimile mamei, vocea tremurată a învățătoarei. Idealizarea nu înseamnă însă negarea realității (cozi, lipsuri, propagandă), ci sublinierea părții luminoase și intime: copilăria. Literatura și memoria personală au puterea de a extrage din comunism ceea ce era pur și universal — curiozitatea, prietenia, descoperirea. Chiar dacă în curtea școlii răsună fanfara și portretele conducătorilor erau omniprezente, pentru copil ceea ce rămânea viu era mirosul buchetelor de flori, emoția primei bănci, literele scrise cu creionul, ochii plini de speranță ai părinților, pentru că copilăria rămâne un spațiu

liber, iar prima zi de școală — un început luminos.

În contextul democratic de astăzi, prima zi de școală nu este doar începutul unui drum pentru copii și părinți; a devenit, în ultimele decenii, și un ritual public, intens exploatat de politicieni. În fiecare toamnă, curțile școlilor se transformă în tribune simbolice, iar discursurile solemne rostite în fața elevilor devin exerciții de imagine.

Din perspectivă psihologică, acest fenomen poate fi explicat prin nevoia colectivă de simboluri. Educația este percepută ca soluție la toate crizele — economice, morale, sociale. Politicienii capitalizează această percepție, folosind retorica idealizării pentru a ascunde, temporar, lipsurile structurale: manuale întârziate, școli fără încălzire, profesori slab plătiți. Cu toate acestea, există și un efect pozitiv al acestei ritualizări: vizibilitatea educației în agenda publică. Fie că este sinceră sau pur electorală, prezența politicienilor în curțile școlilor transmite mesajul că începutul de drum al copiilor contează, că școala rămâne, măcar simbolic, un centru al comunității.

Idealizarea primei zile de școală, atunci când este utilizată politic, nu este în sine nocivă. Devine problematică doar atunci când rămâne la stadiul de retorică, fără acțiuni concrete care să schimbe realitatea: școli sigure, profesori motivați, programe adaptate lumii în care trăim.

Un lucru este însă sigur. Prima zi de școală nu aparține istoriei, nici regimurilor, nici steagurilor. Ea aparține copiilor. Și oricât de cenușii ar fi vremurile, lumea copilăriei este plină de culoare: verdele cretei, galbenul soarelui, albul caietelor, roșul emoției din obraji.

Ilie Rad

Mirosul de motorină și portretul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej



Fiind născut în 1955, am început școala într-o zi de luni, la 17 septembrie 1962, data tradițională de 15 căzând atunci într-o zi de sâmbătă.

Nu știu ce pregătiri speciale voi fi făcut pentru acest eveniment. Probabil că Mama îmi cumpărase deja uniformă școlară, cum se cerea, mai mult ca sigur probând-o pe vreun copil din Luduș, de mărimea mea, cum mai făcuse și cu alte ocazii. Mi-o fi cumpărat ghiozdan din carton, penar, liniar, echer, compas, toc cu peniță, cerneală, gumă de șters, sugativă, creion și creioane colorate, mașină de ascuțit creioane, hârtie albastră (pentru învelitul caietelor și al cărților), etichete (pe care le voi împărți în anii următori cu Ioan Poruțiu), pahar rabatabil de plastic pentru apă etc. Poate că m-a însoțit până la școală și m-a predat "domnișoarei" (nu se generalizase termenul "tovarășă") Lucreția Răchită (care trăiește și acum, având aproape 90 de ani).

Intrați în sala de clasă, care era proaspăt dată cu motorină, producând un miros înțepător și contrastând cu mirosul penarului și al creioanelor co-

lorate, am fost așezați în bănci în ordinea înălțimii, eu, fiind mai înalt, ocupând un loc în spatele clasei, unde se mai aflau elevi mai tucii, rămași repetenți, Codru și încă unul, al cărui nume nu l-am reținut.

Apoi domnișoara învățătoare ne-a spus câteva lucruri esențiale: 1. Țara noastră se numește Republica Populară Română; 2. Țara noastră este condusă de Partidul Muncitoresc Român, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej (al cărui portret îl și aveam în față, de altfel). 3. Trebuie să păstrăm avutul obștesc. Văzând probabil nedumerirea de pe chipurile noastre inocente, domnișoara ne-a explicat că "avutul obștesc" este format din bănci, tablă, masă, scaune etc. 4. În clasă, când nu avem de scris, trebuie să ascultăm, să nu vorbim unii cu alții și să stăm cu mâinile la spate. 5. Intrarea în sala de clasă, din curtea școlii, se face cu rândul, aliniați unul după altul, nu la grămadă, ca oile. 6. Trebuie să-i salutăm cu "Bună ziua!" pe toți oamenii întâlniți pe uliță.

Băncile erau clasice, cu loc pentru ghiozdan, iar deasupra aveau două găuri, unde ne puneam sticlutele de cerneală. Lucrând cu cerneală, se înțelege că băncile erau tot timpul pătate, iar caietele aveau și ele pete albastre (denumite "porci").

Fiind totuși puțini ca număr (11), am făcut clasele primare la "simultan" (I-III și II-IV). Clădirea școlii în care am intrat fusese finalizată în toamna anului 1937, în timpul mandatului de primar liberal al comunei Bichiș al bunicului meu matern, Onisie Trif, detaliu pe care atunci nu îl știam). Școala avea o sală de clasă mai mare, una mai mică și mai multe birouri. În prima zi de școală am primit și cele două manuale, noi-nouțe și gratuite: Abecedarul și Matematica.

Ca materii, în clasa I am făcut: Limba și literatura română (cu î din i, fiindcă eram după reforma ortografică din 1953, când s-a generalizat î din i, inclusiv în cuvintele România, românesc și derivatele lor), Matematică, Lucrări practice, Caligrafie, Desen, Muzică, Educație fizică.

Limba și literatura română era de fapt Abecedarul, grație căruia am învățat să scriem și să citim. După ce am umplut mai multe pagini cu liniuțe, am învățat să scriem a mic de mână și A mare de mână, b mic de mână și B mare de mână, apoi restul literelor alfabetului, după care am ajuns la propoziții.

La Aritmetică, un manual frumos colorat, am învățat operațiunile de adunare, scădere, înmulțire și împărțire.

La orele de Muzică am învățat, desigur, Imnul de Stat al Republicii Populare Române, pe versuri scrise de Eugen Frunză și Dan Deșliu, muzica aparținând lui Matei Socor (informații pe care le-am aflat mult mai târziu, fiind profesor), imn cu care aveam să ne deschidem serbările școlare de la sfârșit de an școlar.

Dar iată cuvintele Imnului adoptat în 1953, imn aflat în uz până în anul 1977, când acesta va fi înlocuit cu Cântecul tricolorului (e adevărat că textul, devenind inactual, se interpreta, de la o anumită dată, doar muzica lui):

Te slăvim, Românie, pământ părintesc,
Măndre plaiuri sub cerul tău pașnic rodesc.
E zdrobit al trecutului jug blestemat,
Nu zadarnic, străbunii eroi au luptat:
Astăzi noi împlinim visul lor minunat.

Puternică, liberă,
Pe soartă stăpână,
Trăiască Republica
Populară Română!

Înfrățit fi-va veșnic al nostru popor
Cu poporul sovietic eliberator.
Leninismul ni-e far și tărie și avânt,
Noi urmăm cu credință Partidul ne-nfrânt,
Făurim socialismul pe-al țării pământ. Etc.



Cu Mama, la Luduș, în primul meu an de școală (1962)

Nicoleta Milea



Un buchet cu știință

Cred cu întreagă ființa mea că, orice am face, de noi înșine nu scăpăm...

Când scriu această filă, sufletul meu se tulbură și ingenunchează în fața depărtărilor tainice și necunoscute, continuă să vorbească odată cu soarele de toamnă, luminându-ne chipul și umplându-ne plămânii cu aerul viu, adevărat.

Pentru a căta oară, îmi întorc privirile încercând să străpung luciul neliniștit al timpului și să alunec, furată de vraja necunoscutului, simțind că nu mă voi putea împotrivi chemărilor?

Nu mai știu cât înțelegeam atunci că plecarea devenea fără întoarcere - călătoria cea mare!

Porți miraculoase, ca spre un Palat de Cleștar visam că se deschid în fața mea, mai fabuloase ca ale unei cetăți de basm (de vină să fi fost toate poveștile pe care Bunica mi le spunea, cucerindu-mi mintea și sufletul?).

Un cerc al iubirii, al dăruirii de sine, copilăria, ca un început de drum inițiat, și din care îmi dobândisem un crez călăuzitor, era în introspecție. Mi se închidea, mi se deschidea posibilitatea visării, a pătrunderii printr-o sensibilitate exacerbată în tainele crude ale realității, ale meditației asupra a tot ceea ce vedeam și se întâmpla în jur?

Între clipă și veșnicie se dura un fel de punte ce chema la neuitare...

Așteptam primele semne ale răsăritului.

Teama de misterul adânc în care mă afundasem mă înfiora, făcându-mă să țănesc instinctiv și reflex înapoi spre lumină.

Era o dimineață strălucitoare, cu cer albastru, senin de albastru, pasărele cântau prin toți copacii tineri, străjuind strada principală ce ne conducea către școală. Până și lumina soarelui de atunci mi se părea mai specială...

Să fi fost, oare, capcana gândului?

Fărăme de dor, adăugând sufletului dimensiuni și speranțe nemairoștite, efort pe care natura nu îl încerca întâmplător, se exersau în mine ca într-un copăcel, nebănuind totuși ce semne va lăsa, cum se va desface fiecare ramură din trunchiul său, în ce fior de mireasmă i se vor ivi florile, cu ce putere misterioasă va prinde formă și culoare fructul...

Înțelesuri ale măsurării timpului și toate laolaltă se întâlneau în „adâncul mister” când Copilăria și-a dat mâna cu Ziua Aceea, însoțind întreaga mea bucurie și mirarea unui nou început: Prima zi de Școală!

Dornică să aflui Neaflatul, nu știam nici eu, nu bănuiam cum îmi va fi dăruirea...

De atâtea ori, de câte ori este 15 septembrie, Cerul Cuvintelor încă nerostite răsar din Școala în care am pășit pentru prima oară și în care Doamna noastră Învățătoare și-a sacrificat dumnezeiescul chip, ca să ne pună în fiecare dimineață a vieții un buchet cu știință de carte la fereastra spre care deschideam ochii...

Avea un firesc deosebit de cuceritor, avea acea ușurință a rostirii fermecătoare, de a fi familiară, prietenoasă, protectoare, blândă ca bunătatea vocii tandre ce-i era destinată Ei, numai Ei, vădind toate o bogăție a sufletului, sclipitor ca un Dor împărtășit...

În poemele vieții adevărat de fierbinți, ne-a învățat să frământăm țărâna locului amestecată cu clăbuc de soare și, Doamne, câtă candoare, câtă candoare a sădit până și-n Înserare!

Mihai Vintilă

Trezirea la realitate



Prima zi de școală, pe lângă fastul ei firesc, a fost o dezamăgire cruntă. Atunci am aflat că școala este obligatorie și că, astfel, mă voi îndepărta de ceea ce făceam cu mult drag. Nu vor mai fi jocurile din curte cu sora mea mai mică, nu vor mai fi hoinărelile prin aticariate cu bunicul, nu vor mai fi orele de lectură plătite a ziarelor pentru bunicul (o sursă bună de venit pentru mine), voi spune adio iepurilor (bunicii creșteau iepuri din care făceau haine de blană, foarte căutate în epocă. Eu eram răspunzător de maternitate, de hrănirea puilor, cu care mă și jucam) și hoinărelilor cu bicicleta. Prima zi de școală a fost ca o dezvăluire a lumii. Tot atunci mi-am aflat și prima colegă de bancă, cu care în aceași zi am schimbat pachetele de prânz, primind un sandwich de pui foarte bun în schimbul îngrozitorului

lui (credeam atunci) meu sandwich cu carne de iepure. Prima zi de școală mi-a descoperit o învățătoare dedicată și blândă, care a trebuit, în următorii ani, să-mi îndure plictisul din timpul orelor, năzbâtiile și, mai ales, atitudinea de deștept. Am intrat în clasa întâi cu arhiva Magazin Istoric citită la zi, cu întreaga colecție Jules Verne citită și cu o iubire profundă pentru calculele matematice complexe pe care le făceam cu bunicii. Poate aceste informații au făcut din mine elevul care am fost, plictisit de materii pe care le știam deja, dar interesat de colegi, fotbal, ciclism și tot felul de alte apucături extrașcolare, care m-au afirmat curând ca unul dintre cei mai excentrici elevi ai unei școli bucureștene de patru etaje, cu peste 1000 de elevi. Tot eu eram, paradoxal, elevul care reușea performanța de a avea toate mediile de 10 cu excepția notei la purtare, care era inevitabil 9. Tot prima zi de școală m-a îndepărtat de lumea frumoasă a cartierului de case (așa era atunci) Pantelimon, unde locuiau bunicii, pentru a mă arunca într-o junglă de blocuri a zonei Titan, unde aveam noi apartamentul.

Ileana Urcan

Prima zi de școală



Prima zi de școală din viața mea a fost la Școala Primară din Mintia, comuna Vețel, raionul Ilia, regiunea Hunedoara. Era și mai este, încă, o clădire tipică spațiului românesc de altădată, ca o cutie mare, cu ferestre înalte și înguste dând în ulicioara care însoțea o vreme lunca Mureșului. O clădire-tip, cu nimic atrăgător, un fel de cazemată menită să inhibe sătenii care treceau cu vitele și cu cioporul de oi, cu carele cu fân sau cu bucate, cu lemne tăiate din pădure și, desigur, micii școlărei, ca loc de unde se culegea știință și înțelepciune. Zidurile școlii parcă creșteau natural, din țărâna drumului. În această școală, cu două săli de clasă, inegale ca mărime, cu un coridor în formă de „L”, unde lo-

cuia și dna învățătoare Viorica cu familia, care era și directoarea școlii. Micuță, slăbuță și negricioasă, mie nu mi-a fost dascălă, ci o doamnă blondă, înaltă, luminoasă și veselă la chip, care nu avea copii și făcea naveta zilnic cu trenul personal de la Simeria. Nu știu de ce, dar pe mine mă îndrăgea foarte tare și uneori mă ținea în brațe la catedră.

În cele două clase învățau concomitent a-I-a cu a-III-a, a-II-a cu a-IV-a. Aici au învățat pe rând și bunicul meu matern, Aron Resiga, și mama, Marioara. Bunicului Aron nu i-a plăcut la școală, a părăsit-o foarte repede, fiindcă la ceea ce urma să facă el, să meargă cu oile și cu vitele la păscut, să-l ajute pe străbunicul Nicolae în gospodărie, nu era nevoie să se chinuiască. Într-o zi învățătorul i-a dat cu bățul în palmele micuțe până i le-a înroșit, pentru că nu scrisese tema acasă pe tăbliță. Copilul de atunci, printre lacrimi, i-a tras o înjurătură clară, să se ducă undeva, unde-a mai fost... Așa se face că bunicul nici n-a apucat să termine clasa a-I-a, a mers doar până când învățătorul a ajuns la lecția din abecedar la „iedul lui Dan”, adică la litera „I”. Cât despre mama, ea a fost cuminte, ca fetele de pe-atunci și a terminat cele patru clase câte se făceau în sat.

La începutul clasei întâi mai locuiam încă la „canton”. Tata fiind ceferist, primise locuință aici. Clădirea era împărțită în două părți simetrice, pentru două familii. Curtea noastră era mai îngustă, oarecum triunghiulară, și în unghiul mai ascuțit se afla fântâna din care scoteam apă ambele familii. În curtea cealaltă, mai largă, străjuia un păr bătrân și ne jucam noi, cele două fetițe ale familiilor, eu fiind mai mare cu doi ani. Urma apoi un gard, un cuptor pentru pâine pe care eu desenam cu buruieni, și de la el coborau în pantă lină grădinile noastre de legumeși ele separate printr-o cărare, până în pârâul străjuit de o salcie din care tata mi-a tăiat zece bețișoare ca să învăț la școală să socotesc. Drumul prăfos care venea din „drumul țării” cobora pe lângă curtea cantonului, ocolea pe la barieră și se întorcea ca s-o ia din nou prin sat, spre Mureș, trecea pe lângă școală... Pe sub ferestrele cantonului treceau vreo cinci-șase linii pe care veneau trenuri, zguduind pământul. Ca să meargă în sat, oamenii le treceau cu neplăcere și grijă, ca să nu mai ocolească pe la rampă.

Drumul spre școală avea câteva „însemne” pentru mine. Pe stânga locuia familia lui Popa Culă, gazdă în sat, cu o casă mare, cu pivniță, cu o grădină uriașă. Ceea ce m-a fascinat și m-a tulburat întotdeauna când treceam prin dreptul portii lor erau păunii care-și înfoiau cozile, băteau din aripi în mijlocul drumului și țipau înalt și straniu, ca și cum aparțineau unui alt tărâm. Uneori și acum îi văd și le aud țipetele jalnice. Câțiva pași mai încolo, era cimitirul. Ca și cum nu era suficient, la un capăt al țințirului se înălța o biserică „negată”, începută prin 1938 și abandonată, fără acoperiș, în care creșteau bălării, soc, salcâmi care înfloreau pe ziduri. O fântâniță joasă, la o margine a drumului era un loc în jurul căruia ne opream și vorbeam înfricoșați câțiva copii despre „vălva apei”, „duhul apei”, așteptându-ne să apară din adânc printre pietrele acoperite cu mușchi, ferigi și buruieni târătoare, o făptură fantomatică, dar pe care n-am văzut-o niciodată. La capătul ulicioarei era o casă mai mare în care locuia „moșul” meu de botez, Șerb, al cărui tată în vârstă avea o barbă lungă și albă, din care pricină eu credeam că e Moș Crăciun. Uneori capul lui maiestuos apărea la fereastră și mă îndemna să fiu cuminte și să învăț la școală... Iar eu o luam cu râvnă, întărită, de-a lungul drumului.

Despre prima mea zi de școală nu-mi amintesc prea multe. Asta, pentru că, probabil, nu mi-a plăcut și n-am avut ce să rețin în mod special, decât o mare frustrare, aceea că trebuia să renunț la o mare parte din libertatea mea de a mă juca. Cred că am mers singură sau cu mama care apoi s-a întors acasă, iar tata era la serviciu. Țin minte că la amiază am intrat ca o furtună pe ușa bucătăriei, mi-am aruncat plină de năduf ghiozdanul maroniu din carton cu baiere de sfoară în mijlocul casei. Că m-am aruncat furioasă pe burtă sub masa mare și am început să plâng, să țip cât m-a luat gura, să dau din mâini și din picioare, să strig: „eu nu mă mai duc la școală niciodată, nu mai vreau, nu mai vreau!” Cred că mama a rămas perplexă, neștiind cum să mă ia, căci nu la așa o întoarcere de la școală se aștepta de la fata ei. M-a întrebat îngrijorată ce s-a întâmplat la școală, de am venit așa disperată, dacă m-a certat cineva, dacă m-a bătut, sau dacă m-a jignit, dacă mi-a furat ceva... La toate întrebările mamei răspunsul meu a fost un „nu” cântat, pe diverse tonuri printre sughițuri, plâns și suspine... Atunci mama a venit cu soluția salvatoare: „taci cu mama și nu mai plânge, că ți-am făcut scoverzi (clătite)cu liptari (silvoită de prune) știu că-ți plac... Și pe sub fața de masă albă cu flori a apărut un blid cu două clătite calde și aromate cu magiun pe care le-am topit chiar acolo!

Adeseori în viață mi-a venit în minte această întâmplare. Ani la rând nu am înțeles reacția din acea zi. Abia în anii din urmă am dezlegat taina ei. Oricât de ciudată sau nelalocul ei ar părea multora, eu cred, fără niciun dubiu, că ziua ceea a fost, în ce mă privește, premoniția Destinului vieții mele. Aproape toată viața mea urma să o petrec mergând la școală: mai întâi școlăriță, apoi elevă, studentă și pe urmă profesoară de limba și literatura română și limba latină, din 1979 până în 2015...

Doina Rad

Primul pas în viața de școlar

Nu-mi amintesc s-o fi iubit pe doamna mea educatoare, o femeie frumoasă, dar distantă, despre care mi-am amintit mereu că a fost primul dascăl care m-a nedreptățit, pedepsindu-mă, din te miri ce motiv copilăresc. Cele trei luni de vacanță au fost, așadar, un amestec de bucurie și emoții, legate de ce mă aștepta, din toamnă...

Prima zi de școală, din 15 septembrie 1962, mi-a rămas puternic întipărită în memorie. Uniforma nou-nouță, cu o rochiță albastră (asemănătoare cu cea de la Grădiniță), dreaptă și lungă până peste genunchi, cu gulerul alb și cei patru nasturași, mă aștepta pe un umerăș de lemn. Cu șorțul de sărbătoare, alb, cu volane pe umeri și buzunare încăpătoare (după modelul sovietic al vremii), cu ciorapii trei-sferturi, tot albi, și pantofiorii negri, de lac, închiși cu bareta la modă pe atunci, uniformă mea era completă. Mama, emoționată și ea, m-a ajutat s-o îmbrac, mi-a împletit părul în două codițe, terminate cu niște funde, ca niște mari fluturi albi, ce poposiseră pe umerii mei, ca o promisiune că mă vor însoți, mereu, pe noul meu drum, de școlăriță. Ghiozdanul era nou, mirosea a nou, precum cele două caiete, unul cu pătrățele și unul cu linii, „dictando”, care trebuiau să aștepte acasă, lângă penarul de lemn, în care se găseau creioanele colorate, condeiul („tocul”) cu peniță și călimara cu cerneală, pe care aveam să le folosim abia după vreo două săptămâni, când ne familiarizassem cu școala.

Mândră și emoționată, cu creștetul „încoronat”, regulamentar, de cordeluță, evident, tot albă, am ajuns în „curtea mare” a Școlii Medii Nr. 14, unde aveau loc festivitățile, serbările școlare. Duceam cu mine, din grădina mătușii Raveca, un splendid buchet, din „ruji” de toamnă, pe care urma să i-l dau viitoarei mele învățătoare. Știam, de la ai mei, doar cum o cheamă, dar nu o văzusem niciodată. Fusesem repartizată în clasa I A, „păstorită” de Maria Borconi. În acea zi de toamnă însoțită, nu aveam cum să știu că providențială va fi întâlnirea cu „Tovarășa”, cu învățătoarea mea, adevărată șansă a trecerii mele prin școală, încă de la primii pași, ce aveau să întregască valorile dobândite în familie. Cu inima strânsă, m-am apropiat de grupul în care se strânseseră viitorii mei colegi.

În mijlocul copiilor guralivi și a părinților vizibil emoționați, stătea o femeie înaltă, zveltă, îmbrăcată cu o rochie bleumarin cu picățele și guler alb de dantelă. Părul ei negru, ca abanosul Albei-ca-Zăpada din poveștile de demult, părea venit (parafrazându-l pe Blaga) din același izvor cu noaptea ochilor ei. Ochii aceia, pătrunzători, vii, expresivi, m-au fascinat încă de la prima întâlnire, până azi. Erau când aspri, când calzi, vorbindu-ne fără să mai fie nevoie de cuvinte. Impuneau respect, dar nu teamă. Ne-a aliniat, doi câte doi (după preferințe și prietenii), cu zâmbetul ei liniștitor, revărsat peste emoțiile tuturor. După clasicele discursuri oficiale, toți cei 38 de colegi am intrat în sala de clasă, după ce am străbătut careul sărbătoresc, poate simțind importanța momentului. În clasă, ne-a întâmpinat, mai întâi, lumina de miere a toamnei, apoi mirosul înțepător de motorină (dezinfecțantul de atunci al dușumelelor, care m-a urmărit următorii 12 ani, ca elevă).

După ce am încărcat brațele învățătoarei cu florile aduse (pe care a știut să le primească, mai întâi, cu o mângâiere pe creștetele noastre), ne-am așezat în băncile încă prea mari pentru noi, pe care tronau, festiv, Abecedarul și Aritmetica, legate cu un șnur albastru, alături de o floare. Nu mai știu ce sfaturi și încurajări ne-a transmis „Tovarășa” (cum ne-a cerut să ne adresăm), dar, plecând spre casă, mi se părea că toată lumea ne privea altfel, mai gravă. Cu acea primă zi de școală, a început formarea mea profundă, sufletească și intelectuală, clădită pe întâiul exemplu „instituțional” al învățătoarei mele, Maria Borconi. Au mai fost și alții, nu mulți, care au completat personalitatea mea, dar temelia a fost pusă temeinic de acea ființă aparent firavă, în realitate, foarte puternică. Ceva mai târziu, mi-am dat seama că am avut noroc să-mi intersectez viața cu dânsa. Acum e centenară, mai firavă la trup, dar cu mintea ascuțită și cu înțelepciunea primită de-a lungul atâtor generații de mici școlari.

La veacul ei de viață, era perfect lucidă, cu o memorie, cum se zice, „de elefant”. Își amintea nu doar cum erau vremurile și viețile în anii interbelici, dar și în timpul stalinismului sau al comunismului. Am înțeles ce valoare aveau amintirile unui om inteligent și fin observator al timpurilor și oamenilor întâlniți în cale. Am vrut să aflu cum apărea, în ochii ei, fiecare nouă generație de elevi. Am aflat mici frânturi, scene care puteau fi ușor trecute cu vederea, mai ales din prima zi de școală, când învățătoarea încerca să-și „citească” noii elevi: un tată emoționat și ușor panicat, până și-a intersectat privirea cu cea a fiicei lui, altădată, apărea un băiețel, crescut de bunică, o țărancă simplă, pe care micuțul o ruga să nu-l lase „cu învățătoarea aia bătrână”. Viața ei era un adevărat „hronic” al vârstelor unei dascălițe cu har. Memoria ei uluitoare păstrase, într-o ordonare meticuloasă, numele celor mai mulți colegi de-ai mei de clasă (din 1962-1966), în ce bancă stăteau, ce temperament aveau, care le erau problemele familiale (pe acele timpuri, erau obligatorii vizitele dascălilor la domiciliul elevilor), care ce au devenit la maturitate. Cu unii încă mai păstrează legătura, despre cei mai mulți, știe ce destine, ce realizări au avut.

Poate sună siropos, dar eu sunt fericită că „prima mea zi de școală” se repetă, de 63 de ani, în multe anotimpuri, mereu îmbogățită de noi trăiri, cu învățătoarea mea, în ochii căreia încă mă mai pot oglin-di.



Ștefan Damian

Actori pentru marea interpretare - viața

Mă întreb acum, după aproape șaptezeci de ani de la prima zi de școală, ce voi fi simțit atunci și încerc, desigur, să mă revăd în copilul de atunci cu ghiozdanul de carton pregătit să fac cei circa două sute de pași pe ulițele Bodrogului, sat vechi din Câmpia Aradului, încă toropit de soarele unui septembrie uscat, în care, la orele amiezii, totul părea că se topește sub mișcarea amețitoare a valurilor de aer cald venind dinspre pustă. Nici măcar apele Mureșului care curgeau agale, de o transparentă aproape ireală, cam la vreo sută douăzeci de metri de casa noastră, nu putea astâmpăra setea noastră și a câmpiei. Și nici nerăbdarea mea de a merge la școală, împreună cu fratele meu (era într-a patra, se dusesse la școală la șase ani ca să nu rămână de căruță față de colegii lui de joacă) unde aveam să mă întâlnesc, în aceeași clasă, cu alți copii, cunoscuți cu toții, cu care urma să învăț în aceeași sală, concomitent. Adică, cu o singură învățătoare pentru noi, cei cu ceva mai mult de douăzeci de elevi tunși chilug, numai ochi și urechi, atenți să-i ascultăm inflexiunile vocii și să-i urmărim cu ochii larg deschiși mișcările. În prima zi de școală și în cele următoare cel mai greu mi-a fost să tac. Nu eram eu prea vorbăreț, ce-i drept, dar să stai cu gura închisă, „să se audă musca” (și se auzeau, nu una ci mai multe, atrase de mâncarea din pachetele noastre, pedepsiți să renunțăm la zilele de vacanță), să nu pot râde când unul sau altul spunea câte o prostie, să fiu nevoit să-mi cer permisiunea să mă duc la toaleta din curte și să aștept verdictul eliberator: „Pauză! Toată lumea afară, în curte!” mi se părea prea mult!

Noi, cei patru din clasa întâi (doi băieți și două fete), ascultam tot ce se revărsa asupra noastră din știința celor din clasele mai mari, așa că după ce am învățat să țin creionul în mână, apoi tocul cu peniță, să nu pătez banca cu cerneala din sticlă, și după ce literele nu mai păreau niște urme lăsate de muște iar cifrele aveau un rost când numărăm nucile, ascultam cu gura căscată de mirare tot ce le povestea „tovarășul”! Și mă bucuram de fiecare dată când cei din clasele mai mari nu știau răspunsul iar eu îl știam, fiindcă, acasă, fusesem obligat timp de trei ani să ascult tot ce învățase fratele meu, iar acum, colegi de suferință, mintea mea nu era un ogor nelucrat! Dimpotrivă!

Și, totuși, deși îmi plăcea să citesc și mă străduiam să buchisesc tot ce îmi cădea sub mână, să ascult și să învăț, până la urma-urmei trebuie să mărturisesc că școala nu mi-a plăcut niciodată! Să te scoli de dimineață (orele începeau pe la opt), să te grăbești să nu întârzi ca să nu suporti privirile batjocoritoare ale colegilor, să ieși din casa caldă mărșăluind prin zăpadă, pe ulița înghețată sau plină de nămol, și să stai într-o clasă cu o singură sobă de tuci, imponentă, ce-i drept, dar care își răspândea economicos căldura, nu era ceva care să mă entuziasmeze! Și, în plus, ca în lada de lemne pentru foc să troneze maiestuos, o coadă de mătură pe jumătate înnegrită, care aveam să constat că se mai abătea câteodată peste palma deschisă a câte unuia dintre cei mai nebdăioși dintre noi, după ce se agita de câteva ori în aer! Așteptam, așadar, duminicile și vacanțele încă din prima zi de școală! Și ele veneau, precedate de sămbetele când întrevedeam cu frenezie duminica și când mergeam la frizerie, să ne taie „clăia” de care tovarășa ne apuca câteodată, să scuture „pomul” pentru câte o năzbâtie, o piedică pusă unui coleg sau colegă, o înghiontire sau pentru furtul merelor din grădina părintelui ori a ouălor de co-costârc de pe un stog de paie sau pentru vreo minge care ajungea în geamurile școlii!

Dar, lăsând la o parte aceste mici inconveniențe, prima zi de școală a fost una a marilor emoții. Însă la fel de pline de emoții au fost și toate celelalte în care ne urmam drumul spre anii care urmau, sau în timpul pregătirii celor două serbări (una de Crăciun-Anul Nou și una de sfârșit de an școlar) când deveneam actori-interpreți, fără să știm că ne pregăteam pentru marea interpretare care înseamnă viața.



Elena M. Cîmpan

Despre o carte la ne-unison

Motto: „Până ești tânăr, vorbește cu morții, citind; ca adult, caută-i pe cei vii, călătorind; mai târziu, adresează-te celor care încă nu s-au născut, scriind!” (Baltasar Gracian)

În cartea sa, „Parisul meu”, apărută la Editura „Corint Books”, București, 2016, cu un Cuvânt de întâmpinare de Bedros Horasangian („Așa cum există un Paris al lui Apollinaire și al lui Proust, al lui Pallady și al Marthei Bibescu, al lui Prévert sau Jacques Brel, al lui Camus, (...) așa există și un Paris al lui Horea Porumb, foarte personal, pentru un profesor care a predat știință în orașul unde există Liceul Louis le Grand și College de France, și nu a fost un simplu turist, ci un trăitor de zi cu zi al marelui oraș”), autorul Horea Porumb scrie într-un text intitulat „Efectul de grup”: „Cei ce apar în mass-media vorbesc parcă la unison”. Scriind și noi în presa culturală, parte a mass-mediei, nu avem cum să ne înscriem într-un regiment, uniform, pentru că despre unele fapte există nuanțe, chiar dacă ceea ce ne unește rămâne pasiunea pentru literatură. Cartea însăși fiind scrisă la ne-unison, critica literară, cu atât mai mult, nu are cum să fie univocă. Și apoi, „non idem est si duo dicunt idem”. („Nu este același lucru dacă două persoane spun același lucru.”) Ar fi și dificil să scriem stereotip despre o carte care iese din tipar. „Parisul meu” este o privire neobișnuită, obiectivă și reflexivă asupra vieții petrecute în „orașul luminilor”. Nu seamănă cu nicio altă operă de inspirație parisiană: „Librăreasa din Paris” (Kerri Maher), „Un bilet pentru Paris” (Jojo Moyes), „Croitoreasa din Paris” (Georgia Kaufmann), romane, cu acțiune, cu personaje, din care orașul reiese protector și în nuanța dorită, sau cu „Parisul personal...” al eseistului George Banu.

Vorbind despre același Paris, Horea Porumb realizează o privire asupra mentalităților, de român, ajuns la Paris, ca turist sau ca viețuitor pentru mai multă vreme, de francez parizian, obișnuit să trăiască în „elita lumii”. E un oraș care generează idei. N-au cum să lipsească experiențele culinare, descrise ca adevărate descoperiri: „Ni s-a servit un meniu din vremea Renașterii, făcut după rețete de epocă. Am băut vin de salvie și alte minunății, bazate pe mentă, scorțișoară, piper... Am început prânzul cu o salată de legume, din vremea când nu erau cunoscuți încă morcovii sau cartofii, apoi am mâncat o pasăre delicioasă (nu știm de care) într-un sos negru onctuos, apoi un puré de căpsuni cu piper și ghimbir (...), iar la urmă, brânză de capră păstrată în cenușă.” (pag. 23) Într-un alt loc, din carte, găsim tabieturi prezentate comparativ: „Noi, românii, suntem obișnuiți să bem o tărie înainte de masă, dar francezii o beau la urmă, ca digestif.” (pag. 103) Și tot pe aceeași temă, citim: „La francezi, mesele durează două ore – indiferent dacă ești acasă sau la serviciu. Pauza de masă se ia la orele 12 și se merge în grup, fie la restaurant, fie la cantina întreprinderii, care e și ea un restaurant, unde alegi. Se consumă fără reținere vin, se începe cu un antreu ori o supă-cremă, urmează felul principal, apoi o salată și nelipsitul fromage, un desert, în general o tartă cu fructe, iar pentru cafea, oamenii merg în altă sală sau la bistroul din față. În tot acest timp se face conversație.” (pag. 115) Descrierile meselor fac trimitere la amalgamul de fragmente, detalii, din care se compune și cartea. O carte vegheată parcă de un precept arhicunoscut, de care cu greu se poate face abstracție și invocat în unele pagini: „Cerulea înstelată deasupra mea și legea morală în mine” („Der bestirnte Himmel über mir, und das moralische Gesetz in mir”), al lui Kant. Cele două lucruri îl poartă pe autor prin Paris, admirând, comentând, participând la evenimente, pentru ca apoi să scrie despre fiecare, cu talent, cu determinare și cu implicare, cu crezul că, astfel, cartea gata va ajunge la cât mai mulți cititori și va contribui la un alt mod de a vedea orașul, cu lupa, încercând a intra în miezul lucrurilor, politice, sociale, culturale, cu abilități ale omului iscoditor de astăzi. Prezența autorului la Paris și „transmiterile” de acolo reprezintă un model, dintre atâtea altele, de a vedea lumea, prin ochi proprii, cu experiențe și concluzii. Naratorul povestitor excelează uneori în descrieri și atunci se lasă pradă imaginilor, peisajului, din care nu lipsesc personaje îndrăgite: „Dacă-mi ridic ochii, văd pe fereastră cotul Senei, clădirile noi, optimiste, ce-o însoțesc pe latura dinspre Levallois, cele somptuoase, mai vechi, înecate în verdeață, dinspre cartierul bogătașilor, Neuilly, iar în fundal, zgârie-norii din cartierul financiar La Défence. Am înaintea mea o pereche nu prea tânără, care mă cucerește prin vigoarea privirilor lor. Au simțit nevoia să povestească, iar eu îi ascult.” (pag. 109) Ca un adevărat artist, autorul privește acest tablou, în detaliu, fără a pierde nimic din vedere, prim-plan, fundal, centru



La Paris în atelierul Brâncuși

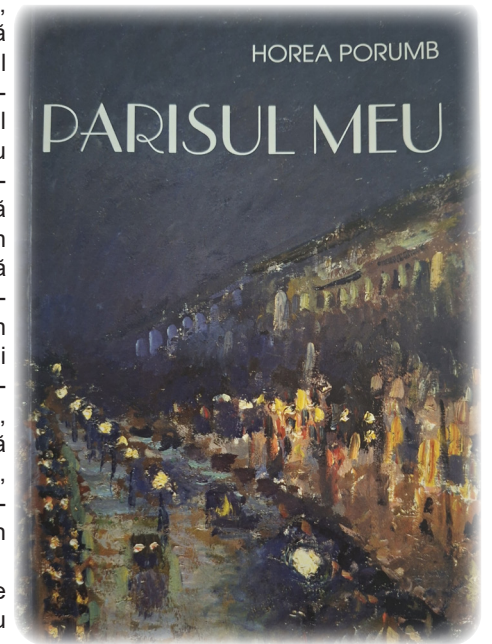
și atmosfera degajată.

Pe măsură ce înaintează în pagini, cartea, la început domoală, ca un râu liniștit, se aglomerează în comentarii de actualitate, în critici la adresa societății, devenind agitată, prin bogăția de judecăți de valoare, în căutarea unei valabilități. Chiar dacă nu este o carte tipică, în „Parisul meu” apar și punctele de referință, fără de care nu există Paris: Catedrala Notre Dame, Turnul Eiffel, Centrul Pompidou, râul Sena, acestea ca puncte de reper, de sprijin, în promenadele autorului, pretexte ale unor amintiri, ale unor comentarii de citate: „Dărâmați biserica aceasta și în trei zile o voi ridica”, a zis Iisus, „El însă grăia de biserica trupului Său”, explică Ioan... (Ioan, 2:19,21).”

În cele din urmă, Parisul e și obositor. Ajuns la această stare, când orașul intră în teritoriul liniștit al ființei, autorul mărturisește întoarcerea la cărți, „Am nevoie de o lampă de căpătâi. Mă reapuc de citit!” (pag. 168), abandonând pentru o clipă „savoir-vivre”-ul, cu bune maniere, etichetă socială, în favoarea unui „savoir-lire”, până la următoarea „preumblare” prin Paris.

Cartea „Parisul meu”, a lui Horea Porumb, e mai mult decât un ghid. Am încercat să evităm acest termen și, totuși, el apare, insistă, redundant, în hermeneutica imediată. Ghid nu în sens consacrat, ci în multiple alte accepții colaterale, prin care „cele nevăzute”, sau neobservate, sunt văzute și prezentate. Cum este și acest fragment despre obiceiul de duminică: „Nu era multă lume, doar imigranți și, în mod flagrant, lipseau francezii „de sușă”. Nu există scuza că or fi fost la biserică, deoarece, într-o țară „laicizată” precum Franța, lumea nu merge la slujba religioasă, sau, dacă unii o mai fac, atunci se duc discret, cu jenă, cu aceeași teamă, parcă, pe care o aveau noi, pe vremuri, în România.” (pag. 169)

În căutarea unei Franțe profunde, a unui Paris profund, cartea lui Horea Porumb, „Parisul meu”, propune o imagine personală asupra unui loc și a unui timp, care l-au marcat, și care nu conțin să ne marcheze și pe noi, cititorii.



Ionela-Silvia Nușfelean

Maria Alexandra Oprea – laureată la Concursul „Tinere condeie”



În organizarea Ministerului Educației și Cercetării, a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala pentru Copii și Tineret, s-a derulat, pe finalul lunii august a anului curent, o nouă ediție a Taberei de creație literară „Tinere condeie”, reunind aproximativ 40 de elevi de gimnaziu și liceu din multe zone ale țării, premianți ai fazei naționale a Concursului „Tinere condeie”, unul dintre cele mai longevive concursuri de profil. Coordonatorul evenimentelor a fost scriitorul Petre Crăciun, președintele juriului și al filialeiUSR amintite, care a propus participanților un program ofertant, cuprinzând: înmânarea diplomelor de laureați și a antologiilor, ediția 2024, ateliere de lectură și creație literară, concursuri dotate cu trofee „Dimineața cuvintelor” și „Tudor Oprea”, întâlniri cu scriitorii Adrian G.

Săhlean și Evelynne Croitoru, vizite la obiective culturale din Vâlcea. Tabăra s-a desfășurat în condiții optime la Liceul Tehnologic de Turism din Călimănești și prin buna implicare a Inspectoratului Școlar Județean Vâlcea.

Anul acesta am avut bucuria de a o însoți în Tabăra „Tinere condeie”, pe mezina grupei de performanță de la Palatul Copiilor Bistrița, Maria Alexandra Oprea, clasa a VII-a, care a reușit performanța de a obține Premiul al II-lea la faza națională a Concursului „Tinere condeie” și dreptul de a beneficia de oportunitățile unei tabere literare.

Oprea Maria Alexandra s-a născut în 3 aprilie 2011 și este elevă în clasa a VII-a A la Școala Gimnazială „Avram Iancu” din Bistrița, fiind membră a cercului literar „Micii blandieni bistrițeni”, grupa de performanță, de la Palatul Copiilor Bistrița. Fire echilibrată, muncitoare, Maria ne mărturisește: „Îmi place să învăț, să mă autodepășesc și să transform pasiunea mea într-un rezultat concret.” Acest demers, evident, îi aduce roade meritorii; pe lângă participarea la olimpiade și concursuri – cu rezultate frumoase, în anul școlar care tocmai s-a încheiat, a reușit să obțină doar note de 10. După ce a început să își descopere pasiunea pentru literatura clasică și contemporană, a participat la Concursul Național literar și artistic „Scrisori de mai” 2024, unde a obținut Premiul Special, pentru poezie. Ulterior, au urmat: Premiul I la etapa județeană și Premiul al II-lea la etapa națională a Concursului Național de Creație Literară „Tinere Condeie” 2025, la secțiunea eseu. Și-a înscris în palmares și alte premii literare la concursuri de profil: Premiul Special, la Concursul Național literar și artistic „Scrisori de mai” 2025, participând cu poezie și proză și Mențiune la Concursul județean de creație literară „Orizonturi” 2025, pentru proză.

Se apleacă cu drag și spre alte discipline, reușind să câștige numeroase premii, amintind doar câteva: Concursul Național de Chimie „Lazăr Edeleanu” 2025, unde, la etapa județeană, a obținut Premiul al II-lea, având cel mai mare punctaj din județ și s-a calificat la etapa națională, obținând aici mențiune; Olimpiada Națională de Chimie 2025, etapa județeană, unde a avut primul punctaj, iar la Olimpiada Națională de Religie 2025, cultul ortodox, etapa județeană, a obținut mențiune. Atât în clasa a VI-a, cât și în clasa a VII-a, Maria a frecventat și cursurile de matematică organizate de către Centrul de Excelență Bistrița-Năsăud, unde a fost admisă în urma unor testări. În clasa a VII-a, Grupa de Excelență la disciplina matematică a fost coordonată în anul școlar 2024-2025 de către domnii profesori Ioan Iojă (inspector școlar de matematică) și Silviu Scuturici.

Mă întreb uneori ce stă la baza performanțelor interdisciplinare. Setea de cunoaștere? Perseverența? Stabilitatea pe care ți-o oferă stăpânirea variilor domenii? Satisfacția personală? Cert este că interesele/ preocupările Mariei nu se opresc aici, ea ne împărtășește că „Printre pasiunile mele se numără fotografia, care îmi oferă ocazia să surprind momente și detalii unice, înotul, care mă ajută să mă mențin activă și relaxată, călătoriile, prin care descopăr locuri noi și culturi diferite, și pictura, prin care îmi exprim creativitatea și emoțiile. Iubesc să îmbrac costumul tradițional românesc. Îl port cu mândrie ori de câte ori am ocazie oportunitate, pentru că mă face să simt legătura cu tradițiile și rădăcinile poporului meu. E frumos, unic și plin de semnificație.”

Cu o asemenea companioană, cu o purtare exemplară, expediția Tinere condeie din acest an a fost o încântare și pentru mine!

La Călimănești, am răspuns, în calitate de profesor însoțitor, și de elevi performeri din județele Sibiu și Vâlcea, pe unii cunoscându-i de la ediția de anul trecut sau din alte tabere/ concursuri de creație, propunându-i spre publicare în revista „Mișcarea literară”, păstrând legătura pentru diverse proiecte educaționale, pentru că Tabăra „Tinere condeie” e și o sursă bogată de cunoștințe frumoase și o ocazie de socializare culturală. Astfel, îi remarc pe Nicolae Ceapă, gazda noastră, reprezentant al elevilor, un tânăr pasionat de poezie și filosofie; Dragoș Drăghici, de la Centrul de Excelență Sibiu/ Colegiul Național „Octavian Goga”, Sibiu, ce a publicat în „Mișcarea literară” o recenzie, care a obținut la ediția de anul acesta a Concursului nostru „Scrisori de mai”, Premiul I pentru poezie.

Un invitat special al Taberei, un fel de asistent al coordonatorului Petre Crăciun, a fost și Darius Munteanu, triplu laureat al Concursului Național „Tinere condeie”, care a publicat poezie în nr. 3-4 al revistei bistrițene „Mișcarea literară”. În același număr, a publicat și tânărul scriitor Andrei Cosmin Tudor, care a fost invitat special al Taberei în ediția de anul trecut, descinzând și anul acesta în rândul tinerilor condeieri. În ultimii ani, revista „Mișcarea literară” a publicat tineri promițători/ performeri și din pepiniera „Tinere condeie”, pentru care suntem recunoscători organizatorilor concursului. Și anul acesta, am identificat adolescenți cu potențial literar aparte, astfel că rubrica „Literatura tinerilor” din publicația bistrițeană va propune nume frumoase și în perspectivă.

Un fapt aparte al Taberei „Tinere condeie” îl constituie cenaclul, zonă în care citesc

elevii participanți. Maria Oprea a lecturat eseu „Stelele”, în care se evidențiază și imaginea unui stilou zburător, acest fapt oferind satisfacție și scriitorului Petre Crăciun, deținătorul unei impresionante colecții de stilouri. Maria a lucrat meticolos și pe tema propusă pentru atelierul de creație al taberei: „Pădurea care șoptește povești”, ea pornind în căutarea arborelui genealogic, scriind și rescriind textul, aducându-l la o ținută de consistență și caligrafie foarte bună. Pentru că Trofeul la gimnaziu era unul singur și toți elevii participanți au fost deosebiți, ne-am bucurat că Trofeul „Dimineața cuvintelor” a ajuns în nordul literar, prin eleva Briana Negrean, clasa a VIII-a, de la Școala Gimnazială „Gh. Lazăr”, din Zalău, pentru lucrarea „Nonpersoană”, elevă pe care am însoțit-o anul trecut în aceeași tabără. Anul acesta, Briana a participat însoțită de profesoara Imelda Chința, critic literar la revista „Caiete Silvane” din Zalău.

Liceenii au scris pe tema „Orașul care dispare pentru o zi”. Făcând parte din juriul secțiunii, am avut bucuria de a lectura/ evalua lucrări excepționale. Trofeul „Tudor Oprea”, acordat de Filiala Literatură pentru Copii și Tineret a USR, a fost câștigat de Alexia Curiche-riu, clasa a IX-a, de la Colegiul Național „Gh. Lazăr”, din București, pentru lucrarea „Citește printre rânduri”.

Tinerii condeieri au beneficiat și de cuvântul scriitorului Varujan Vosganian, care le-a transmis un mesaj audio. Un feedback consistent a fost dat de scriitorul Petre Crăciun, președintele juriului, de poeta Evelynne Croitoru, membră a juriului național, și de traducătorul Adrian G. Săhlean, care l-a tradus pe Mihai Eminescu în engleză, trăitor de zeci de ani pe meleaguri americane. Acesta fiind și membru fondator al Grupului Song, cei prezenți am beneficiat și de un moment muzical folk.

Multe ar mai fi de spus. Am avut bucuria să o cunoaștem și pe Olivia Stan, eleva profesoarei și poetei Emma Mihăescu din București, invitata noastră specială la Concursul „Scrisori de mai”, 2025. Olivia a obținut la faza națională a Concursului „Tinere condeie” cel mai bun punctaj și, în tabără, a primit Premiul „Nicolae Rotaru”.

Am adus cu mândrie la Bistrița și diplomele liceenelor Amalia Levey, clasa a IX-a, Palatul Copiilor Bistrița, și Beatrice Creța, clasa a XI-a, Colegiul Național „Liviu Rebreanu”, Bistrița, ambele obținând mențiuni la faza națională a Concursului „Tinere condeie”. De asemenea, am primit Antologia Concursului, ediția 2024, Editura Zorio, București, 2025, unde le-am regăsit cu bucurie pe tinerele condeiere bistrițene Raluca Rus, de la Colegiul Național „Andrei Mureșanu”, Bistrița, Daria-Maria Timiș-Varga și Ana Ciobanu, de la Palatul Copiilor Bistrița.

E mulțumitor că, an de an, județul nostru are reprezentanți/ laureați la acest concurs emblematic. Anul acesta Maria Alexandra Oprea a reprezentat județul cu succes. Pe lângă Premiul al II-lea și implicarea în dezbateri, s-a remarcat și prin ținuta ei exemplară, ce exprima constant frumusețe. Nu în zadar, mottoul sub care i-au fost înscrise eseurile în concurs a fost din Psalmul 118, versetul 1: „Feriți-vă cei fără prihană în cale, care umblă în legea Domnului”. Ea a fost un vigilent copilot la drum, pelerină la mănăstirile Cozia, Ostrov, Govora, cu ea am citit din A. E. Baconsky la cofetăria deschisă în casa în care au trăit la Călimănești părinții poetului. Împreună am luat ape de leac de la izvoarele din Căciulata, Călimănești. Cu Maria poți încheia mereu o conversație cu miez. Poți încropi o pseudo conferință de presă pe scena Teatrului de vară „Florin Zamfirescu” din Călimănești. Ea e atentă la tot și la toate.

Mărturia Mariei Alexandra Oprea e grăitoare:

„Tabăra de creație literară a Concursului Național «Tinere Condeie», orga-

nizată la sfârșitul lunii august, a cărei beneficiară am fost și eu în acest an, va rămâne pentru totdeauna ca o comoară de preț în sufletul meu. A fost o experiență impresionantă, deoarece am fost înconjurată de scriitori (care fac parte din Uniunea Scriitorilor din România), profesori deosebiți, dar și elevi cu care împărtășesc aceeași pasiune pentru slove.

Am fost fascinată atât de atelierele ținute de invitații speciali, cât și de cele susținute de către domnul Petre Crăciun, președintele juriului și al Filialei de Literatură pentru Copii și Tineret din cadrul Uniunii Scriitorilor din România. Cenaclurile și excursiile la care am luat parte (la Salina Ocnele Mari, Casa Memorială «Anton Pann», Biblioteca Orășenească «A. E. Baconsky» etc.) au reprezentat momente semnificative ale experienței trăite de mine. Prietenii legate cu ceilalți participanți, veniți din toate colțurile țării, sunt cele care au încununat ceea ce eu am trăit în aceste zile binecuvântate și care au depășit cu mult scopul lor, acela de a ne aduce împreună pe cei care iubim creația literară și care am obținut premii la etapa națională a concursului. Mi-aș dori ca fiecare tânăr, care iubește literatura, să aibă șansa să trăiască o astfel de experiență măcar o dată în viață.

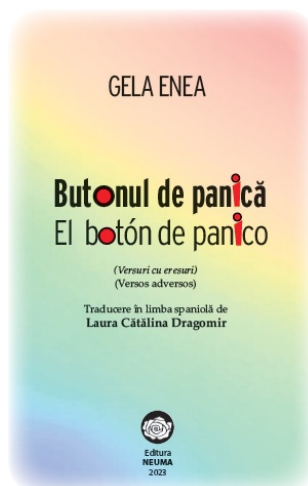
Nu pot încheia fără a-mi exprima recunoștința și aprecierea pentru toată purtarea de grijă și coordonarea pe care le-am primit din partea doamnei profesoare Ionela-Silvia Nușfelean, care a fost desemnată de către Inspectoratul Școlar Județean Bistrița-Năsăud ca profesor însoțitor.”

Înainte de a încheia, trebuie să menționez și că, pe parcursul călătoriei, Maria a beneficiat și de un continuu dialog literar cu scriitorul-șofer Olimpiu Nușfelean, ce a descins la Călimănești/ Căciulata pentru a profita de apele mezotermale ale zonei. Ultima săptămână de august, în drumul nostru inițial „Tinere condeie”, a fost o binecuvântare!



Ionel Bota

Natura paideică a poemului în literatura de astăzi



Natura paideică a poemului în literatura de astăzi nu consună cu înfiripările hagiografice ale sufletului sprintar, doar alura ostentativă a eului, cum un *rector magnificus*, țintește experiențe senioriale evitând, firească, spiritul de subversiune. Dar este foarte adevărat că poezia românească a ultimelor decenii nu a depășit, încă, etapa necesarelor nedumeriri. Totul, așadar, încă mai ține de factologie frustră și de montaj de sentimente, de ajustări ale viziunii realului într-o lume cvasi-demonizată. Revelația metafizică a vieții și a morții inspiră, e drept, și curaj sacrificial, numai că puțini din generațiile mai tinere pot demonstra prin creația lor de până acum un astfel de caracter profilactic al propriului scris. Alții, în schimb, își exersează în continuare forța calmă a unei stocastici *sine die*, oscilant repulsivi sau doar cu

atribute viciate de circumstanță, dar mai cu seamă speculativi într-o societate volubilă de autori în stare să invoce zgomotoși prilejuri de răfuiei când ambiguizările ierarhiilor de toate nuanțele nu-i avantajează deloc.

Gusturi autentice de autocontemplare narcisiacă, iscată dintr-un senzor mai degrabă fenomenologic, are în continuare poezia Gelei Enea. Paradigma timpului eludează, afectat și nu reprobativ, varii „formule” de agonizări ale realului, imaginarul formulei ironist-grațioase din primele-i cărți atinge hiperbola freneziiilor contemplării („*e mare prostie/să-ți pierzi prima lume care ți s-a dat/pentru că de fapt/ea rămâne singura/seara așez pe aceeași pernă cu mine un copil/stăm de vorbă plângem împreună/e mai multă putere în do*”), iar jocurile din intimitatea „calității” lor umane se regăsesc și în recenta carte, bilingvă, *Butonul de panică*, *Versuri cu eresuri/El botón de panico*, *Versos adversos* (traducere în limba spaniolă de Laura Cătălina Dragomir, Editura Neuma, 138 p., ilustrații de Lucian Irimescu). E o nouă „cale de înălțare prin poezie”, cum notează Gabriela Gheorghiușor în cuvântul de escortă, eul liric transformă bucurii simple în paradis al metaforelor „bine temperate”, dispoziții imaculat afective în impecabil *cogito*, tragicul mai mult sau mai puțin aforistic în poem al ciudatelor dez-vrăjiri. Poeta noastră „evacuează” din complenta circumstanței formale tot ceea ce ar obliga imersiunile convenționalului (chiar prin căutarea unor titluri-șoc precum între două coperte aud cum crapă inima sylviei plath sau în ziua când vissarionovici a murit și nu prea) și discursul dobândește o demnitate așa-zicând *totemică*, de ne-convertit. Din interiorul măștii auctoriale se gestionează destinul, la urma-urmelor într-o recurență de anamneze ale sinelui, când masca și rolul re-scriu regulile jocului. Registrul liric, însă, nu cade în capcana hedonismului vieții, doar că retragerea din mit dezvoltă naturalul inchiitorial în căutarea istoriei venerabile și atât de recente pentru a „supraviețui”: „*văd totul/apa tulbure/pluta în derivă/burta verzuie a amfibiei/pliscuț/înghițitura/martorii/își parchează sentimentele/cu schimbătorul de viteze al orei blocat/crează atmosferă/între lumea lui A și lumea lui Z/valuri=spume/martorii/dau anunțuri la ziar/cine a aierdut un metis/să-l caute pitbull/martorii/au dureri cumplite de dinți de măsele de minte cariate/și niciun calmant/mișună peste tot/gâlbejiți/foșnitori/preșuri pentru frigul pământului/martorii/se ascund în butoaie precum diogene/se rostogolesc/plesnesc cercurile istoriei/se umple lumea de interjecții/și de fapte*”. (martorii, p. 72).

Din aceste anacoluturi ale pierderii, ale dispariției umanului într-o post-istorie a degradărilor, poemul iese triumfal în lumina succesului propriu fiindcă arhetipul Marelui Cuvânt reactivează resurse ale imaginarului, în vreme ce realul e re-povestit ca narațiune mistificatoare. Între agonizări și disjungeri, discursul liric trăiește în servilism aderențele, eul clamează *anteriorități* înaintea fatalului postum („*câte acoperișuri/atâtea prăbușiri/câte gropi/atâtea surprări*”), manipularea vine din nevoia distribuiri „următorului” spectacol. Coșmarul sinistru al lumii, în care „cadavrul” realului mai are o ultimă zvâcnire de simțământ, inspiră poeme cu trimiteri la rănilor patriei lui Gogol și Șevcenکو. Dar mesajul voiajează ca amprentă genetică, ingineria versurilor mustește gonflând temporalitatea („*fotografii alb-negru fotografii color/albume/temnițe ale vârstelor*”), eul are mereu câte o opțiune participativă dar evită, spuneam, trapa universului infernal. Din acele straturi de rațional fanatic/fanatizat/fanatizant se iscă alte acese de metafizică aglutinând „raidurile” eului în anostul, totuși, spectacular, divulgă revelatorul pasiunii fără limită: „*suntem o țară de poezi/cărăm/versuri cum îți cară furnicile provizii/la mușuroi/deținem și noi mușuroaiele noastre/măi mici/măi mari/cu etaje/sau nu/pe unele nici nu le vezi/că nu sunt la suprafață/da domnule suntem o țară/de/poezii/laureați/deținem propriile mușuroaie/cățiva dintre noi/chiar pe alea personalități/or/cu stele/cărăm versuri cum cară furnicile/provizii/doar că și în cazul acesta/absolut particular/se mai aude de sub tălpile țării/suspînul vreunui greier/în pragul comei*”. (aveți dreptate domnule, p. 132).

Cartea aceasta ne arată o Gela Enea prinsă tot mai mult în ceremonialul propriului poem, o autoare care epatează din nou cu propriile-i fidelități, în nefericita dantelărie inflaționistă a liricii românești, cu valoarea atât de decăzută astăzi, până la ifosele veleitarilor fără talent. *Butonul de panică* al Gelei Enea trebuie savurat cum se cuvine, mai ales că el despovărează de prejudecăți pe analistul ezitant și pompează elanuri de recunoaștere axiologică în conștiința cititorilor de poezie care se respectă.

Melania Cuc

O confesiune a simțirii și a memoriei rurale



Deja obișnuită fiind cu stilul literar oficiat de Lucian Claudiu Grapini (după ce i-am citit cartea de debut, o lucrare axată pe tradițiile care tind să se piardă, ca pretutindeni, și pe Valea Someșului, dar și materialele ce au apărut succesiv în revista „Izvorul Someșului”), volumul „Animale și oameni”, cu care revine pe piața de carte, mă fascinează prin puritatea și forța cu care sunt dezvoltate relațiile dintre om și necuvântătoare. Puțini dintre noi, azi, ne mai gândim că animalele fac parte din lucrarea divină, că au urechi să ne audă, ochi să ne vadă.

Cartea recent apărută este o colecție de proze scurte ce refac, cu o naturalețe emoționantă, puntea pierdută dintre om și necuvântătoare, pe fundalul unei lumi arhaice, încărcate de poezie rurală. Este o carte care povestește despre animale și oameni, despre legătura profundă, tăcută și adesea dureroasă, o stare pe care doar cei care au trăit-o la sat pot să o redea cu atâta acuratețe.

Lucian Claudiu Grapini transformă fiecare povestire într-un act de comuniune, uneori este melancolic, alteori este tensionat în discurs, dar întotdeauna este autentic. Fie că naratorul se substituie unui cal de povară, unui câine sau copilului-autor, proza lui curge firească, cu o forță narativă ce amintește de realismul mag-

gic. În povestirea „Amurg”, de exemplu, vocea narativă a calului Brezu nu este un artificiu stilistic, ci o formă de empatie radicală – cititorul simte, odată cu animalul, frica, separarea, loialitatea, nedumerirea, durerea despărțirii. Finalul acestei povestiri, cutremurător, amintește de un drum inițiativ invers: nu omul își salvează animalul, ci calul, în demnitatea sa senină, salvează ceva profund uman din noi.

Într-o altă proză – „Blândețe” – perspectiva este din nou una a animalului, de data aceasta a câinilor rămași în munți, abandonați și descoperiți de un străin, motiv pentru autor să înlocuiască brutalitatea vieții cu blândețea umană. Povestea nu este doar una de supraviețuire, ci și o parabolă despre încredere și despre cum empatia poate răscumpăra greșelile trecutului. Lupii care apar în această proză nu sunt doar prădători, ci simboluri ale unei forțe neîmblânzite, cu care omul trebuie să negocieze, nu să se războiască.

Tematic, volumul se plasează în sîjalul unei tradiții narative cu rădăcini în proza lui Rebreanu și nu doar. Lucian Claudiu Grapini evită patetismul sau mitizarea, preferând un ton cald, uneori ironic, moderat. Din punct de vedere stilistic, autorul excelează în descrieri – peisajele sunt vii, încărcate de simțuri, fără să devină comune. Dialogurile, chiar și în cele mai tensionate momente, păstrează o autenticitate rustică, o muzicalitate regională care nu cade niciodată în caricatură.

Un alt aspect demn de remarcat este construcția subtilă a timpului: povestirile se desfășoară într-un ritm lent, aproape pastoral, dar fiecare conține un miez dramatic, o criză existențială care tensionează liniștea aparentă a satului. Sunt mici parabole ale devenirii – atât a animalelor, cât și a oamenilor – în care loialitatea, sacrificiul, durerea și moartea se împletesc cu delicatețe.

„Animale și oameni” este o carte a memoriei afective, o colecție de micro-elegii rurale în care relația om-animal devine oglindă a sufletului românesc autentic. Printr-un limbaj limpede, curat și chiar tandru, Lucian Claudiu Grapini reușește să confere literaturii contemporane o voce necesară: cea a întoarcerii la esențial, la natură. Dar autorul nu se axează doar pe poveștile naturale, și exemplific aici potențialul literar pentru a reda nu doar starea de supranatural, legenda veche a locului, ci și povestirea inspirată din prezentul halucinant, când, inspirat sau nu din dezastrul de la Cernobîl, Lucian Claudiu Grapini schimbă ritmul scrisului, atacă pericolul, apoi, aventura cunoașterii pericolului adus de Om, lupta care se duce în nevăzut și care strică echilibrul lăsat de la Dumnezeu. Lunetistul, Ghidul, mutanții, umbrele înarmate modern și până în dinți, inși suspecti ce caută ceea ce caută omenirea, fără să găsească, de veacuri. Paradisul, vindecarea trupului și a sufletului, tinerețea și nemurirea. Descrierea unei vânători aproape postmoderne este într-un ritm susținut, autorul jonglând dibaci cu fantezia, dar punctând zonele de pericol evident, trăgând semnal de alarmă. Luptători „spălați pe creier” – mașinării infernale într-un oraș fantomă, locuri hipertehnologizate din care oamenii se retrag spre Munți. Personaje dintr-o viitoare mitologie bestiară, autorul filtrând, amestecând fantasticul desuet cu belicoasele descoperiri științifice prezente. El mizează pe impact emoțional, folosește suspansul și cheia tainelor locului numai de el știut. Sunt metode literare universale valabile, cu impact la cititor, dar în „Animale și oameni” acestea au impact de film de acțiune. Depinde de ce sens îi dai povestirii; poți marșa pe ideea de Inimă Paradisului, artefact miracol, ca pe unul dintre obiectele fermecate din poveștile noastre populare. Îi poți conferi și dimensiuni științifice de început de Mileniu Trei.

Ceea ce mi se pare a fi important pentru un scriitor tânăr și care nu face parte direct din grupări literare avangardiste este structura scrisului său, sigură, verticală și inconfundabilă. Dacă la anumite povestiri, unde personajele-cheie sunt prelevate din rândul necuvântătoarelor, Lucian Claudiu Grapini se lasă dus pe firul narațiunii lin, fără cataacte, atunci când vine vorba de povestirile în care se focalizează pe caracterul oamenilor, simțurile sale de scriitor sunt mult mai ascuțite. Este atent cu detaliile, folosește surse directe și indirecte interesante, face alchimie literară, și astfel îl determină pe cititor să meargă cu el, în povestire, până la capăt (Vezi „În căutarea Paradisului”). Sunt povești atemporale, cu izvoare locale (poate) și al căror ecou s-a lovit din munte-n munte, din om în om. Lucian Claudiu Grapini le-a ascultat de la bătrânii satului pe când era un copil. Dacă mereu întâlnim întâmplări cu animale, domestice sau pădurețe, nu este defel o găselniță scriitoricească, este o lucrare de credință, Lucian Claudiu Grapini fiind medic veterinar. Cine altul ar putea să înțeleagă mai bine, vocea, tăcerea, moartea unor astfel de ființe, decât o face el?

Sigur, nu putem rezuma aici întregul volum, cartea trebuie citită filă cu filă pentru bucuria sufletului, pentru a ne pune întrebări și a ne răspunde pe cât posibil. Paradisul din cartea aceasta chiar există, cu tot cu pomul cunoașterii, dar trebuie să credem că scriitorii cum sunt cei din familia Grapini sunt piese de rezistență în transmiterea unor mesaje cosmice mai departe.

Felicitări, Lucian-Claudiu Grapini!

Dumitru Cerna

Ca o taină prelungă



Am primit cartea bistrițeanului Andrei Moldovan, o ediție în memoriam, la 75 de ani de la nașterea sa (2 februarie 1949) – 29 octombrie 2020). Volumul poartă un titlu elegiac, „Cântec spre seară”, apărut la cunoscuta editură clujeană Școala Ardeleană, în 2024, editură condusă tot de către un scriitor bistrițean, Vasile George Dâncu. Doi poeți bistrițeni îi îngrijesc ediția, spre marea lor cinste, Ioan Pinteș și Menuț Maximilian. „Cântec spre seară” este un volum care adună poeziile scriitorului bistrițean, dispărut de curând, din manuscrisele lăsate de autorul lor, frumos ordonate și discret încredințate confratelui său, Menuț Maximilian, spre publicare. Menuț îl ia însoțitor al său în acest periplu editorial de mare însemnătate, pe Ioan Pinteș, semnând și un Cuvânt înainte, lămuritor asupra ediției. Volumul este dedicat bunicii materne a autorului, Tudorica Bindea, care a scris poezii, iar arhitectural, este structurat în două saloane ale umbrei și ale presimțirii, adăpostindu-se sub două coloane poetice, de o rară seamă: „Exodul poezilor” și „Elegii în Grădina albă a Sfintei Maria”.

Primul salon, acolo unde se prepară exodul poezilor, se află sub semnul umbrei și al corbilor, al luminii prizărite și al zborului. Freamătul tulbură umbra, „curgerea curgere nu-i”, „când căutare se poate numi/ atingerea/ umbrei

ce-mi stă în preajmă/ ca un cântec de pământ –/ a umbrei ce ești”, „când aerul leagănă lumea” și răcoarea este ca o umbră răvnită, „corbii nu fac niciodată mișcări inutile”, asemeni poetului, cel ce și el își începe/termină zborul „sub umbra de corbi”. De la fereastra salonului se poate vedea o lume în freamăt: Iacob, „care se află în așteptarea îngerului”, stegarul, generalul, George-al Anei, „ochii ghitaristului/ care se cutremură de atâta cântec”, Înțeleptul Esop, „ca o taină prelungă”, daimonul și visele tatălui, inima lui Villon, sergentul Ion V. Muntean, care tresare în Moarte la cuvântul prietenie, Ifigenia în Aulis și Susana, care este „doar abur/ că totul e abur/ când numele se spulberă/ cu fiecare clătinare de vânt”. O lume amalgamată, închipuită ori reală, deloc întreagă, căci „chip întreg nici iubirea nu are”, care populează preajma salonului, o înconjoară, amânând exodul. Două poeme susțin lumina umbrei, ca două flăcări ale tulburării și o fac să pălăie de emoție: „Susana” și „George-al Anei”, pe care-l redau în întregime: „o lumină grea căzu pe lume/ tocmai când nici nu se știe cum / George-al Anei a voit să-și vândă/ casa și grădina de la drum// păsările au orbit cu toate/ zborul lor de ne-nțeles era/ și din mult adâncile înalturi/ vină fără vină se isca// s-au născut atunci așa se zice/ prunci fugari în greul nălucirii/ tulburându-l temerilor cum/ peste toate cele ale firii-i// ca de gheață stă încă lumina/ peste lume iar să dea ivire/ chiar dacă acum George-al Anei/ e într-o pustie amintire”, una dintre puținele balade scrise de Andrei Moldovan, de un dramatism al neliniștirii, deasupra celei a lui Grigore Vieru, din „Casa părintească nu se vinde”.

În cel de-al doilea salon, „fără sfârșit este freamătul” și „fără de sine-s poezii/ risipiți în mahnirile ce-i/ cer la răspântii-ale firii/ doar pe ei doar pe e”. Elegii ale grădinii, cu arome de cireșe, gutui, busuioac, măr și izmă creată, năpădesc freamătul lumii și luminii de taină. Pasteluri ale melancoliei sunt poemele din cea de-a doua parte a cărții, acolo unde te așteaptă înserarea, „sălcii în plete de fum răstignite” și luna care trece ruginie ca un foșnet, „până când luna/ nespuse de adâncă/ se tulbură de freamătul lor/ încă viu”. Una dintre cele mai frumoase elegii este „nu am mai scris...”, pe care o redau în întregime: „nu am mai scris nimănui/ numai pentru faptul/ de a fi fost cocorul/ mereu călător/ în frumusețile altor vremuri/dusele// nu am mai scris nimănui/ numai pentru faptul/ de a fi fost freamătul/ serii/ fără de înserare// nu am mai scris nimănui/ numai pentru faptul/ de a fi fost stropii de ploaie/ visând/ împărăția mării// nu am mai scris nimănui/ numai pentru faptul/ de a fi fost humus/ roditor fără vină”. Citim și un „Colind” frumos și trist, dar și un imn limbii române, „când sacră ne este vorbirea/ și sacră tăcerea”, limba în care scrie și visează și pe care autorul o divinizează. În aceste poeme elegiace și psalmice, „fără sfârșit este freamătul”, în ele este „seară multă”, „se usucă vise/ neguroase și verzi” tulburând seninul și „plouă gri” în „amar de noapte”. Este o muzică însoțitoare a poemelor, cu aritmii controlate, „și poate de vânt se apleacă de vânt/ tristețea e sunet e numai cuvânt”, căci trebuie să credem poetul, atunci când proclamă de la înălțimea, unde se zămislește taină, că „de iubit pe lume/ numai cuvintele sunt”. „Rămâne șarpele ce ne pânzește”, floarea Morții, Orhideea: „nu mai ostenește de înnoptat/ argintul meu decolorat/ pierdut demult în ochi de orhidee/ unde îngheață vânturi alizee// își poartă frumusețea tot mai rar/ când sorii mei din pulbere tresar/ cum se cufundă-n calcare de os/ metalul lui uitat și prețios”, în Poiana Verde, care este Raiul poeziei lui Andrei Moldovan, acolo „unde stă să piară Dumnezeu”, „într-o pasăre zurlie”, precum „firul de melancolie”, ca-ntr-un imperiu al zădărniceii: „/.../ imaginea unui autor angrenat până la capăt într-o campanie de izgonire a zădărniceii din universul creației literare, din moment ce nimic nu e mai străin de opera vieții sale decât zădărnicia...” (Constantina Raveca Buleu). La capătul nevăzut al lecturii acestei cărți tulburătoare, „of, margine –/ suflet atârnat pe sarmă/ și vânt”, se află o elegie infuzată cu aromă de izmă creată, având miez de poem „grădina albă” a Fecioarei, pe care-l redau în întregime, pentru frumusețea lui doinită, precum zorile și pentru tresărirea sfioasă pe care ne-o propune autorul, un soi de presimțire a recunoașterii lumii întoarsă într-alt chip, pe care-o trăim în acest început anapoda de mileniu: „prin grădina albă a Sfintei Maria/ lunecă-ndoiala ispitind pustia// cum că peste vreme vremuri alungând/ fir de izmă creată răsări din gând// ca un șarpe pururi din neant iscat/ crește izma-n preajma blândului păcat// luna oarbă-și surpă iar călătoria/ în grădina albă a Sfintei Mari” („Neant”).

Cu un mobilier poetic scânteietor și solemn, din materiale nobiliare, lucrat în filigran, cu un aer optzecist și cu greutate elegiacă de brocarturi senine, atinsă de o nostalgie luminoasă, cu inserții de pastel desprins din amurg și cu un misterios dans psalmic; crepusculară și melancolică, cu infuzii aforistice ale măreției limbajului poetic, dar și ale mesajului de trimis cititorului, poezia lui Andrei Moldovan are darul de a-ți primeni sufletul și de a-ți arăta calea spre zarea muzicii îngerești. Editarea acestui volum are menirea de a-l readuce în memoria contemporanilor și de a-i arăta măsura creatoare, de a-i întregi opera poetică, ades întreruptă din sfială, dar și pentru a bucura cititorii de poezie, căci încă-i mai avem, cu o poezie a limpezimilor și aromelor preluate dintr-un ținut primenit liturgic al ionatanului sângieru. Apariția lui se impunea, pentru a ajuta timpul să-i așeze poezia în galeria aristocrată a poezilor români însemnați.

Omagiu academicianului Tiberiu Morariu

Tânărul cercetător clujean, Mădălin-Sebastian Lung, stabilit în Florești de Cluj, acolo unde s-au retras intelectuali clujeni de seamă, găsind liniștea necesară creației lor, își continuă periplul editorial, cu cartea „Academicianul Tiberiu Morariu – Viața și activitatea. 120 de ani de la nașterea magistrului școlii geografice clujene” – și 125 de ani de la primul curs universitar de geografie susținut în limba română, la Universitatea din București, de către Simion Mehedinți (3 noiembrie 1900) – carte apărută la Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2025 (100 p), cu un bogat material documentar și ilustrativ de mare însemnătate. Cartea are un Cuvânt înainte semnat de autor și beneficiază de o Prefață, semnată de universitarul în științele geografice Pompei Cocean, dar și scriitorul cunoscut sub numele de Gavril Pompei, un poet de mari disponibilități creative, în poezia sa, lumina contopindu-se în prelungile umbre ale Morții, pasteluri tulburătoare sondând natura a tot ce înseamnă ea, se ivesc din țeastă despicată a tăcerii, din care poetul soarbe cu nesaț „izvoarele/ imensitatea/ aripile”, arătându-ne, astfel, o poezie a bucuriei, a eleganței și a discreției.

De ani buni, Mădălin-Sebastian Lung s-a dedicat cercetării unor personalități marcante ale Vieții științifice, religioase, culturale, dar și ale Morții martirice a unora dintre ei, din spațiul românesc transilvan, cu o aplecare expresivă pentru spațiul bistrițean-năsăudean, aceasta și din iubire pentru soția sa, Ioana, originară din această țară binecuvântată de Dumnezeu, cu parfum de ionatan. Mădălin-Sebastian Lung este membru al Academiei Elitelor, Modelelor și Valorilor, acoperind cu prisosință această înaltă calitate, prin hărnicia sa intelectuală și editorială, prin valoarea și seriozitatea cercetării sale de îndrăgostit al documentului și al valorilor românești.

Magistrul Școlii Geografice Clujene, Tiberiu Morariu (n. 26.09.1905, Salva, Bistrița-Năsăud, m. 1982, Cluj-Napoca), este sărbătorit prin această apariție editorială de mare însemnătate, la 120 de ani de la nașterea sa, marcând mai mult de un veac de prefaceri și evoluții spectaculoase în domeniul științei ce se ocupă cu studiul geografiei, pe care el a înnobilit-o cu cercetarea sa exhaustivă și valoroasă. Lucrările sale, mai cu seamă cele de început, sunt considerate și cele mai originale, ele fiind impregnate de prospețimea locurilor natale năsăudene, cu încărcătura lor geografică de o intensitate și claritate expresive. Contribuția sa în domeniu este remarcabilă, căci după mărturisirea sa „Geograful este un coordonator de discipline. El trebuie să cunoască botanica, zoologie, topografie, dar și economie politică, sociologie, etnografie și cel puțin o limbă străină. Numai așa poate studia complex un peisaj.” În acest sens, a ridicat drona valorică a preocupărilor sale în cercetarea mai multor domenii științifice, semnând peste 367 de studii, lucrări, cursuri, hărți, astfel: geografie fizică, umană, istorică, economică și aplicată, etnografie, folclor și toponimie geografică. Toată această activitate științifică a contribuit la dezvoltarea școlii academice din Cluj, „o realitate recunoscută și omagiată de cercurile geografice din țară și internaționale”.

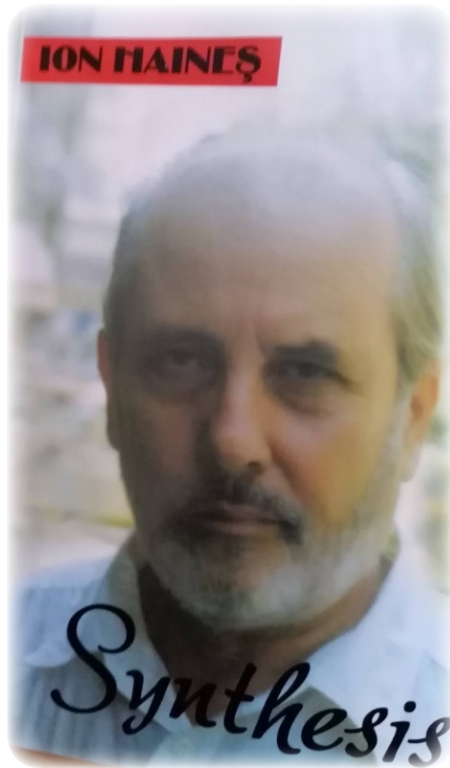
Cartea este structurată cursiv, fluid și este inteligent alcătuită, astfel încât și cei ce nu sunt alcătuitori ai cercetării acestei științe, așa cum sunt și eu, să poată înțelege demersul autorului Mădălin-Sebastian Lung, astfel: un Curriculum vitae al magistrului, din 1979, preluat și prelucrat de autor din lucrarea profesorului Pompei Cocean, din 2003, din care aflăm informații asupra nașterii sale, studiile absolvite, bunăoară, în urma obținerii unei burse de studii, 1929-1930, va fi la Sorbona, acolo unde va beneficia de cursurile eminentilor profesori Emmanuel de Martonne, H. Cholley, A. Demangeon, care-i va schimba în mod benefic și definitiv destinul științific. Un rol deosebit l-a avut întâlnirea cu Emmanuel de Martonne, „un mare cunoscător al pământului românesc”, care „/.../ împreună cu profesorul George Vâlsan au pus bazele învățământului geografic la Cluj, în 1921”. Alți profesori eminenți, care au avut o înrăurire benefică asupra pregătirii sale profesionale, au fost Ion Popescu Voitești, Al. Borza, E. Racoviță, E. Pop, V. Stanciu, I. Scriban, R. Vuia, o întreagă pleiadă, iată, de somități academice ale științei românești. În perioada profesională activă, ocupă diferite funcții, de la secretar bibliotecar, la profesor definitiv, de la director ori membru în diverse organisme naționale și internaționale, până la titlul de Doctor honoris causa al Universității din Strasbourg ori Membru corespondent al Academiei Române. Tiberiu Morariu participă la manifestări internaționale de mare anvergură în domeniul cercetării geografiei, acolo unde a intervenit cu comunicări de mare importanță în domeniu, remarcându-se și fiind invitat să susțină conferințe în centre universitare ale unor țări din Europa.

A condus peste șaiszeci de doctorate, cu teme dintre cele mai diverse și importante. Este o secvență în carte despre oameni de știință, clujeni de excepție, care au reprezentat țara în lume, care constituie încă un capitol important asupra



Ioan Gâf-Deac

Despre oamenii-creatori, despre destine literare



Ion Haineș a adunat texte ale sale mai vechi și texte noi într-o proprie sa eliberare prin revărsarea cunoașterii literare sedimentate în inventarul literaturii naționale de valoare, ori a semnelor semnificative a creațiilor românești ale oamenilor de peste orizonturi, din alte locuri ale lumii.

Debutantul Ion Haineș din Clepsidra (Caietul debutanților) din anul 1975 face un salt apreciabil în timp și în anul 2020, venerabil și distins profesor universitar, ne oferă volumul cu titlul "Synthesis" (Editura Rawex Coms, București, 2020) cu o prefață de Florentin Popescu.

În volum, după cum spune autorul, sunt cuprinse niște sinteze târzii ale unei activități literare îndelungate. Partea I cuprinde "Pagini de istorie literară", cea de-a II-a tratează "Conceptul de poezie filosofică".

În Partea a III-a a volumului se întâlnesc "Cronici și eseuri", iar ultima Parte a cărții (a IV-a) cuprinde relatări despre "Comunicare și mass-media". Se spune despre Ion Haineș că este un "poet fermecător" (Ion Roșioru), un "om cultural". Este investigator, mănuiitor de sită literară, un sincer decantator de valori, de sensuri. Este un portretist de autori alături de lucrările lor. Are o dezarmantă cursivitate în relatare, o sinceră "întregime" pentru portretul și descrierea unui scriitor ori a unei lucrări. Conciziunea

sa expandează cu ajutorul simplității relatării firești, generatoare de credibilitate.

Cartea lui Ion Haineș este o construcție fără prejudecata proiecției, fără alegeri bazate pe patimă ori obsesie. El relatează cu siguranță, concizie, precizie, cu un firesc liniștitor, aserțiuni despre oamenii-creatori, despre lucrări, trăiri, implicații și, până la urmă, despre destine literare. Cartea este făcută cadou sieși, la împlinirea unei vârste minunate, dar el, Ion Haineș este chiar el pentru noi un cadou al strălucirii intelectuale de la semenii din generațiile chiar împlinite ale literaturii române. Se vede cu limpezime măiestria, stăpânirea meșteșugului literar din partea acestui intelectual aparte din "literatura cea liniștită și valoroasă" a României.

Timpul este suportul traiectoriei sale creative: de la autor al romanelor "Anotimpuri" (1983) și "Fisura" (2004), ajungând, așa cum spune el, la "versuri, poezii, poeme" precum cele din volumele "Anotimp amânat" (2006), "Magia comunicării" (2007), "Tăcerea și cuvântul" (2013), apoi "Stări" (2013), "Semne" (2013), "Sub semnul mirării" (2014), "Nostalgia tăcerii" (2018), "Scoicile foșnitoare" (2019), ori "Insomnii" (2019) și "Exerciții de respirație" (2019).

Ne asumăm cu răspundere și convingere constatarea că Ion Haineș este scriitorul pur reprezentativ din literatura română despre tăcere, cuvânt, comunicare, acestea considerate semne care le deversează într-un creuzet minune al minții și sufletului. Aici el macină sincere stări, nostalgii și mirări foșnitoare. În carte autorul ne oferă câteva pagini de istorie literară și începe cu viziuni proprii de caracterizare a unor autori români din clasa simbolismului. În continuare, se referă la conceptul de poezie filosofică, deslușind valențele creației poetice despre căutarea identității, lupta cu rigorile estetice. Ion Haineș are predispoziția de definire, examinare și analizare a timpului, a noțiunii de timp care circulă prin rețelele poeziei, prin creația literară, în general.

"În poezie, spune autorul, timpul nu este o noțiune abstractă, ci capătă alte valori, sensibil diferențiate față de accepțiunea teoretică, filosofică a conceptului. Timpul înseamnă, în poezie, durata interioară, dimensiunea psihologică implicată în operă, rezultat al unei atitudini generale față de viață, deci, în ultimă instanță al unei concepții despre lume." Noi deducem că, în fapt, creatorul de poezii are nevoie de un ansamblu de clipe înlănțuite, găzduite pe fluxuri de axe de timp, aferente substanței fiecărui sentiment.

Osa timpului este singura care relativează metafizica poeziei. Timpul este singurul element palpabil, material, impecabil și concret în poezie. Dar nu uităm că poezia este

pierzătoare de spațiu și timp total. Citind cartea concepută de Ion Haineș ni se întărește impresia că timpul creativ al poetului nu este nici pe departe calculat, materializat, concretizat. Poetul nu prețuiește durata și nici calitatea timpului. Spațiul poetic compus cu timpul poetic oferă, până una alta, un continuum poetic. De aceea, poezia nu este o lege absolută, ci consecința unei legi care ține de absolut. Deasemenea, ni se încetățenește constatarea că sediul timpului nu se află într-un loc, într-un spațiu anume. El este peste tot.

În cazul poetului sediul timpului ține de putința identitară de vizualizare prin cuvinte. De aceea, căutarea timpului poetic se realizează prin destrămarea, prin suferință, prin trăire. Întoarcerea la cuvinte reprezintă, pentru poet, destrămarea secvențelor inerțiale din emoții. Ion Haineș consimte că "meditația despre timp devine meditația față de condiția umană, în general, aflată în fața unei probleme fundamentale a existenței, în fața a lui A fi sau A nu fi, cu implicațiile sale grave, complexe, infinite." Potrivit rândurilor citite în volumul "Synthesis" consemnăm că poezia nu realizează istorie, ci doar consemnează gesturi, întrucât prin scrierea poetică nu se produce, respectiv nu se consumă timp.

Are loc, în schimb, o curgere, o glisare a sincronităților din cuvinte pe axa fixă a timpului. Așadar, timpul poetic este intern poeziei, marcând în înțeleș kantian aplicația interioară a timpului în simțul poetic intern al poetului. Între poet și poezie, în fapt, se înfăptuiește sinteza generică a spațiului cu timpul.

O altă predispoziție a lui Ion Haineș, observată și în lucrările sale de-a lungul timpului, este cea legată de cuvânt, de noțiunea și multi-înțeleșurile iradiate de cuvinte. Proprietățile cronologiei pentru cuvintele din poezie confirmă timpul poetic frumos, ca asumator, adjuccător de emoții reproduse. Timpul aproapelui poetic este complementar timpului departelui experiențial poetic. Poetul se crede proprietar de timp și spațiu, contribuind la schimbarea ușilor pentru încăperile de tip alveole, prin care circulă cuvintele. Cuvintele sunt singurele multiplicatoare de viață, în oglinzi de timp. Poezia are un timp trăit (durată petrecută), în timpul scrierii sale, situație în care ea devine, se deschide pentru a se înfățișa liberă, ca finalitate, mijloc final. Cu ajutorul cuvintelor, însă, se pot produce deformări de spațiu, de timp, de substanță/ materie. Afirmăm că peste cuvinte ori sub ele se întâlnește limbajul colectiv al poeziei.

Poezia nu recuperează timp. Ea doar fixează ceva pentru veșnicia timpului trecut, într-o matrice, într-o memorie transcendentă. Pentru poezie nu există undeva în lume loc distinct și separat, nici timp distinct, fixat. Însă, consideră Ion Haineș, în raport cu cititorul, poezia se află la o anume distanță și defazată (mereu în trecut) în timp. Deci, poezia nu este în timp, nu are timp, ea doar vorbește despre timp, deoarece se dovedește mai degrabă a fi un sistem de cuvinte fixate.

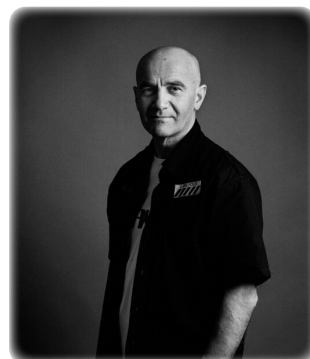
În carte Ion Haineș abordează și critica lecturii, reprezentarea poetică, poezia ca încercare de comunicare, faptul că mai nou metaforele slăbesc vigilența asupra substanței scrise: este suficientă conotația. În egală măsură, Ion Haineș explorează tăcerea ca semnificație, observând că, în fapt, cuvintele trăiesc datorită existenței oamenilor, care nu pot la rândul lor trăi fără cuvinte. Chiar muțenia, chiar și tăcerea au cuvinte (nevorbite). Poetul observă câte se petrec în tăcerea pietrificată a unei statui îmbolnăvite de poezie, de prezența poeziei sub pielea de piatră. Recurgând la intersecții logice de teme, poetul, - folosind subiectivitatea sa determină „liniștirea” poeziei, respectiv finalitatea creației sale, care ca stare noțională poate fi denumită „tăcerea poeziei.” Tăcerea poeziei face parte din aceeași clasă de fenomene semnificative, precum „umbra întunecimii”. Cu un curaj, pe drept cuvânt caracterizat revelator, de sinteză, generos și dominat de valențele conciziei reprezentării, Ion Haineș prezintă în partea a treia a volumului portretele și operele a 22 de personaje scriitoricești.

Învățăm din cartea "Synthesis" scrisă de Ion Haineș cel puțin două lucruri: că are loc dizolvarea timpului în atemporalitate și, mai ales, că poezia se poate naște, însă nu mai poate muri.

Proiect finanțat

În sfârșit, s-a rezolvat problema cu cititul! Numărul cititorilor scăzuse mult în marele oraș. Biblioteca era mereu goală. Doar că mereu există soluții și minuni. Un proiect finanțat a început să dea roade nesperate, uluitoare. Orice cititor care intră în bibliotecă și citește o oră jumătate, primește țigări și – la alegere – bere, vin sau țuică. Toți tinerii se înghesuie la cărți. Se pierde când se câștigă ceva? De data asta, doar plusuri: mulți cititori, mai mulți alcoolici.

A.J.



căruia se oprește autorul de azi, Mădălin-Sebastian Lung, în drumul său frumos de tânăr cercetător al valorilor românești.

Tânărul autor clujean publică o serie de documente, fotografii, programe, invitații, alocuțiuni, interviuri, o colecție arhivistă și de cercetare de mare însemnătate, care ilustrează diversitatea și importanța profunde implicării a ilustrului născut în activitatea de cercetare științifică națională și internațională. Acestea sunt completate cu o serie de titluri, diplome, medalii și insigne, care depun mărturie despre aprecierea unanimă a rezultatelor preocupărilor sale științifice, în domeniul geografiei, cu toate ramificațiile sale fascinante.

Într-un interviu cu Emilia Crișan, Tiberiu Morariu mărturisește: „Ca elev și discipol al marelui George Vlăsan, mi-am făcut un crez și-un titlu de onoare în a-i duce mai departe concepția științifică în cercetarea geomorfologiei și geografiei umane. Domeniul spre care mi-am îndreptat toată atenția este studierea procesului de versant, adică a degradărilor și alunecărilor de teren, precum și recuperarea acestora pentru economia națională.”

Un omagiu al freamătului prețuirii și lubirii i-l aduce universitarul clujean, Pompei Cocean, prefațatorul cărții, care l-a cunoscut pe magistrul și i-a fost doctorand, cu lucrarea „Carstul Munților Apuseni: studiu de geografie aplicată” (1980), într-un text de o frumusețe

emoționantă: „Tiberiu Morariu, Magistrul Școlii Geografice Clujene, rămâne astfel în geografia românească drept unul dintre cei mai iluștri și fideli cercetători ai spațiului mental original, spațiu care i-a oferit, drept sublimă revanșă, firul călăuzitor al tuturor demersurilor sale de mai târziu, temelia templului său științific ridicat cu osârdia ziditorului neostoit”.

Încerc o legătură între frumusețea textului lui Pompei Cocean și frumusețea textului Magistrului, despre crezul său, exprimat cu ocazia unui interviu acordat lui Mihai Mitea, care are rezonanța unei ars poetica de zile mari: „Să fiu util societății, științei, oamenilor. Să cresc cât mai multe cadre tinere, să las ceva în urma mea de care să se folosească omenirea și acest pământ atât de bogat în roade.”

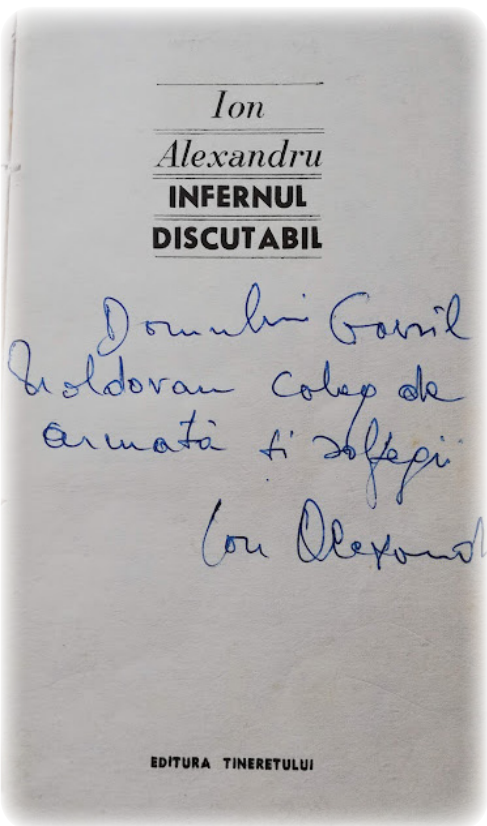
Esențială și necesară, cuprinzătoare și merituoasă, cartea lui Mădălin-Sebastian Lung este rezultatul unei îndelungi și implicate cercetări prin varii arhive, carte pe care autorul o face să foșnească emoțional, să te rețină în lectură, să privești și să înțelegi altminteri noțiunile și toate cele ce izvorăsc din acestea. Autorul face dintr-o lucrare onestă, așa cum este monografia, o lectură pasională, ardelenească, adică fără graba ieșirii tale din zăbovirea în deliciu, îndelungă, spontan interesantă, făcându-te, astfel, solidar cu hărnicia sa intelectuală. Prețuiesc efortul profesionist al autorului și mă înclin în fața măreției unei personalități marcante ale științei românești din tulburătorul și înflăcăratul secol XX.

Gavril Moldovan

O frântură de vis

O frântură de vis, așa îmi apar în gânduri întâlnirile mele cu promițătorul pe atunci poet Ion (Ioan) Alexandru prin Clujul anilor '60. Eram un tânăr neliniștit și oarecum timorat de contactul cu marele oraș în care îmi căutam destinul și devenirea. Tocmai terminasem un liceu năsăudean și eram hotărât asupra a ceea ce urma să realizez mai departe, fără să știu avaturile la care urma să fiu supus printr-o târzie, totuși, intrare în mediul universitar. Mă aventuram pe scările Facultății de Filologie, azi Litere, cu dosarul în mână, alături de alți tineri de seama mea. Dintre sute de catarge... Apoi, când visul s-a împlinit, frecventam cenaclurile literare având buzunarele pline cu poeme, bune-rele, rod al unei îndeletniciri secrete pe care încă nu reaușeam să o împărtășesc, s-o destănuie nimănui. L-am întâlnit pentru prima dată la Cenaclul „Tribuna”, unde el își făcuse deja o bună intrare în literatură, publicând în „Luceafărul” dacă nu mă-nșel, cunoscutul și amplul poem „Sentimentul mării”, despre care istoricul și criticul literar Mircea Zăciu ar fi spus că *de la Lautréamon încoace nu a mai scris nimeni așa ceva*. Tot cam pe atunci citea la Cenaclul „Tribuna” și Ana Blandiana. Eram amândoi într-un grup de cenaclisti și cineva l-a prezentat: „poetul Ion Alexandru.” Atunci am văzut chipul unui tânăr înalt, subțirel, un tip de om sigur pe el și colocvial. În ciuda constituției fizice nu prea impozante, am observat la el un elan vital ce și l-a gospodărit bine în viață. Era comunicativ, atent la interlocutor, care te privea în față și te studia cu atenție. Îmi amintesc că într-o discuție cu el despre poetul italian Leopardi (n-am știut atunci că acest poet era una din pasiunile lui), am afirmat ceva despre pesimismul autorului extraordinarului poem „Infinitul” și a început repede, repede să mă contrazică și să-mi recite în italiană: „Che fai tu luna/ in ciel?”, combătându-mă, susținând cu entuziasm că, dimpotrivă Leopardi era un poet optimist, plin de dragoste de viață, ca dovadă și versurile intonate cu emfază. Apoi am mers alături la un cinematograf aflat pe strada Horea, vizionând împreună filmul „Omul amfibie,” foarte la modă pe atunci. Cea mai dramatică într-un fel apropiere de el am avut-o, însă reîntâlnindu-ne ca studenți, fără să știm la început unul de altul, la Facultatea de muzică a I.P.3, amândoi candidați și frecventatori ai cursurilor acesteia. De fapt el se înscrișese ca și mine la această facultate pentru a scăpa de armată, neavând de gând să o termine, la fel ca mine. Pe vremea aceea orice tânăr absolvent de liceu trebuia să se încadreze undeva ca student, ori la vreo școală postliceală, altfel riscai încorporarea. Institutul avea și o catedră militară, iar la absolvire ți se înmâna, alături de diploma de profesor, și livretul militar în urma frecventării orelor de practică, instrucție militară. Îmi amintesc că decanul acestei catedre militare era colonelul Stănculeasa. În primele ore de practică militară ne venea la amândoi să rădem de starea noastră de răceni neinstruiți. În pauze ne retrăgeam de-o parte și discutam literatură. Mai târziu, fiecare din noi am părăsit această facultate, el plecând la București, iar eu intrând înfășșit la Filologie-cinci ani. Ne-am reîntâlnit peste ani la o lansare de carte, cred că la Cluj, când poetul, deja consacrat, și-a lansat al treilea său volum intitulat „Infernul discutabil”, Ed. Tineretului- 1966.

Așa se explică autograful alăturat ce conține sintagma „coleg de armată și solfegii”. Ioan Alexandru a rămas și va rămâne un reper important în viața mea, pentru că el m-a încurajat mereu să scriu, cu generozitatea-i și s-a bucurat la debutul meu în „Tribuna”. După 1989 ne-am reîntâlnit la Colegiul național „Liviu Rebreanu” Bistrița, unde el a avut o întâlnire cu elevii acestei școli și cu profesorii. Eu mă aflam acolo în calitate de reporter al ziarului local. Am și scris de fapt despre acea întâlnire un material intitulat „Achiziționați duhul sfânt,” publicat în ziarul amintit, reproducând o sintagmă rostită de înflăcăratul poet în timpul acelei întâlniri. Era alt om acum, un intelectual deja format. Sorbise din cultura germană, îi citise pe reprezentanții curentului existențialist în filosofie și se apropiase de cultura iudaică, intuind cu exactitate componenta esențială iudeo-creștină a culturii europene. L-am întrebat atunci cu sfială de ce și-a schimbat numele din Ion în Ioan, la care el a răspuns că „în viața omului se petrec taine greu de explicat.” Întâlnirea de la liceul bistrițean s-a transformat în cele din urmă într-un dialog cu publicul. Îmi amintesc că am pus și eu o întrebare legată de definirea conceptului de angoasă la Heidegger, la care Ioan Alexandru a răspuns cu aceeași revărsare de sentimente ce-i era caracteristică. Moartea sa prematură m-a cutremurat. El mai putea să dea multe culturii române, dar destinul a vrut altceva. Bistrița i-a rămas recunoscătoare și din inițiativa unor foruri culturale locale a fost dezvelit, la Biblioteca județeană, un bust al său în prezența familiei sale, bust care și astăzi străjuiește aleile acestei instituții. Ioan Alexandru va rămâne o frumoasă amintire a tinereții mele, emblema unui poet și om de cultură religios, mare cărturar care și-a iubit poporul și țara.



Alexandru Dărăban

Sângeorzanul Ion Al-George colaborator la „Convorbiri literare”

Fiul lui Leon și al Măriei, născut la 27 martie 1891 la Sângeorz-Băi din județul Bistrița-Năsăud și decedat la 9 ianuarie 1957 la București, Ion Al-George a fost scriitorul și omul de cultură năsăudean, refugiat în România după anul 1910, „cultivator al virtuților clasicismului latin, într-o modestă claviatura artistică a poeziei. Era mai mult un scriitor cultural, cu tendințe înspre o erudiție clasică decât un poet valoric, conturat în atmosfera mai veche a tradiției transilvane”[1].

Școala primară a urmat-o în comuna natală, după care s-a înscris la liceul din Năsăud, de unde, după o vreme, i se pierde urma. În vara anului 1911 se afla la București, fiind student la Conservator și locuia în strada Negustori la numărul 27. Printr-o scrisoare adresată lui Octavian Goga îi cerea poetului sprijin pentru obținerea unei burse. Acesta promisese lui Ștefan Octavian Iosif „că-l va ajuta pe tânărul transilvănean în lupta lui pentru cucerirea vieții”[2].

Ion Al-George a mai avut un frate, Vasile Al-George (1895-1960), și el poet și redactor la diferite gazete din Transilvania și autor al volumului de versuri Pământ apărut în anul 1922 la Cluj. Pe acești doi frați, poeți, George Călinescu îi numea, cu oarecare ironie, „greco-catolici”[3]. Privindu-le chipurile din volumul al patrulea Virtus Romana Rediviva de Teodor Tanco, se puteau observa figurile luminoase și calme, cu ochi scrutători înspre cine știe ce spații nemărginite și zări mitologice la Ion Al-George[4], iar la celălalt, mai mic o înfățișare modernă, purta și papion, chipul îi exprima o bunătate funciară[5].

Ion Al-George era prin 1913 în corespondență cu Emil Rebreanu, fratele viitorului romancier, cu implicații în structura Pădurii spânzuraților. Tot în 1913, Ion Al-George era bibliotecar la Fundația Carol I, slujbă în care a funcționat până în luna mai 1940. Vremurile nu i-au fost prea favorabile, în 1941 i-a murit pe front unicul fiu, iar în 1953 îi scria lui George Călinescu în speranța că-l va angaja la o muncă utilă, fie la o bibliotecă având această competență după 30 de ani de bibliotecar la Fundație[6]. În perioada în care funcționa ca bibliotecar, Ion Al-George a tradus din clasicii latini și elini și chiar Istoria romană a lui Theodor Mommsen.

Primul volum de versuri al lui Ion Al-George s-a intitulat Aquile și s-a tipărit în 1913 la Câmpina. Ediția a doua din 1916 a fost chiar premiată de Academia Română[7].

Cel de-al doilea volum, Domus taciturna (1916), a inclus poezii originale și traduceri. Volumul cuprinde și câteva traduceri din sonetele lui Michelangelo[8].

Trebuie amintit faptul că în 1915 a tipărit în volum Sapho, comedie antică în versuri, două acte, după ce fusese publicată în Convorbiri literare din 1912, al cărei colaborator statornic a fost până în 1937, cu poezii și recenzii.

În cele ce urmează vom prezenta o mică bibliografie cu cea ce publicat de-a lungul acestor ani în Convorbiri literare.

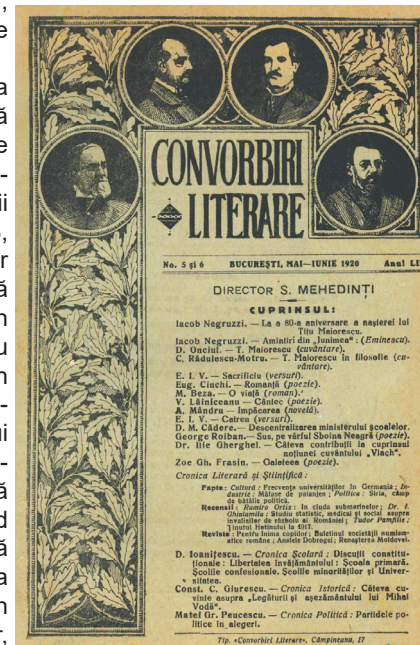
1. Anul XLVI, 1912, nr. 6.
- Sapho, comedie în două acte, în versuri, prima parte, p. 647-676.
2. Anul XLVI, 1912, nr. 7.
- Sapho, comedie în două acte, în versuri, a doua parte, p. 749-779.



3. Anul XLVI, 1912, nr. 11.
- Italia Antiqua, versuri, p. 127-1274.
4. Anul XLVII, 1913, nr. 6-7.
- Cronică artistică: Conservatorul de artă dramatică (dare de seamă), p. 702-704.
5. Anul XLVII, 1913, nr. 8.
- În metru antic, versuri, p. 737-738.
- Carmen, versuri, p. 774.
6. Anul XLVIII, 1914, nr. 1.
- Virgil Șotropa și Nicolae Drăgan, „Istoria școalelor năsădene”, recenzie, p. 85-86.
7. Anul XLVIII, 1914, nr. 3.
- Largo, versuri, p. 289-290.
- În parc, versuri, p. 291.
8. Anul LX, 1927, nr. 9-11.
- Autumnală, p. 266.
- Seara, versuri, p. 267.
- „Din carnetul unui căpitan (însemnări și amintiri din războiul pentru întregirea neamului: 1 august 1916 – 1 aprilie 1917) de Lt.-colonel Sterea Costescu, recenzie, p. 381-382.
9. Anul LXIII, 1930, nr. 2.
- Pentru Chryseis, versuri, p. 78-79.
- Fericirea, p. 80.
- I. M. Marinescu, „Figuri din antichitatea clasică”, recenzie, p. 109-110.
10. Anul LXIII, 1930, nr. 3.
- Aceleași, versuri, p. 293.
- Chemările, p. 294.
11. Anul LXIII, 1930, nr. 4.
- Solitudo, p. 428.
- Finis, p. 429.
12. Anul LXVI, 1933, nr. 4.
- Aceleași, versuri, p. 304.
- În surdină, versuri, p. 311.
- Constantin Gane, „Farmece. Viața lui Despot-Vodă”, București, 1933, recenzie, p. 384-386.
13. Anul LXIX, 1936, nr. 11-12.
- Noapte, versuri, p. 435-436.

Ion Al-George a reprezentat, după cum spunea Teodor Tanco, „cadru întregitor, dar trist a biografiei unui reprezentant dintr-o generație ardeleană care a navigat în singurătate”[9].

- [1] Nae Antonescu, „Ion Al-George”, în Steaua, Cluj-Napoca, Anul 42, 1991, nr. 2-3, p. 14.
- [2] Ibidem.
- [3] Ibidem.
- [4] Teodor Tanco, Virtus Romana Rediviva, vol. IV, Bistrița, 1981, p. 273-275.
- [5] Ibidem, p. 276-278.
- [6] Nae Antonescu, art. cit., p. 14.
- [7] Ibidem.
- [8] Ibidem.
- [9] Teodor Tanco, op. cit., p. 275.



Icu Crăciun

Liviu Rebreanu a scris despre literatura română din Ardeal



În anul 1929, Editura Cultura Națională din București a publicat trei volume masive cu titlul Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918-1928. Volumul I cuprinde studii bine documentate despre cadrul istoric, cosmo-

logic, viața economică, cadrul etnografic și viața social-administrativă a celor patru regiuni, semnate de mari personalități ale vremii, de la N. Iorga, la Simion Mehedinți și alții. Volumul al II-lea, cel care ne interesează pe noi, are studii legate de viața culturală a celor patru regiuni mai cu seamă între anii 1918 și 1928. Astfel, Ștefan Meteș scrie despre biserica ortodoxă română din Transilvania „în cei din urmă 10 ani”, Ioan Georgescu - despre momente din viața bisericii unite, Max Tschuri - despre biserica regniulară evanghelică C. A., Z. Străjanu - despre cultele minoritare din Transilvania, Onisifor Ghibu - despre Universitatea Daciei superioară, Victor Vălcovici - despre Școala politehnică din Timișoara, Mihai Șerban - despre Academia agricolă, rostul ei după războiul de întregire și reforma agrară, Nicolae Colan - despre Academiiile teologice ortodoxe, Ioan Georgescu - despre Academiiile teologice unite, I. Bratu - despre învățământul secundar, P. Roșca - despre învățământul primar, V. Păcălă - despre învățământul normal, Valeriu Popa - despre învățământul agricol de toate gradele, D. Voina - despre învățământul profesional, Alexandru Pteancu - despre învățământul particular și minoritar, G. A. Schuller - despre literatura științifică a sașilor ardeleni, Sextil Pușcariu - despre limba română și graiul din Ardeal, George Kristof - despre viața literară a maghiarilor din Ardeal, Coriolan Petranu - despre muzeele, monumentele, învățământul, artele și mișcarea artelor plastice, Rudolf Spek - despre muzeele săsești ardeleni, Ladislau Debreczeni - despre arta populară maghiară ardeleană, Misch Orend - despre arta populară a sașilor transilvăneni, Emanoil Bucuța - despre pictura, sculptura, arhitectura, grafica din Transilvania, Victor Roth - despre arta săsească ardeleană, Zaharia Bârsan - despre teatrul românesc din Ardeal, Caius Olaru și Emanoil Bucuța - despre Opera Română din Cluj, Emil Riegler - Dinu - despre hora transilvană, Ion Băilă - despre presa românească ardeleană, Emanoil Bucuța face o statistică a publicațiilor periodice din Transilvania, Nicolae Ferenczi - despre presa periodică maghiară din România ultimilor zece ani, Valeriu Pușcariu - despre turismul în Ardeal, iar Horia-Petra Petrescu - despre ASTRA de după războiul de întregire. Volumul al III-lea cuprinde „întregiri, îndreptări, indice” cu studii semnate de R. W. Seton - Watson, Iuliu Moisil, George Moroianu, Victor Cornea și G. Vergez-Tricom.

Revenind la volumul al II-lea, precizăm că aici Liviu Rebreanu, în calitate de președinte al Societății Scriitorilor Români, a publicat articolul Scrisul românesc ardelean mai nou

SCRISUL ROMÂNESC ARDELEAN MAI NOU

DE

LIVIU REBREANU

Sfârșitul războiului mondial și marea adunare dela Alba-Iulia au găsit Ardealul văduvit de scris românesc. În cei patru ani și jumătate cât românii ardeleni și-au vărsat sângele pe toate fronturile, acasă jandarmii și fișpanii au înăbușit pe rând ziarele, revistele, cărțile românești. Rămăseseră numai «Telegraful Român» și «Unirea», oficioasele celor două biserici române, și la Arad, cu apariție din ce în ce mai sporadică și din zi în zi mai anemic, organul partidului național român «Românul».

Scriitorii și publiciștii erau risipiți aproape pe toată suprafața globului. Odată cu retragerea trupelor românești, după ocupația din toamna anului 1916, au luat drumul pribegiei mai toți literații cari încă nu trecuseră în Tară, în cap cu blândul și rodnicul Agârbiceanu. Doar câțiva tineri de tot și câteva scriitoare au îndrăznit să aștepte urgia ce trebuia să vie, și aceia însă mulțumindu-se a serie și a visă pentru ei și pentru zile mai bune.

Și astfel în ziua de 1 Decembrie 1918 scriitorii români ardeleni, cei cari întrupau speranțele de izbândă, cei cari prin cântecele și prin îndemnul lor au pregătit unirea, propovăduind-o cu întreg avântul sufletului lor, punând în slujba ei toate energiile și tot talentul lor, se aflau de parte de cetatea unde avea să se proclame acum înfrățirea Transilvaniei pe vecie cu Țara-Mamă. D-l Octavian Goga, poetul pătimirii noastre, luptătorul dărz pentru acțiune, strecurându-se prin vâlvația Rusiei revoluționare, ajunsese la Paris unde se străduia, împreună cu ceilalți mari refugiați, să asigure împlinirea revendicărilor neamului românesc. D-l Agârbiceanu, zdrobit de suferințe, așteptă într-un târgușor moldovan puțină de-a se întoarce în Orlatul său părăsit. La Iași eră d-l Zaharia Bârsan și I. U. Soricu, pe când bătrânul Ion Gorun și Constanța Hodoș se sbuciumau în Bucureștii de curând scăpați de cotoptorii germani. D-l Bogdan-Duică încă n'avusese vreme să sosească acasă din Bulgaria unde fusese internat în cei aproape doi ani de ocupație dușmană. Tânărul poet Cotruș organiză în Italia legiunea română dintre cei căzuți în captivitate italiană. Horia Petra-Petrescu agită în Praga, devenită capitala Cehoslovaciei libere, pentru înfrățirea româno-cehă. Vasile Stoica, traducătorul frumoaselor balade vechi engleze, se găsea în Statele-Unite pentru a ține piept propagandei adverse care începuse a disputa drepturile românești.

După Alba-Iulia însă și concomitent cu instalarea stăpânirii noastre, scrisul românesc își reia locul de frunte ce i se cuvine. Ziare apar în mai toate orașele ardeleni. «Românul» se întărește la Arad, deși încă în zona periculoasă. La Sibiu, reședința Consiliului Dirigent și a Marelui Sfat, apare «Patria». La Brașov reîncepe «Gazeta Transilvaniei», cea care fusese cotoită în ultimii doi ani ai războiului să fie purtătoare de cuvânt a asupritorilor noștri.

Pretutindeni, în tot Ardealul, scriitorii vechi și alții noi încep o activitate febrilă ca și când ar vrea să răscumpere timpul pierdut în anii întunecați de război. Vechia și glorioasă revistă literară ardeleană «Lucașfărușul» reappare la București, sub direcția d-lui Oct. Tăslăuanu. Reapariția pare a indica o tendință de centralizare. Nu izbuteste. Deși redactată cu mare îngrijire de Nichifor Crainic și Al. Busuioceanu, «Lucașfărușul» se stinge după deabii vreun an. În aceeași vreme se agită lozinci noi: românismul Ardealului trebuie să se exprime prin publicații ardeleni. Cezar Petrescu, pe atunci promițător debutant ca scriitor, dar deja căutat ziarist, ajutat de câțiva prieteni, înființează la Cluj «Gândirea». Revista se impune repede și impune câteva talente

nou atenției cetitorilor. Succesul «Gândirii» însă nu-l face regionalizarea, ci talentul colaboratorilor în majoritate neardeleni. Dealtfel după vreo doi ani revista se și mută la București.

Avântul publicistic al primilor ani după unire a fost urmat de o decadență mai mult sau mai puțin firească. Pe măsură ce unirea se consolidează, publicațiile locale se împuținează, incapabile să reziste concurenței celor din Capitală, mai bogate, mai vii, mai bine scrise și mai ieftine. Micile gazete și reviste regionale nu mai pot satisface nevoile sufletești ale cetitorului român ardelean. Nivelul exigentelor culturale s'a ridicat repede, cel puțin în ce privește tipăritura cotidiană sau periodică. Și astfel azi, după un deceniu dela Unire, singură «Patria», serios organizată și viu scrisă, se menține ca ziar răspândit și cu influență asupra cetitorului.

Starea aceasta merită o atenție specială și mijloace de îndreptare chibzuite. Mica presă locală, adaptată firește împrejurărilor și vremilor noi, trebuie susținută. Ea, și aproape numai ea poate face educația civică atât de necesară acum când neamul românesc, năpăstuit multe secole, e chemat să-și adune toate eforturile spirituale spre a se impune ca un element de civilizație și înălțare. Iar situația specifică din Ardeal, unde poporul românesc conviețuiește cu alte neamuri care, având până ieri privilegiu dominante, au putut să se desvolte împotriva noastră mai ales în domeniile culturale, — reclamă stăruitor ziarele și revistele organizate, bine informate și scrise, în spiritul și în înălțimea timpului. Lipsa acestora întărește și consolidează presa locală minoritară la care în mod firesc sunt siliți să se adreseze și românii când e vorba de chestiuni și interese asupra cărora marile organe bucureștene nu se pot opri. E o problemă națională aici a cărei soluție nu trebuie așteptată dela Stat, ci dela inițiativa particulară. Statul nu poate avea decât rolul de-a îmbunătăți mijloacele exterioare: hârtie, ieftină, comunicații lesnicioase, școli bune care să înmulțească cetitorii și să sporească dragostea de-a ceti.

Creația literară românească ardeleană e totuși într-o ascensiune marcată. În mișcarea literară generală scriitorii de origine transilvană au avut o parte tot atât de importantă ca și în trecut. Apariția d-lui Lucian Blaga cu «Poemele luminii» înseamnă un moment de seamă în poezia română de după război, precum romanul «Ion» (să mi se ierte această pomenire), din viața Ardealului, hotărâște începutul maturității și al unei neabătute înfloriri a acestui gen literar puțin cultivat până atunci.

Nu se poate însă vorbi despre o literatură românească ardeleană într-un sens limitativ. Asemenea literatură n'a existat nicodată și nici nu va putea exista vreodată. Limba românească n'are dialecte care să îngăduie separații pe ținuturi sau să îndemne la creații în idiom regional. O carte scrisă de un ardelean s'a cetit cu aceeași înțelegere de munteni și de moldoveni, acum o sută de ani ca și azi. Ușoarele nuanțe locale adaugă cel mult la pitorescul expresiei. Astfel când vrei să stabilești contribuția Transilvaniei la dezvoltarea și evoluția literaturii noastre nu poți proceda decât după diferențierea pe care a făcut-o și d-l Ibrăileanu: considerând originile scriitorilor, constatând că scriitorul este născut în Ardeal. Deși împărțirea aceasta a scriitorilor pe regiuni poate fi interesantă mai mult din punct de vedere cultural și statistic, decât strict literar-estetic.

D-l Ibrăileanu a și stabilit, procedând la diferențierea pe regiuni, anume caracteristicile ale ardelenisimului literar. Constatările d-sale pot fi valabile azi sau până azi. Eticismul sau finalismul moral ca semne specifice ale operei de artă ardeleni au fost contrazise și până acum. Ce va fi în viitor și dacă în viitor scriitorii originari din Ardeal vor mai prezenta în scrisul lor caracteristicile actuale, cine să știe?

În trecut, când neamul românesc s'a aflat divizat sub diferite dominații străine, câtă vreme contactul social și cultural a trebuit să îndure numeroase piedeci ridicate de granițele politice, producția literară a regiunilor eră oarecum firească prezinte note deosebite și să se impună în primul plan al mișcării literare românești colective când un ținut, când altul. Eră posibil acest fenomen mai cu seamă pentru că nu aveam încă o limbă literară mai mult sau mai puțin fixată. Alternanța întâietății literare între diferitele regiuni însemnă astfel și lupta firească pentru formarea limbii literare.

«Școala ardeleană», ca și celelalte «școli» pe care le înregistrează istoria literaturii noastre, n'a fost o școală literară, ci tendința de-a imprimă limbii culte a tuturor românilor anume fizionomie.

După Eminescu, adică după ce tiparele generale ale limbii literare se stabilesc și când începe amalgamarea veritabilă a ei, dispar definitiv și diferențierile «școlare» pe ținuturi. Încep acum a

SCRISUL ROMÂNESC ARDELEAN MAI NOU

școlile literare la care participă, după temperament și înclinări, scriitorii din toate părțile. Coșbuc, Delavrancea, Caragiale, Slavici, Duiliu Zamfirescu nu sunt nici produsul școlilor vechi, dar nici al celor noi. Cel mult «școala nouă» a lui Maiorescu i-ar putea revendica, o școală atât de vastă încât cuprinde pe toți scriitorii într'adevăr de talent.

«Semănătorismul» ar trebui socotit cea dintâi școală literară românească, fiindcă el diferenția întâia oară pe scriitori după anume postulate literare. Și semănătorismul a fost susținut de scriitori din toate regiunile românești: Octavian Goga, M. Sadoveanu, Sandu-Aldea — Ardealul, Moldova, Muntenia. În fața lui se află școala adversă, fără un nume categoric (decadentism, simbolism, modernism, etc.), dar cu tendințe literare bine definite, constituită deasemenea din scriitori de peste tot, și ardeleni, și munteni, și moldoveni... Școala semănătoristă a fost mai puternică și a avut mai mare înrăurire asupra cetitorului român pentru că talentul scriitorilor săi a fost mai mare, dar și pentru că ideologia semănătoristă cuprindea și elemente de ordin social și cultural, în afară de cele estetice.

Pentru Ardeal semănătorismul a avut o însemnătate deosebită fiindcă îngăduia să se exprime în opere de artă ceea ce nu s'ar fi putut propovădui altfel prin tipar: năzuința spre unitatea națională integrală. Literatura a devenit brusc cea mai eficace armă națională prin apariția d-lui Octavian Goga care a avut darul de-a tălmăci, într-o operă de artă veritabilă, durerea unui neam întreg și speranța lui într'un viitor de dreptate. Iredentismul (Maiorescu i-a zis «patriotism») a fost acceptat ca element estetic capabil de-a genera poezia adevărată.

Bunele destine ale neamului românesc au făcut ca mișcarea semănătoristă să preceadă catalismul istoric din care avea să se zămislească, prin cumplite sacrificii, unirea tuturor provinciilor românești în România de azi. Astfel literatura a putut fi o auxiliară minunată a războiului de întregire, precum fusese instinctiv pregătitoarea lui sufletească.

A fost o falangă scriitoricească rară, cu nu mai pomenise Ardealul. Alături și împrejurul d-lui Goga, talente mai puternice și mai plătând au contribuit cu egală însuflețire la izbândă mișcării generoase. Li pomenim în dezordine și cu dragostea ce ni le servește amintirea: St. O. Iosif, Il. Chendi, Z. Bârsan, Maria Cunțan, Al. Ciura, Ec. Pitiș, A. Esca, I. U. Soricu, Ion Agârbiceanu, Constanța Hodoș, Horia Petra-Petrescu, Bornemisa.

Dintre aceștia unii au dispărut, alții au fost cuprinși de alte preocupări. În locul lor s'au ivit nume noi... Icoana scriitorimii ardeleni actuale astfel s'a schimbat mult. E mai bogată și numerește, mai variată și sufletește. Semănătorismul s'a topit și poate nici n'ar mai avea rost acum. Literatura nu mai e nevoie să fie o armă de luptă, ci un instrument de civilizație, și în Ardeal. Ce a pierdut din avântul de odinioară, a câștigat în diversitate.

Chiar d-l Octavian Goga, deși ideologic mai militează pentru scriitorul luptător, în creațiile d-sale de după război nu mai vedește decât preocupări de artă pură: «Mășterul Manole», reprezentat cu d-ra Ventura la Teatrul Național, exemplifică deplin ideea literară actuală a poetului.

D-l Ion Agârbiceanu, pe lângă d-l Goga, cel mai de seamă reprezentant ardelenesc al semănătorismului, și-a continuat activitatea cu aceeași rodnicie remarcabilă. După Slavici e prozatorul ardelean cel mai autentic, păstrând cu îndărătnicie chiar și în limbă anume particularități specifice. Volume de schițe, de povestiri și nuvele alternează cu romane. «Arhanghelii», deși publicat mai demult, mi se pare romanul în care avem pe Agârbiceanu întreg.

De curând răposatul Ion Gorun a publicat mai puțin în anii de după război. Opera lui creatoare, bogată și de o conștiințiozitate artistică deosebit de valoroasă, ar merita atenția și concursul unui editor serios care să-i dea circulația largă necesară.

D-l Zaharia Bârsan, atât de activ înainte de război, a amuțit cu totul în România Mare, ca și când «Trandafirii roșii» i-ar fi epuizat puterile creatoare. Deasemenea și d-l Al. Ciura, atât de harnic odinioară, deabii rareori mai împodobește câte-o pagină de ziar cu totdeauna interesante sale însemnări. D-șoarele Maria Cunțan și Ecaterina Pitiș, poetele Ardealului de odinioară, n'au mai produs aproape nimic. În schimb d-na Constanța Hodoș a desfășurat o activitate din ce în ce mai intensă: nuvele, povestiri, piese pentru copii, o retipărire a romanului «Martirii»...

Promițătorul poet dela «Lucașfărușul» A. Esca a devenit prețuit om de finanțe, precum entuziastul Bornemisa a renunțat la «Cosânzeana» sa spre a tipări lucrările altora. Vasile Stoica, în loc să-și publice baladele engleze, se ocupă de chestii de politică externă.

Atâtea energii și talente, dela care Ardealul literar așteaptă realizări de seamă, iată-le pierdute prin capriciile vieții tumultuoase ce o trăim cu toții. Aceleași împrejurări par a absorbi și pe I. Soricu care, după război, în afară de traducerea lui «Faust», deabii ici-colo mai publică literatură.

Romanticul romancier M. Gaspar, deși în plină politică, a găsit răgaz să-și republice «Fata vornicului Oană». D-l Horia Petra-Petrescu, absorbit de o harnică activitate culturală, în loc de literatură publică conferințe, eseuri.

Reprezentantul modernismului în Ardeal, încă dinainte de război, d-l Emil Isac a continuat, într'un ritm mai lent, o activitate rodnică. Adunându-și parte din poemele sale într'un volumaș editat de o bibliotecă de popularizare, a pus la îndemâna unui public mai mare o literatură interesantă poate tocmai prin curiozitatea ei.

Poetul reprezentativ al Ardealului de după unire este însă d-l Lucian Blaga. Cu o sensibilitate nouă, influențat întrucâtva de expresionismul german, cu o mare bogăție de fond și formă, s'a impus repede. Dela «Poemele luminii» până la «Lauda somnului» se manifestă un talent și fecund, și profund. Evoluând spre un ermetism din ce în ce mai pronunțat, poezia d-sale nu răvnește să fie populară, dar e cu atât mai gustată de cei puțini înțelegători. Mai accesibil publicului pare a fi teatrul d-lui Blaga. «Zamolxe», «Tulburarea apelor», «Daria», «Mășterul Manole», iată titlurile principalelor sale opere dramatice de până acum. Dintre ele numai aceasta din urmă s'a reprezentat, în stagiunea actuală, la Teatrul Național. A fost o revelație și pentru critică, și pentru publicul pricepător. «Filozofia stilului» cuprinde, într'un studiu interesant, crezul estetic al poetului. Gânditor, poet, dramaturg deopotrivă de valoros, d-l Lucian Blaga e talentul cel mai frumos al Transilvaniei de azi.

Influența d-sale asupra generației noi de poeți nu poate fi tăgăduită. D-l Valeriu Bora, încă foarte tânăr, merită să fie amintit printre aderenții săi.

D-l A. Cotruș scrie mai demult, dar notorietate n'a dobândit decât în ultimul timp și cu o poezie care e cam căutat revoluționară. Volumul «Măine» e un document chiar azi. Talentul d-lui Cotruș, real negreșit, va găsi de sigur expresia sinceră potrivită într'adevăr temperamentului său.

Chiar în cadrul acestei prezintări restrânse socotim că putem însemna drept speranțe de viitor pe d-l Teodor Mureșanu, pe d-na Livia Rebreanu-Hulea, pe d-l Septimiu Popa, pe d-l Ovidiu Hulea, pe d-l Justin Ilieșu, fiecare cu străduințe deosebite, cu visuri de poezii.

Deosebit și subliniat trebuie însă să remarcăm «Cartea Facerii» de d-l E. Goga. E începutul unui roman în care se prezintă un talent autentic.

D-l G. Bogdan-Duică, eruditul istoric literar, reprezintă și critica literară ardelenescă. Înțeleptul profesor și cercetător literar risipește o energie mare în a urmări de aproape întreaga producție literară curentă, însoțind-o cu observațiile sale totdeauna folositoare, îndrumând-o cu sfaturile sale cuminți...

Simpla pomenire a celor ce, în mișcarea literară românească, înseamnă puterea de creație a Ardealului, dovedește lesne o bogăție deosebită a sufletului transilvănean. Cu date savante și citări multiple înșirarea noastră ar fi putut dovedi mai mult. Dar asemenea procedeu ar fi presupus intenții pe care nu le avem. Ar fi fost o lucrare pe care nu ne-am fi încumetat a o face. Aceasta vor face-o alții, cei chemați pentru aceasta. Aici un scriitor a încercat să noteze cu drag și în puține cuvinte eforturile meritoase ale colegilor săi de ieri și de azi. Numai atâtea.



3-7 Sept
Bistrița

BILETE ONLINE



2-3
SEPT

marți &
miercuri

6
SEPT

sâmbătă

2 SEPT 19:00 Warm-up PIFF 2025 // CINEMA ÎN CONCERT
concert extraordinar cu muzică de film: Noua Orchestră Transilvană
Palatul Culturii

3 SEPT 10:00 Atelier de actorie cu Tünde Skovrán Casa cu lei
18:00 Deschiderea oficială PIFF 2025
Jaful Secolului 2024
România, Olanda
Rating N-15 (EN)
Palatul Culturii
20:30 Yungblud. Are you ready boy? 2025
Marea Britanie

4
SEPT

joi

10:00 Atelier de actorie cu Tünde Skovrán Casa cu lei
10:00 Atelier de cinematografie cu Adrian Pădurețu Casa cu lei
15:30 Scurtmetraje
18:00 Yes/Ken 2025
Franța, Israel
rating IM-18 (EN)
Palatul Culturii
20:30 Concert de jazz Mike Parker Trio
INTRARE LIBERĂ

5
SEPT

vineri

10:00 Atelier de actorie cu Tünde Skovrán Casa cu lei
10:00 Atelier de cinematografie cu Adrian Pădurețu Casa cu lei
15:00 Dialoguri cinematografice PASAJE I
Vlad Petri & Victor Morozov Palatul Culturii
17:00 Lucia și Păcatul / Little Trouble Girls 2024
Slovenia, Croația (EN)
18:00 Panopticon 2025
Georgia, Franța, România
Rating N-15 (EN)
Cinema Dacia
19:30 Tata 2024
România
Q&A Lina Vdovii (EN)
Palatul Culturii
21:30 Ocean cu David Attenborough 2025
Marea Britanie
Str. Lupeni nr.1
Parcare
INTRARE LIBERĂ

11:00 Atelier "Pitching your idea" cu Mariam Hamdy (EN)
13:00 Scurtmetraje
15:00 Dialoguri cinematografice PASAJE II
Vlad Petri & Oana Ghera Palatul Culturii
17:00 SEARA ITALIANĂ Parteneriat cu Institutul Italian de Cultură
Ieri, azi, mâine 1963
Italia, PIFF VINTAGE
Introducere Laura Napolitano // directoarea Institutului Italian de Cultură
18:00 Ecoul vântului / Wind, talk to me 2024
Serbia, Slovacia, Croația (EN)
Cinema Dacia
19:30 Rusalka 2024
România
Q&A Maia Morgenstern & Claudiu Mitcu (EN)
Palatul Culturii
21:30 SEARA ITALIANĂ Parteneriat cu Institutul Italian de Cultură
Eu, tu și cei din mintea noastră / Follemente 2025
Italia (EN)
Str. Lupeni nr.1
Parcare
INTRARE LIBERĂ

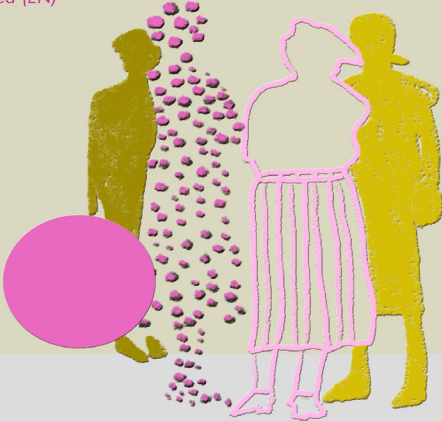
+ Vin și mâncare italiană în Parcul cu Castani (Bis. Evanghelică)

7
SEPT

duminică

11:00 Animație pentru întreaga familie
Coco 2017
SUA, Mexic (RO SUB)
15:00 Dialoguri cinematografice PASAJE III
Vlad Petri & Katia Pascariu Palatul Culturii
17:00 Fiicele Nilului / The Brink of Dreams 2024
Egipt, Franța (EN)
19:00 Dracula 2025
România
Rating IM-18 (EN)
21:30 Thank you for banking with us 2024
Palestina (EN)
Str. Lupeni nr.1
Parcare
INTRARE LIBERĂ

Toate filmele vor fi subtitrate în limba română și română + engleză unde apare mențiunea (EN)



ORGANIZATORI



PARTENERI



PARTENERI MEDIA

Redacția ***

Se distribuie gratuit împreună cu ziarul Răsunetul ***

Marcă înregistrată ***

ISSN 2784 – 0034 ISSN-L 2784 – 0034

Director: Menuț Maximilian; Redactor șef: Olimpiu Nușfelean; Editor coordonator: Gabriela Ciomei; Redactori: Elena M. Cîmpan, Icu Crăciun;

Prezentare grafică: Maxim Dumitraș; Tehnoredactare: Claudiu Moldoveanu; Web: Grigore Cotul, site: assbn.ro

Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud: Irina Petraș - președinte de onoare, Menuț Maximilian – președinte,

Icu Crăciun, Vasile George Dăncu, Virgil Rațiu – vicepreședinți;

Adresa: str. Petre Ispirescu, nr.14C, Bistrița - jud. Bistrița-Năsăud; email: rasunetul@rasunetul.ro, menutmaximilian@yahoo.com.

Apărut cu sprijinul

